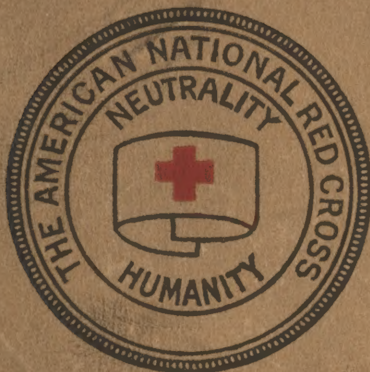
AMERIKONIŠKAS RAUDONAS KRYŽIUS

SUTRUMPINTAS RANKVEDIS

APIE

PIRMĄJĄ PAGELBĄ

IŠLEIDIMAS SKIRIAMAS PRIE IŠ DIRBYSTĖS

AMERIKONIŠKAS RAUDONAS KRYŽIUS

SUTRUMPINTAS RANKVEDIS

APIE

PIRMĄJĄ PAGELBĄ

IŠLEIDIMAS SKIRIAMAS PRIE IŠDIRBYSTĖS

LYNCH IR SHIELDS

AMERIKONIŠKAS RAUDONAS KRYẐIUS.

SUTRUMPINTAS RANKVEDIS

APIE

PIRMĄJĄ PĄGELBĄ

IŠLEIDIMAS SKIRIAMAS PRIE IŠDIRBYSTĒS

PARAŠĒ

MAJORAS CHARLES LYNCH

NARYS MEDIKALIŠKO SKYRIAUS SUV. VALSTIJŲ KARIUMENĒJ

IR

M. J. SHIELDS

PIRMAS LIAUTENENTAS IR NARYS MEDIKALIŠKO ATSARGOS SKYRIAUS SUV. VALSTIJŲ KARIUMENĒJ

PARENGTA IR UŽTVIRTINTA
AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS

SU 49 PAVEIKSLĒLIAIS

PHILADELPHIA

P. BLAKISTON'S SON & CO.

1012 WALNUT STREET

1912

Press of
The New Era Printing Company
Lancaster, Pa.

PAVESTA

DARBININKŲ ARMIJAI

SUVIENYTOSE AMERIKOS VALSTIJOSE

PRAKALBA.

Žinojimas tulų faktų yra neatbutinai reikalingas visiems pirmos pagelbos mokiniams. Tokie faktai randasi kiekvienam leidime šios knygelēs. Kiekvienas leidimas skiriasi, todel, nuo vēlesnių leidimų. Kitais žodžiais, kiekvienam leidime patalpinti faktai tik liečianti tą dalį žmonių, kuriems tas išleidimas skiriamas. Šis leidimas skiriamas *Išdirbystei*, taigi darbininkui, dirbančiam išdirbystēs apygardoje.

Ši knygelē išeis šiose kalbose: lenkiškoj, lietuviškoj, itališkoj ir teipgi angliškoj, teip, kad ja galētų naudotis diduma kalnakasių. Tikimosi, kad pasirodymas šios knygelēs atras priēmimą, tečiaus imant į atydą kad ji gali pasiekti didžiausią galimą skaitlių ypatų, kainą jos numažinta ant kiek tik yra galima.

Kadangi autorių patirimai pirmoje pagelboje pasididino ir viens iš jų dabar visą laiką dirba tarp kalnakasių po priežiūra Amerikoniško Raudono Kryžiaus, o kitas departmente tos organizacijos—su jos dideliu išsišakojimu veik visose Suvienytos Valstijose—tad jie labiau ir labiau persitikrina apie mielaširdystę ir geradējystę, paeinančią nuo tokių instrukcijų. Nēgi jie rado sunkumą jų patirimams mokyme pirmosios pagelbos. Viskas kas reikalinga tai nuoširdus mokinimas ir praktiški instrukcijų kursai. Pirmutinį reikia atlikti mokiniui. Tikimosi, kad antrą atliks ši knygelē, teip toli, kiek reikia. Nēra tai ganetina vien skaityti knygelę, kaip nebuk, mokinys privalo pats aktyviškai praktikuoti pirmąją pagelbą ant draugo, kurs nuduotai esti neva sužeistas ir kuomet galima, geistina, kad tą darytų priežiūroje atsakančio mokytojaus.

Įvairiuose pirmos pagelbos dalykuose viens iš autorių priduoda didžiausią svarbą perspėjimams, kas yra ir šioje knygelėje. Juk perspėjimas yra geresnis nē kad gydymas žaizdos arba ligos. Tikimosi, kad, jei nieko daugiau nebus galima iš šios knygelēs išsimokti, tai bent tas, kad skaitytoją prives prie paprasto apsisaugojimo, jei jau ne savęs, tai bent to, kas yra jam brangu.

Abu autoriai šios mažos knygelēs yra išleidę yvairių rankvedžių apie pirmąją pagelbą sužeistam ir iš tų medega laisvai privesta čionai, viskas kas tik matēsi reikalinga ir naudinga. Faktiškai gi, daug dalykų kuriuos randama čia, galima teip pat rasti Amerikoniško Tautiško Raudonojo Kryžiaus išleistam Rankvedyj apie Pirmąją Pagelba ir Palengvinimo Koliumnas.

ĮTALPA.

SKYRIUS I.

SUDĒJIMAS IR MECHANIZMAS KŪNO.

Kūnas; Kaulai; Sąnariai; Raumens; Cirkuliacija; Kvēpavimo sistema; Żlebčiojimo sistema; Nervų sistema; Ypatingos pajautos; Oda.............. 1–19

SKYRIUS II.

PIRMOS PAGELBOS REIKMENOS.

Raišteliai; Kompresai; Plēstras; Kolodijus ir tam panaši medega; Skeveldos; Veržtuvai; Karštis ir šaltis; Paakstinimai; Emetika............... 20–46

SKYRIUS III.

SVARBIAUSI NURODYMAI SUTEIKIMUI PIRMOS PAGELBOS.

Sukrētimas.............................. 47–51

SKYRIUS IV.

SUŽEIDIMAI KUOMET NEPRADURIA ODĄ.

Užgavimai; Išsisukimai; Niksterējimai; Išnarinimai ir nulaužymai........................ 52–74

SKYRIUS V.

SUŽEIDIMAI KUOMET PRADURIA ODĄ.

Žaizdos ir kraujabēgis; Vidurinis kraujabēgis; Kraujabēgis iš nosies; Pilvo žaizdos; Žaizdos kuriose lieka pašinai........................ 75–93

SKYRIUS VI.

Sužeidimai nuo veikmēs karščio, šalčio ir elektros.

Apdegimmai ir apšutinimai, apimanti apdeginimus nuo elektros; Nušalimas 94-100

SKYRIUS VII.

Besąmonē, dalimis ir pilnai, ir užsinuodijimas.

Sukrētimas; Elektriškas sukrētimas; Apsilpimas; Užsinuodijimas nuo alkaholiaus; Apoplekcija ir sužeidimas smegenų; Saulēs užgavimas ir Peršilimas 101-120

SKYRIUS VIII.

Kaip reikia nešti sužeistą 121-138

SKYRIUS IX.

Nelaimēs išdirbystēje.

Sužeidimai ant geležkelio; Sužeidimai kasyklose; Sužeidimai pabrikuose ir dirbtuvēse; Sužeidimai nuo elektriškų aparatų; Patrukimas ir kuila 139-156

SKYRIUS X.

Organizacija Pirmos Pagelbos instrukcijų.

Klesos; Bendrijos; Instrukcijų kursai; Ginčai ir Raudonojo Kryžiaus Pirmos Pagelbos egzaminai ir paliūdijimai 157-165

ĮŽANGA.

Statistika sulig nelaimingų atsitikimų industrijoje (išdirbystėje) Suvienytų Valstijų nēra pilna nei tobula, vis-gi, abelnai imant, nurodo, kad apie 500,000 žmonių kas metas užmušama ar sužeidžiama. Tatai, visai jau nežiurint to, ką asmeniškai praranda šeimynos ir draugai, kiekvieno jų metinį uždarbį rokuojant po $500.00, išeina abelnas nuostolis visuomenei $250,000,000. Kad pavojus buti ištiktam nelaimingų atsitikimų yra visatinai pripažintas, kaipo didelis, parodo jau ir tas apsireiškimas, jog 1908 metuose išmokēta apsaugos kompanijoms $22,392,072, kaipo premija už apsaugojimą gyvasties. Skaitlius mirtinų atsitikimų ant geležkelių bēgyje pastarųjų dvidešimties metų, nuo 1888 iki 1907 metų, siekē 153,366. Visas skaitlius žuvusių tame laiko protarpyje žymiai perviršija skaitlių žuvusiųjų Federališkoje Armijoje laike Civiliškosios karēs. Sustatę tas skaitlines į tam tikrą lentelę, męs aiškiai tą skirtumą paregēsime:

Nuo 1888 iki 1907 metų ant Geležkelių:

Užmuštų	153,366
Sužeistų	1,042,486.

Nuo 1861 iki 1865 metų Federaliskoje Armijoje:

Užmuštų	110,070
Sužeistų	275,175.

Iš Vokietijos statistikos sulig to dalyko, kuri yra parinkta labai rupestingai, pasirodo, kad didžiausias skaitlius nelaimingų atsitikimų industrijoje, 57.95 procentai, paeina nuo apsileidimo darbdavių ir darbininkų, gi 42.05 procentai, mažesnē dalis, yra tai pasekmē neišvengtinų paties darbo aplinkybių.

Aprokuojama yra, kad šioje šalyje 66 procentai visų atsitikimų paeina nuo apsileidimo šiame atvejyje pačių darbininkų ar darbdavių, ir 34 procentai yra skiriami neišvengtinoms darbo sąlygoms.

Nēra reikalo prirodinēti, kad butinai reikia susipažinti su tuo, kaip apsisaugoti nuo nelaimingų atsitikimų. Ir ar yra kas sunkaus tame, kad prirodyti, jog susipažinimas su pirmutine pagelba nelaiminguose atsitikimuose yra butinas daigtas. Kaikuriose Pennsylvanijos anglekasyklose gerai ir visatinai yra supažindinami anglekasiai su pirmutine pagelba nelaimei ištikus. Tai tik vienai instrukcijai pasidēkavojant, pašelpos ligose ir posmertinēs susimažina ant 50 procentų, arba ant pusēs. Reikia patēmyti, jog jau žinoma yra, kad, jei darbininkai susipažina su pirmutine pagelba, tai jų proga išsisaugoti nuo nelaimių yra dvigubai didesnē.

Visai aiškiu dalyku atrodo tai, kas pasakyta, jog yra tukstančiai žmonių mūsų industrijoje, kurie tampa sužeistais, didelē jų dalis gali išsisaugoti pažaidos per lavinimąsi atydžioje, ir, jei yra įgytas apsipažinimas apie pirmutinę pagelbą, skaitlius mirčių ir pažaidų susimažins.

Visados atmink, kad iš atydaus gydymo pirmuose keliuose momentuose gali spręsti apie tai, ar gydomasis išliks gyvas, ar turēs mirti; vienok, iš antros pusēs, ir nemanyk, kad galēsi parūpinti tokį gydymo budą, kokį gali duoti tiktai patyręs gydytojas, ir nepamiršk šaukties daktaro, kuomet tai yra reikalinga. Teipo-gi atmink, jog apsipažinimas su pirmąja pagelba yra tame, kad reikia išmokti, kas nēra darytina ir kas yra darytina, prigulmingai nuo atsitikimo.

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS PIRMOSIOS PAGELBOS RANKVEDIS.

IŠDIRBYSTEI IŠLEIDIMAS.

SKYRIUS I.

SUDĖJIMAS IR MECHANIZMAS ŽMOGAUS KŪNO.

Darbininkas, turintis sutaisyti savo mašiną, ant kurios dirba, privalo atsakančiai žinoti jos sudėjimą ir kaip ji veikia. Tai yra pažintis, kokią chirurgas privalo turėti apie žmogaus kūną. Bet pastarasis yra toks painus mechanizmas, kad reikalauja mėnesių ir metų laiko jo pažinimui. Ant laimės nėra reikalinga tyrinėtojui pirmos pagelbos perdaug gilintis į šiuos dalykus. Jo pasistengimas suteikti sergančiam pagelbą užsilaiko stropiame gydyme. Norint suteikti ligoniui pagelbą, reikia nors truputį pažinti žmogaus kūno sudėjimą ir mechaniką, arba, trumpiau sakant, žinoti anatomiją ir fyziologiją.

Šitame perskyrime randasi faktai dviejų dalykų, kurie yra reikalingi žinoti pirmosios pagelbos studijuotojui. Vienok palyginamai ir taip paprastą anatomiją negalima išmokti iš vienų knygų. Apart to, kas yra čia pasakyta, dar reikia rūpestingo studijavimo skeletono ir išvaizdos jo svarbesnių kaulų, teipogi savo ar kieno kito kūno. Teip, kad stovis ir ryšys svarbesnių sudėjimų aiškiai atsipieštų jo mintyje.

KŪNAS.

Kūnas yra sudētas iš dviejų dalių: kietos ir minkštos. Kieta kūno dalis yra tai kaulai; raumens gi ir viduriniai organai, kaip tai: širdis, plaučiai, kepenįs ir tt., sudeda minkštą kūno dalį.

KAULAI.

Kaulai yra kieti ir tvirtųs ir surinkti į vieną krūvą padaro Skeletoną.

Skeletonas—

Sutaiso kūnui stiprų ir nelankų rēmą.
Prilaiko ir saugoja minkštas kūno dalis.
Apsaugoja svarbias kūno dalis nuo sužeidimo.
Duoda priekabą raumenims.
Sudaro sąnarius, taip, kad kūnas gali judēti.

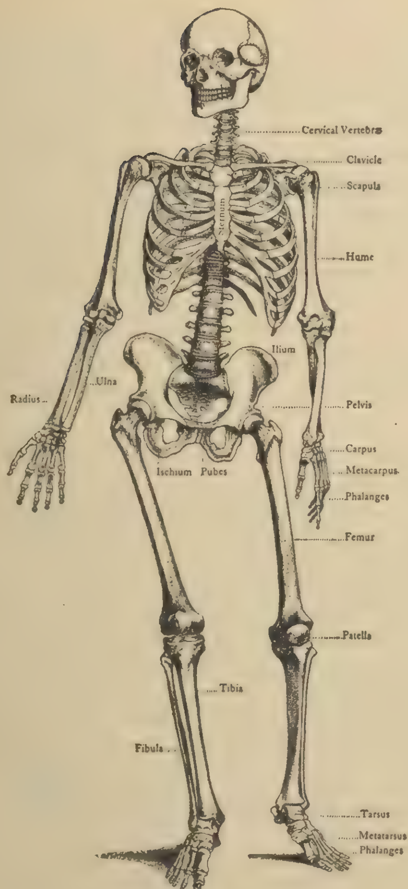
Skeletonas susideda iš trijų dalių:

1. **Galva,** susideda iš galvos kiaušo, arba kaulinēs dēžēs, kurioje randasi smegenįs; ir veido su akimis, ausimis, nosia ir burna. Galvos judantis kaulas yra tik vienas: tai apatinis žandas.

2. **Liemuo,** kuris dalinasi į dvi dalis raumenų pertvara, vadinama diafragma. Viršutinē dalis yra tai krūtinē, kuri užlaiko koserę arba gerklę, plaučius, širdį ir keletą didelių kraujo indų. Žemesnēji dalis yra tai strēnos, kur randasi pilvas, kepenįs, inkstai, puslē, žarnos ir kiti organai.

Liemuo yra sudētas iš keliolikos kaulų, kurie yra žingeidųs pirmos pagelbos studijavimui.

Nugaros koliumna, stiprus piliorius iš kelių sąnarių, yra padarytas iš žinomo skaičiaus kaulų, vadinamų nugarkauliais; tarp nugarkaulių randasi minkšta medžiaga-kremzlē. Žemutinis

PAV. 1.—Skeletonas. (*Holden.*)

nugaros galas užsibaigia tarpe pasturgalio kaulų. Nugaros koliumna prilaiko galvą ir šonkaulius ir pati laikosi ant strēntaurēs.

Šonkauliai, skaičiuje 12, sudaro didžiausią dalį krutinēs sienų. Visi šonkauliai yra prikabinti iš užpakalio prie nugaros koliumnos; iš abiejų pusių yra po du trumpesniu šonkauliu, kurie nēra prie nieko prikabinti iš priešai. Kiti po 10 šonkaulių iš abiejų pusių yra prijungti prie Krūtinēs kaulo.

Krūtinēs kaulas arba krūtinkaulis yra plokščias, durklo pavidalo kaulas, kuris sudaro prišakį krūtinēs. Viršuj jis susinarina su kaklo kaulais ir sulyg reikalo paremtas iš abiejų šonų.

Strēntaurē yra tai platus, tvirtas kaulinis kanalas, susidedąs iš strēnų kaulų iš priešais ir šonų, ir iš dalies iš užpakalio, kur jis užsibaigia stiburkaulyje. Jis prilaiko visą liemenį ir sudaro sunarinimus su žemesniais sąnariais.

3. **Kraštutiniai sąnariai, apimanti dvi augštesni ir dvi žemesni kūno dali.**—Kiekviens augštesniųjų sąnarių susideda iš mentēs arba peties plokščio kaulo; petkaulis arba kaklo kaulas yra tai ilgas kaulas, tilpęs horizontališkai skersai viršutinēs krūtinēs dalies, augščiau pirmo šonkaulio; petkaulio, arba augštutinio rankos kaulo; prišakinēs šeivos ir alkunkaulio, dviejų kaulų nuo alkūnēs iki plaštakos; ir delno, kuris turi 8 mažus iškrypusius kaulus ryšelyje, penkis kaulus pačiame delne ir 14 kaulų, kurie sudaro pirštus.

Kiekvienas žemutinių sąnarių susideda iš šlaunikaulio, kelio ropēs, storojo ir plonojo blauzdkaulių ir pēdos. Pēda susideda iš kulšies kaulų su septyniais iškrypusiais kaulais, kurie sudaro kulnį ir dalį pēdos, 5 kaulų sudarančių vidurį pēdos ir 14 kaulų sudarančių pirštus.

Vyriausias svarbumas, kurį kaulai turi dēl pirmos pagelbos studijuotojo yra tas, kad kaulai gali būti sugadinti arba sulaužyti, kas labai tankiai atsitinka. (Žiūrēk Sulaužymus, pusl. 61.)

SĄNARIAI.

Kur du arba keli kaulai sueina į krūvą, padaro sąnarį arba sunarinimą. Galai kaulų, sudarančių sąnarius, yra apdengti minkšta medžiaga, vadinama kremzle, taip kad jie gali judintis be trynimosi viens su kitu. Nariai yra aklai uždaryti lankioje dėžėje, krepšelyje, kuris užlaiko aliejinį skystimą. Šis skystimas patepa narius, lyginai kaip aliejus mašiną. Susinarinimo kaulus laiko stiprųs valaknuoti ryšiai. Svarbiausi mokinimuisi sąnariai yra tai klubai ir pečiai, kurie tai daugiausiai judinasi į visas puses; teipogi alkūnės, kelies ir kulšies sąnariai. Šitie sąnariai judinasi tik pirmyn ir užpakalin.

Studijuotojui teipogi yra labai svarbu žinoti apie sąnarius, nes tankiai pasitaiko, kad jie iššoka iš savo vietos. (Žiūrėk Iššukimas, pusl 55.)

RAUMENS.

Raumens yra tai šaltinis kaulų judinimosi per susinarinimus.

Raumens arba mėsos užima dvi penktas žmogaus kūno sunkumo dalis. Jie susideda iš gyslelių, kurios pagal reikalą gali išsitiesti ir susitraukti, nuo ko ir yra galimas kūno judėjimas. Pavyzdin, vienas raumens galas yra prikabintas prie augštesniosios rankos dalies, antras prie žemutin s rankos dalies. Kada męs ranką ištiesiam, prišakinis raumuo išsitiesia, o užpakalinis susitraukia; ranką gi sulenkiant atpenč, prišakinis susitraukia, o užpakalinis išsitiesia. Raumens yra prikabinti prie kaulų gįslomis arba gįslėtais raumenais. Šitie pastarieji yra labai stiprųs ir valaknuoti. Jie labai aiškiai matosi rankų ryšeliuose.

Raumens yra dvejopos rųšies: Liuosnoriai, kuriuos męs galime valdyti pagal savo norą, kaip tai: kojos, rankos ir tt., ir neliuosnoriai, kurie juda prieš mūsų norą, kaip tai: širdis. Per tokį gudrų gamtos surėdymą daugelis veikmių atsilieka be atkreipimo mažiausios atydos iš mūsų pusės.

PAV. 2.--Raumens. (*Brubaker.*)

Liuosnoriai raumens yra labiausiai žingeidųs dēlei perlužimų ir išsinarinimų. (Žiūrēk Perlūžimai ir Išsinarinimai, pusl 52–61.)

CIRKULIACIJA.

Širdis.—Dēlei to, kad kraujas pasiektų visas kūno dalis, reikalinga yra jiega, kuri jį varytų. Tą veikmę atlieka širdis, kuri yra ne centras jausmų, bet labai sumaniai išgalvota pumpuojanti mašina.

Širdis yra dydžio kaip geras kumstis; ji randasi krūtinēj tarp plaučių. Yra tai kiauras raumenų organas, kuris yra įtaisytas teip, kad kraujo atgal nebeleidžia, bet vis jį varo pirmyn. Širdies plakimas, kurį męs jaučiame savo krūtinēj, per kurį ji pasidaro mažesnē ir visą kraują iš savęs išvaro į visas kūno dalis. Po susitraukimui širdis vēla pasididina, atsidaro jos dangtis ir ji prisipila krauju. Potam ji vēla susitraukia ir kraują iš savęs išvaro pirmyn; teip ji daro tol, kol žmogus gyvena.

Apskritai imant širdis plaka 72 syk į minutą.

Pakol širdis pumpuoja, kaip buvo minēta aukščiau, ji pumpuoja dvigubai, kadangi ji yra padalyta muskuline pertvara į dvi dalis. Kairēji širdies dalis, arba kairēji pumpa, kraują varo per visą žmogaus kūną, tiesēji gi dalis plaučių varo kraują tik per vienus plaučius.

Kraujo indai.—Eilē uždengtų triūbukių arba kraujo indų, kaip juos paprastai vadinama, užlaiko cirkuliuojantį kraują. Jos dalinasi į tris skyrius: 1, Arterijos; 2, Kapiliariškieji sūdynēliai ir 3, Vēnos.

1. **Arterijos.**—Iš kairiojo širdies šono išeina didžiausioji visame kūne arterija-Aorta. Tai yra gana stipri triubukē, storio kaip vyro nykštys. Išējus iš širdies ji tuojaus išsidalina į šakas, tos šakos išeina dar į mažesnes šakutes ir tt., kurios tai

pasiekia visas žmogaus kūno dalis. Teipogi reikia patēmyti, kad tos mažiausios arterijos šakelēs liuosai vienijasi pačios tarp savęs. Tokiu budu kraujas, išējęs iš širdies į aortą, išsinešioja po visą žmogaus kūną. Nuo šitokio kraujo bangavimo paeina pulsas, kuris geriausiai yra užčiuopiamas per rankos ryšelį, bet teipogi ir kitose vietose, kur arterija yra paviršiuj kūno. Naturališkai, perpiovus arteriją kraujo sriovē nebus nuolatinē, bet tarpais. Arterijų sienos, ypač didžiųjų, išsiskiria, kada būna padalytos.

Kaipo kraujo bēgis arterijose yra nuo širdies į galvą ir visas kitas kūno dalis, jeigu perpiauti arteriją, sustabdymui kraujo tekējimo, reikia suspausti arteriją šone širdies arba prieš vietą perpiovimo. Teipogi yra reikalinga suspausti arteriją kaip galima arčiau širdies, kad sustabdyti kraujo tekējimą. Dēlto kad arterijos šakos sueina viena su kita ir jeigu spaudimas yra padarytas augščiau kraujo tekējimo vietos, kraujas dar gali ateiti iš kitų arterijų, užtaigi yra reikaliga suspausti arteriją iš abiejų šonų perpiovimo. Kadangi nevisose kūno dalyse arterijos guli paviršium; taipogi, kad reikia mokēti surasti vietą, kur būtų galima arteriją prispausti prie kaulo; pirmutinēs pagelbos studijuotojui yra būtinai reikalinga žinoti arterijų padējimas, teipogi vietos, kur jos geriaus gali būti suveržtos.

Aorta turi tris dideles šakas, kurios yra labai interesingos pirmos pagelbos studijuotojui, ir kurias jis būtinai privalo žinoti. Per vieną jų, Carotidą, kraujas pasiekia kaklą ir galvą; per antrą, Subclavian, kraujas eina į visas kitas augštesnes kūno dalis, o per trečiąją, Femoral, kraujas išsisklaido po visas žemesnes kūno dalis.

Sekanti toblyčia duoda aiškesnį supratimą apie tas arterijas ir jų šakas.

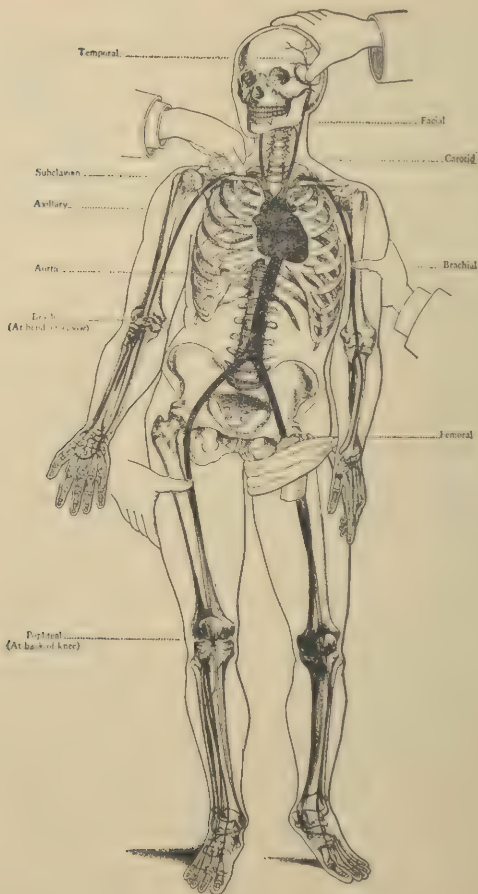
Arterija.	Kelias.	Vieta, kurioje reikia spausti.
Carotida...........	Nuo augštutinēs braunos krūtinēs kaulo į kertę žandkaulių.	Giliai. Žemyn į užpakalį, apie colį nuo gomurio.
Facial (šaka carotidos)	Skersai perdēm apatinio žandkaulio iš pažemių augštyn.	Ant veido, apie colį į priešais nuo kampo apatinio žandkaulio.
Temporal (carotidos šaka).	Augštyn į priešais apie pusę colio nuo ausies	Ant kaukuolēs, augščiau ausies, truputį į priešakį.

AUGŠTUTINIAI SĄNARIAI.

Subclavian..........	Skersai vidurį pirmojo šonkaulio iki alkunei.	Giliai. Žemyn į užpakalį ties viduriu kaklo kaulų ant pirmojo grobo. Petys prieg tam turi būti nuleistas žemyn.
Brachial (šaka subclavian šakos).	Išilgai augštutiniojo rankos dalies raumens, beveik toje pačioje vietoje, kaip eina viršutinēji žipono siūlē.	Prie peties kaulo, apēmus sauja ranką ir traukiant nykštį į lauko pusę. Arba ant alkūnēs, apvyniojus stipriai audiniu ranką per sulenkimą ir stengentis kiek galint ją prilenkti.

ŽEMUTINIEJI SĄNARIAI.

Femoral............	Žemyn nuo strēntaurēs iki kelių, linija iš vidures strēntaurēs į prišakį, iki viduriui kelies.	Prie šlaunikaulio, augštai iš vid us, apie tris colius nuo viršaus šlaunikaulio.
Popliteal (femoral'iaus užbai a).	Žemyn, beveik per patį kelies narį.	Per kojos sulenkimą kelyje, taip-pat kaip aprašyta apie alkūnę.

PAV. 3.—Arterijos ir spaudimo vietos.

Arterijų tekėjimas yra daug svarbesnis, nei kitokis tekėjimas, nes ją perpiovus, kraujas labai smarkiai veržiasi lauk, kadangi jis yra varomas kartas nuo karto susitraukiančios širdies. Kraujas, kuris randasi arterijose yra labai šviesus, kadangi jis dar nenustojąs yra savo charakteriško raudonumo nuo kraujo, kuris randasi plaučiuose.

2. **Kapiliariškieji sūdynėliai.**—Arterijos, eidamos tolyn ir tolyn nuo širdies, darosi vis mažesnės, antgalo jos pavirsta į mažutėlius indelius, kurie iš lotyniško vadinasi kapiliariškieji sūdynėliai. Jie yra plačiai išsiskyrstę po paviršium odos ir priduoda jai raudoną išvaizdą. Kada męs kuomi paspaudžiam odą, ji pasidaro išbalusi; tai reiškia, kad męs spauzdami išvarėme iš tų sūdynėlių kraują. Kapiliariškuose sūdynėliuose pulsas arba vilnįs, paeinančios nuo širdies tvaksėjimo, visai yra neužjaučiami. Kapiliariškieji sūdyneliai taip plačiai randasi išsikeroję mūsų kūne, kad kur tik męs neprapiausime ar pradursime odą, juos visur atrasime ir tuoj iš jų pradės tekėti kraujas. Vienok kraujo tekėjimas iš jų išskiriant tik nékuriuos didesniuosius, nėra pavojingas. Dėlei jų tokio didelio skaičiaus, norint užstabdyt kraujo tekėjimą, reikia užspausti ant pačio įpiovimo vietos.

Kraujas kapiliariškuose sūdynėliuose yra daug tamsesnis, negu arterijose.

3. **Vėnos.**—Kraujo sūdyneliai, per kuriuos jis grįžta iš visų kūno dalių atgal prie širdies, vadinasi vėnomis. Jos gali būti lengvai patėmytos, kaipo mėlynos gįslos po oda. Kapiliariškieji sūdynėliai padaro mažas vėnas, šitie susilieję į kruvą, padaro didesnes vėnas ir tt., antgalo pasidaro visai didelės vėnos, kurios įsilieja į tiesijį šoną širdies. Didžiausia vėna yra ta, kuri randasi kakle. Tarp kraujo tekėjimo iš įpiautų arterijų ir vėnų yra tas skirtumas, kad iš vėnų kraujas teka lygia sriovele, tuomi

tarpu kaip iš arterijų jis yra tarpiškas. Vēnose kraujas yra tamsiai-raudono dažo, kadangi jo oxygenas dingsta kraujui pereinant per kapiliariškuosius sūdynēlius. Kraujo tekējimas iš vēnų nēra toks pavojingas, kaip iš arterijų, nes dikčiai kraujo gali nubēgti tik iš didelēs vēnos. Kadangi per vēnas kraujas teka iš visų kūno dalių linkui širdies, tat norint sustabdyti kraujo tekējimą iš įpiautos vēnos reikia suspausti tolesnįjį nuo širdies šoną, arba pačią įpiovimo vietą.

Kraujas.—Kraujas yra tai tokis skystimas, kuris užlaiko savyje maistą, oxygeną ir šilumą maitinimui ir šildymui visų kūno dalių, iš kurių jis teipogi išvalo sunaudotą ir nereikalinga medžiagą. Šitoks procesas atsilieka patol, pakol žmogus gyvena. Kraujo ypatybē yra ta, kad jis gali sutirštēti arba sukrekēti, kas yra labai svarbu žinoti pirmutinēs pamelbos studijuotojui. Pakol kraujas teka gįslose, jis yra skystas, bet išsiliejus ant paviršiaus kūno, jis tuoj sutirštēja, kas ir prilaiko kraują nuo tolesnio tekējimo. Čionai tai matosi puikus gamtos surēdymas, nes jeigu kraujas neturētų tos ypatybēs, sykį prasimušęs, visas ištekētų iš žmogaus kūno. Kiekybē kraujo ištekējimo apsiskaito pagal didumą įpiovimo, taip lygiai kaip vanduo, tekantis per triubukę. Nors labai retai, bet atsiranda žmonių, kurių kraujas netirštēja. Tokie žmonēs yra vadinami "krauja-tekiai," o angliškai "bleeders." Jiems sykį prasimušęs nuo įpiovimo ar danties ištraukimo kraujas išteka iki paskutiniam lašui, paskui ką seka mirtis.

Dēlei to, kad reikia žinoti, ką daryti sustabdymui kraujo tekējimo, reikia teipgi žinoti, kokie yra reikalingi kraujo sutirštējimui padējimai. Pirmučiausia ir labiausia kraujo sutirštējimui yra reikalingas visiškas atilsis. Nuolatos bejudinant pažeistą sąnarį, kraujo tekējimas nesustos niekados. Liuosas oro prie žaizdos priējimas teipogi dapadeda kraujui sutirštēti.

Sutirštējimą dar greičiau galima paskubinti su pašaline, turinčia ypatybę sukrekinti, medžiaga. Tam tikslui yra geriausiai žaizdą užlipinti plona gaza. Uždējimas žaizdos vortinkliais yra teipogi geras daiktas, nes apsaugoja žaizdą nuo žemių.

Artesniam šių dalykų pažinimui žiūrēk Kraujapludystē, pusl 81–90.

KVĒPAVIMO SISTEMA.

Kvēpavimo sistema susideda iš nosies, burnos, kvēpavimo gerklēs ir plaučių. Šiti visi kvēpavimo organai, išskyrus plaučius, tarnauja tik dēl perējimo oro iki plaučių ir atgal. Taigi užtvenkus oro daējimą link plaučių, žmogus turi mirti.

Viršutinēj gerklēs dalyj randasi koserē, arba, kaip męs paprastai vadiname, Adomo obuolys. Kvēpavimo gerklē randasi iš priešais, o valgomoji randasi užpakalyj jos; tatgi valgis, prieš pasieksiant valgio gerklę, turi pereiti per viršų koserēs, ir jei pastaroji nebūtų pridengta tam tikru dengtuku, valgis papultų į ją. Tas dengtukas yra iš raumenų ir vadinasi gomurio vokas; jis randasi ant viršaus koserēs, ir valgis tokiu būdu negali pakliūti į ją. Kartais valgant bekalbant tas dengtukas nesuspēja uždengti koserēs ir į ją papuola valgomasis daiktas, kurs iššaukia smarkų kosējima, tokiame atsitikime męs sakome, kad valgis papuolē į kvēpavimo gerklę. Jeigu męs duosime valgį ar gērymą be sąmonēs žmogui, tai jis pradēs kosēti, tas reiškia, kad jo gomurio vokas neuždengē koserēs.

Plaučiai susideda iš dviejų dalių, iš kurių kiekviena turi išvaizdą krepšelio; jie susideda iš daugelio oro klētkučių ir turi daug kraujo gįslų; tankiai jie esti panašųs į pundelį vynvuogių. Plaučiai yra aklai uždaryti krūtinēje ir todēl kvēpuojant sykiu su plaučiais kilnojasi ir krūtinē. Todēl gi raumens šiame dalyke lošia svarbią rolę, nes be jų toks krūtinēs ir plaučių kilnojimasi būtų negalimas. Raumenų judējimas susideda iš kilnojimosi

krūtinēs ir judinimo rankų ir kojų. Išpučiant krūtinę dalyvumą tame ima teipgi nekurie rankų raumens, kadangi pastarosios yra prikabintos prie krūtinēs raumenų. Todēlei norint labai išpusti krūtinę, reikia pakelti augštyn rankas augščiau galvos; raumens, kuriais jos yra prikabintos prie krūtinēs sienų, pakels grobus, ir tas dapadēs krūtinei išsikelti iki didžiausiam laipsniui. Krūtinē yra tampri ir todēl spaudžiant ji labai susimažina ir išvaro iš plaučių orą. (Žiūrēk Nuduotas Kvēpavimas, pusl 104–7.)

Kvēpavimo laipsnis yra 16 sykių į minutą.

Plaučiai oxygenuoja kraują. Maži kraujo sūdynēliai, apsupanti oro klētkutes, kurių įkvēpuotas tyras oras pasiekia tamsų kraują, kuris cirkuliuodamas per kūną, nustojo oxygeną. Šitas kraujas gauna nuo tyro oro oxygeną ir grįžta atgal prie širdies kaipo šviesus arterijų kraujas. Oras, kurį męs iškvēpuojame, netik ką yra nustojęs plaučiuose savo oxygeno, bet dar pilnas yra visokių nevalumų.

VIRINIMO SISTEMA.

Šita sistema priima valgį ir jį perdirbus, perduoda visam kūnui juomi naudotis. Iš burnos valgis pasiekia gerklę, per kurią daeina iki pilvui, o paskui iki didžiųjų ir mažųjų žarnų, iš kurių kas atsilieka, tampa išmesta.

NERVŲ SISTEMA.

Nervų sistema kontroliuoja ir reguliuoja visų kūno dalių veikimus ir pareigas. Šita sistema yra dubeltava. Viena dalis susideda iš smegenų, pečių juostos ir sueinančių su jomis nervų, antra gi vadinasi bendrajausminē nervų sistema.

SPECIALINIAI PAJAUTIMAI.

AKIS.

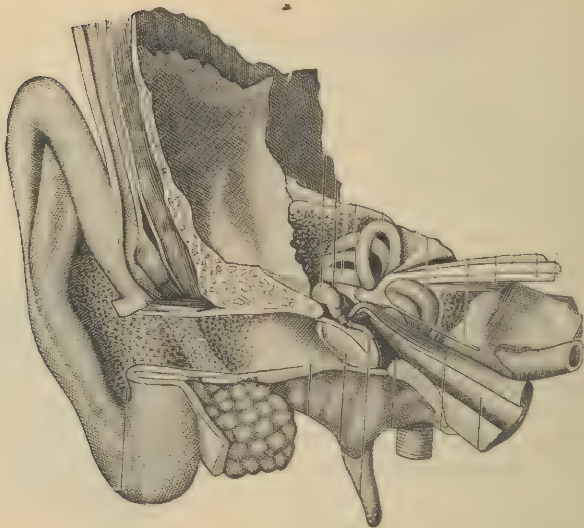
Akis yra organas regējimo. Tai yra kamuolys apsuptas trimi uždangalais. Iš priešais akies obuolys yra apdengtas plona švelnia plēve, vadinama konjuntiva. Geresniam akies apsaugojimui prie pastarosios yra pridētas akies vokas; vienok, kada akis yra atdara, ją lengvai galima pažeisti arba gali papulti į ją kitokis kūnas, tada sakome, kad "akyje yra kas nors." Kadangi uždengianti akį oda arba konjuntiva yra labai jautri, tai papuolimas į akį kokio nors kūno užduoda didelį skaudējimą ir nesmagumą. Akis yra gana gerai apsaugota būdama įsispraudus giliai kaktoje ir turēdama viršui savęs kabančius skruostus. Vienok, nežiūrint ant to, pasitaiko retkarčiais užkrēsti akį, kas palieka po savęs žiaurias pasekmes.

PAV. 4.—Akis. (*Potter's Anatomy.*)

AUSIS.

Ausis yra organas girdējimo. Apžiūrinējant atydžiai paviršį ausies, męs patēmysime joje kanalą, kuris užsibaigia ausies bugnelyje. Perplyšimas to bugnelio yra labai pavojigas prietikis, kadangi žmogus nuo to apkursta. Bugnelio perplyšimas arba sutrūkimas atsitinka nuo smarkaus bildesio arba uko arti ausies, taipogi nuo įdējimo į ją konors, ypač smailo daikto.

PAV. 5.—Ausis. (*Gould's Dictionary.*)

ODA.

Oda dengia visą kūno paviršį. Apačioj odos perdēm guli riebus sluogsnis arba taukai, kurie neleidžia išeiti iš kūno šilumai, atsiradusiai nuo chemiško proceso žmogaus viduriuose.

Viena iš svarbiausių odos pareigų yra—tai apsaugojimas nuo įvedimo į kūno audinius visokių pašalinių diegų. Diegai negali pereiti per nesužeistą odą ir todēl kūnui jie yra nepavojingi tol, kol oda pasilieka nepažeista.

KLAUSIMAI.

1. Iš ko kūnas susideda?
2. Kas tai yra skeletonas ir kokia jo link kūno pareiga.

3. Iš kokių dalių susideda galva?

4. Ant kokių dviejų dalių dalinasi liemens kaulai (nugaros stulpas), ir iš ko kiekviena dalis susideda?

5. Aprašyk nugaros stulpą, grobus, krutinēs kaulus ir strēntaurę.

6. Iš kokių dalių susideda augštutinieji sąnariai? Žemutinieji sąnariai?

7. Kas tai yra sąnarys?

8. Kokie yra sąnarių judinimaisi? Parodyk pavyzdį alkunēs ir sąnarių sukabinimą.

9. Kas tai yra raumens?

10. Kam yra raumens reikalingi?

11. Koks yra skirtumas tarp liuosnorių ir neliuosnorių raumenų?

12. Kokį svarbumą turi raumens prie sutrinimų ir išsinarinimų?

13. Kokis yra širdies tikslas? Aprašyk jos veikimą.

14. Kas tai yra širdies plakimai ir kaip tankiai jie atsikartoja?

15. Kokios rųšies yra kraujo sudynēliai? Aprašyk kiekvieną.

16. Kokia yra karakteristika kraujo tekējimo iš arterijos?

17. Norint sulaikyti kraujo tekējimą iš arterijos, kur reikia spausti ir kodēl?

18. Nurodyk spaudimo vietas sekančių arteriju: Carotidos, Facial Temporaliaus, Subclavian, Brachial (2), Femoral ir Pakinkinēs.

19. Kokia karakteristika kraujo tekējimo iš kapiliariškųjų sudynēlių?

20. Kaip sustabdyti kraujo tekējimą iš kapiliariškųjų sudynēlių ir kodēl?

21. Kokia yra karakteristika kraujo tekējimo iš vēnų?

22. Kaip sustabdyti kraujo tekējimą iš vēnų?

23. Kas tai yra kraujas? Kaip jis veikia?

24. Aprašyk kraujo sukrekējimą.

25. Kas dapadeda kraujui sukrekēti?

26. Iš ko susideda kvēpavimo sistema?

27. Kodēl besąmonēs asmeniui nereikia duoti valgio arba vandens?

28. Aprašyk plaučių veikimą. Dēlei ko tarnauja plaučiai?

29. Dēlei ko tarnauja žlēbčiojimo sistema?

30. Dēlei ko tarnauja nervų sistema?

31. Kokios yra pasekmēs sutrukimo arba pradurimo ausies bugnelio?

32. Kodēl visokis daiktas, papuolęs į akį, uždaoda didelį skaudējimą ir kankynę?

33. Dēlei ko tarnauja oda?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

(Delēi pasekmingesnio prasilavinimo reikia turēti ką nors, ant kurio tas viskas galima butų tyrinēti. Dēlei to galima paimti mažą vaiką arba vieną katrą iš mokinių.)

Surask ant paveikslo kaulus ir sąnarius skeletono.

Parodyk nekuriuos raumenis ir paaiškink jų veikimą sutrynimuose ir išsinarinimuose.

Parodyk ant paveikslēlio kraujo cirkuliaciją.

Surask ant paveikslēlio vietas, kur reikia spausti norint sustabdyti kraujo tekējimą iš arterijų.

Aprašyk raumenų veikimą prie kvēpavimo.

Ką gali papasakoti apie akį?

SKYRIUS II.

PIRMAJAI PAGELBAI MEDŽIAGA.

RAIŠTIS; KOMPRESAI; KLIŠĒS; VERŽTUVAS; ŠILUMA; ŠALTIS; PAAKSTINIMAS; VEMDOMOS ŽOLĒS.

Darbininkui, kuris yra laikomas atsakomybēj, prie mašinų operacijos reikalingiausia yra žinoti, kaip vartoti įrankius, reikalingus prie mašinų sutaisymo, mašinos sudējimą ir kaip ji veikia. Tą žinojimą galima lygiai pritaikinti prie pirmos pagelbos studijuotojo. Dēlei to šita knygelēs dalis yra skiriama parodymui kaip vartoti jo įrankius ir kokia medžiaga yra reikalinga prie sutaisymo.

RAIŠTIS.

Raištis yra vartojamas dēlei sekančių tikslų:

Užlaikymui ant vietos apraišalų.

Sutaisymui klišių.

Suveržiant juomi sustabdyti kraujo tekējimą.

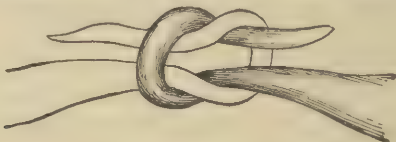
Paraišalams.

Kadanorint raištis yra vartojamas, reikia atkreipti atydą, kad perstipriai nesuveržti. Jis turi buti tvirtas ir sandariai užrištas, bet neperstipriai, kad nesustabdyti kraujo cirkuliaciją užrišimo vietoje, kas gali iššaukti mirtį sąnario, į kurį dēlei suveržimo negali daeiti iš širdies kraujas.

Kiekvienas raištis gali buti užrištas mazgu, supintas arba susiutas, arba susektas spilka. Jeigu yra susegama spilka tai reikia vartoti saugią spilką (safety-pin), kadangi pastaroji

stipriaus prilaiko raištį ir neturi išsikišusių aštrių galų, kuriais galima būtų susižeisti.

Rēva mazgas turētų būti vartojamas vietoj paprastojo mazgo. Jis darosi šitaip: Paimk raiščio galus į abi ranki; tiesįjį galą sykį persuk per kairįjį, potam kairįjį per tiesįjį, ištraukdamas galą

PAV. 6.—Rēva mazgas. (*Davis.*)

raiščio per kilpą. Jei galima, tai reikia visada mazgą daryti ten, kur geriausiai galima yra prieiti ir kur jis nedaro jokio nesmagumo sergančiam.

PAV. 7.—Rēva mazgas. (*Davis.*)

Sekanti yra vartojami raiščiai:

Trikertis raištis.
Nuo volo raištis.
Speciališkieji raiščiai.

Trikertis Raištis.—Trikertis raištis beveik ką yra geriausias pirmosios pagelbos darbui, kadangi jį lengviausia yra galima įgyti ir jis ne taip stipriai susiveržia, o kaip žinome suveržimas sustabdo kraujo cirkuliaciją ir priduoda nereikalingus kentējimus.

Trikertis raištis yra daromas iš nebaltyto kotono audinio, išbaltintas ir perstiprus audinys yra neatsakantis. Sklypelis paklodēs, inpilo arba skepečiukē yra vartojami tiktai umame reikale. Patirta, kad sklypelis audinio, vartojamas kaipo raištis, turētų būti nemažesnis, kaip 34 ar 38 ketvirtainių colių. Tą sklypelį reikia sulenkti įkampiai, tada perkirpti per sulenkimą ir gausime du raiščiu. Be ką pačiam daryti tuos raiščius, geriaus yra juos pirkti, nes perkant ant jų buna visada prilipinta korčiukē su paveikslēliu ir paaiškinimu, kaip reikia vartoti.

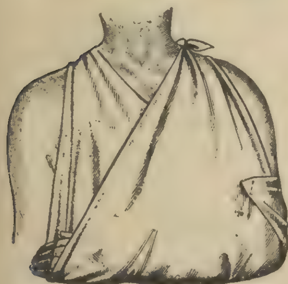

PAV. 8.—Trikertis raištis.

Trikertį raištį galima vartoti dvejopu budu:

Nesulenktą.

Sulenktą.

PAV. 9.—Trikertis parišimui rankos. (*Esmarch and Kowalzig.*)

Nesulenktas vadinasi tada, kada jis yra vartojamas pavidale pilno trikerčio.

Sulenkiant vieną trikerčio kampų reikia pridēti prie priešingosios pusēs vidurio ir dar vieną sykį sulenkti.

Žinoma, ne būtinai reikia visada taip jį sulankstyti, kaip augščiaus minējome; galima jį sulankstyti taip, kaip kur jis geriaus tinka. Vienog augščiau paminēta metoda yra pripažinta už atsakančiausią, teipogi ir žemiaus paminētos.

Sekanti yra svarbiausi vartojimai trikerčių raiščių:

1. **Rankos pakabinimas.**

Uždēk vieną kampą raiščio ant sužeistosios rankos peties.

Ištiesk raištį ant vidurio krutinēs, taip, kad vienas jo kampas pasiliktų užpakalyj sužeistosios rankos alkunēs. Sulenk ranką po tiesiu kampu, taip kad ji atsitiktų per patį raiščio vidurį. Tada žemutinį raiščio kampą uždēk ant sužeistosios rankos peties ir užpakalyj ant kaklo sumezgk su kitu iš priešingosios pusēs kampu. Trečiąjį raiščio kampą, kuris randasi užpakalyj sužeistosios rankos alkunēs, pertiesk per ranką ir prisegk prie vidurio užraišalo. Tokiu budu pasidarys kabantis užraišalas, kuris vienok negali stumdytis į šonus. (Pav. 9.)

PAV. 10.—Rankos pakabinimas, padarytas iš marškinių rankovēs.

Tokis raiščio sulankstymas padaro atsakantį rankos pakabinimą. Bet apart to norint ranką pakabinti ant krutinēs, galima dar prisegti marškinių ar žipono rankovę prie krutinēs. (Pav. 10.)

2. Kojos užraišalas.

Patiesk raištį. Uždēk ant jo koją, kad pirštai būtų linkui vieno jo kampų. Paimk tą kampą ir pertiesk per koją išilgai. Paimk kitu du kampu, perkryžiavok juos per pēdą ir aprišk apie ryšelį. (Pav. 11.)

Šitas bet užraišalas turi aprubežiuotą eilę vietų, kur jį galima vartoti.

3. Rankos Raištis.

Jisai užsiriša teippat, kaip ir kojos užraišalas. Pirmiausiai reikia patiesti raištį, padėtį ant jo ranką delnu žemyn, kad pirštai butų linkui vieno kampų (jei reikia, galima ranką sugniaužti), o ryšelis prie ilgojo šono. Tas kampas pertiesiama per pirštus į viršų rankos, linkui ryšelio, kitu gi du kampu perkryžiavojama per ryšelį ir surišama.

Šitasai užraišalas yra vartojamas daug tankiau nei pirmesnieji.

Pav. 11.–Trikertis kojai užraišalas.

4. Galvos užraišalas.

Pirmiausiai, sulankstyk sklypelį audinio apie pusantro colio pločio, pridėk jį prie plačiojo trikerčio šono; uždėk jį ant galvos, taip kad platusis jo šonas pareitų ant kaktos truputį augščiau akių, o vienas kampas būtų užpakalyj. Kitu du užraišalo kampu paimk link priešais, truputį augščiau ausų ir surišk juos ant kaktos. Užpakalinį kampą patrauk stipriai žemyn, užlenk į viršų ir su spilka prikabink ant viršugalvio. (Pav. 12.)

Šitas užraišalas yra labai naudingas.

Trikertis suvyniotas užraišalas tankiai yra vadinamas kravatu užraišalu; pagal reikalą jį galima padaryti platesnį arba siauresnį. Kaip jau teko matyti, kravatas gali būti vartojamas ant kiekvienos kūno dalies Bet speciališkai jis yra vartojamas prilaikymui užraišalų ant vietos ir užlaikymui kraujo tekėjimo, kada prisieina sustabdyti kraują spaudimu tekėjimo vietoje.

Pavyždžiai vartojimo suvynioto trikerčio raiščio arba karvato.

1. Akies užraišalas.

Užtiesk krovatą pačiu jo vidurių ant sužeistos akies, o galus suryšk užpakalyj ant galvos. (Pav 13.)

2. Žando užraišalas.

Dēlei to yra reikalinga du krovatai. Pirmutinis pačiu viduriu uždedama ant smakro išpriešais ir užrišama užpakalyj ant kaklo.

Pav. 12.

Antras-gi uždedama apačioj smakro, jo kampai persikryžiavojama ant viršugalvio ir paskui vēla užrišama apačioj smakro

3. Kaklo užraišalas.

Krovato vidurys uždedama ant sužeistos vietos, o galai apvyniojama aplinkui kaklą ir užrišama, kur papuola. Šito užraišalo šonai tankiai reikia dar parišti kortonu, kad jis laikytųsi ant vietos.

4. Užraišalas delnui.

Uždēk krovatą per patį vidurį ant delno, perkryžiavok jį ant viršaus rankos, perkryžiavok išpriešais ant ryšelio ir tada surišk iš viršaus rankos per ryšelį. (Pav. 14.)

Kravatas dar gali būti vartojamas pakabinimui rankos. Dēlei to iš jo padaroma kilpa. Vienan tos kilpos galan įdedama sulenkta per alkunę ranka, o kitas galas užkabinama ant kaklo. Kada kravatas yra vartojamas prilaikymui ant vietos užraišalų ant galinių sąnarių, jis yra užvyniojamas ant užraišalo, o jo gałai surišama parankiausioje vietoje. Žinoma, reikalaujamas kravatų skaičius priguli nuo dydžio užraišalo.

PAV. 13.

Volo Raištis.—Volo raištis galima vartoti kiekviename augščiau paminētų atsitikimų; jis yra gana atsakantis vartoti chirurgams, bet pirmutinēs pagelbos studijuotojui jis yra perdaug painus. Volo raiščio galą galima vartoti vietoj suvyniotojo trikerčio raiščio; chirurgai jį dažniausia vartoja apvyniojimui skaudamų vietų, apvyniodami jį apie sužeistą sąnarį. Šitas vartojimas volo raiščio yra labai parankus sustabdymui kraujo tekējimo iš kapiliariškųjų sūdynēlių ir prilaikymui apraišalų ant skaudamos vietos. Netik yra šitie klausimai, kuriuos gali sutikti pirmos pagelbos studijuotojas; jeigu tik jie vieni butų, tai apie volo raiščio vartojimą čionai visai nebutų minēta. Bet ne tame dalykas. Pirmosios pagelbos studijuotojas privalo žinoti, kaip pasinaudoti iš visokių prietaisų, kurių jis turi po ranka ir surasti daugiau parankumų, kaip vartoti volo raištį, dēlei to jis privalo susipažinti su svarbiausiais jo vartojimais.

PAV. 14-.Kravatas apvyniojimui delno.

Volo raištis yra paprastai padarytas iš muslino, kotono audinio, audeklo, gazos, iš kurių tarpais yra ištraukoma siulai, o pats raištis suvyniojama į volą. Bet geriausia tam raiščiui medžiaga (materijolas) yra tai gaza. Jis yra tamprus ir tam tyčia pritaikintas apraišalams; jį galima vartoti kiekviename prietikyje, kadangi jis yra daug geresnis, nei iš muslinų raištis, kuris, budamas netamprus, jei užveržtas, sustabdo kraujo cirkuliaciją, o jei ne užverštas, tai nusmunka nuo skaudamos vietos.

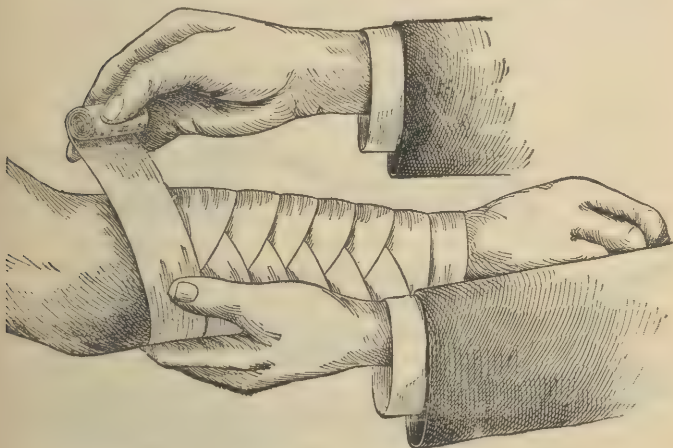
PAV. 15.—Cirkuliariškas užraišalas. (*Davis.*)

Kadangi volo raištį lengvai galima gauti pirkti, tat yra gerai žinoti, kaip jis turi buti suvyniotas. Vieną raiščio galą reikia užsukti į viršų ilgio apie 6 colių ir tą galą sulankstyti, paskui ant jo suvynioti visą raištį ir gausime nedidelį kietą volą. Raiščio galą uždēti ant šlaunies (dēlei to koją reikia padēti ant kresēs taip, kad šlaunis būtų po tiesium kampu nuo kūno) laikydamas volą arti kuno, raiščio išsitiesimas turi buti žemyn nuo volo. Vyniok, pradedant tiesiosios rankos pirštais iki ryšeliui, pakol užraišalas bus visai suvyniotas. Kairiąja ranka tik reikia pataisyti, kad volas būtų tiesiai ir stipriai suvyniotas. Raištis ant volo turi būti suvyniotas stipriai ir su lygiais kraštais. Tada jį galima susegti spilka, kad neiširtų.

Volo užraišalai yra vartojami sekančio dydžio.

Pirštams ¾ colio pločio ir 1 mastas ilgio.

Rankoms ir galvai 2½ colio pločio ir 4 ar 6 mastų ilgio.
Dēl kojos ir šlaunies 3 colių pločio ir 6 ar 8 mastų ilgio.
Dēl krutinēs ir pilvo 4 ar 5 colių pločio ir 8 iki 12 mastų ilgio.

PAV. 16.—Apvertimas. Pritaisymas prie apvertimo. (*Davis.*)

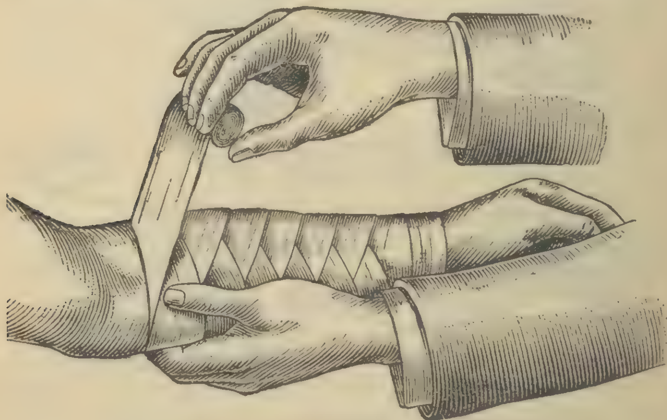
Pustrečio colio pločio ir 4 iki 6 mastų ilgio užraišalas yra tankiausiai vartojamas.

Vienok visados yra reikalinga užraišalą pritaikinti prie dydžio skaudamos vietos, kadangi platus užraišalas niekados atsakančiai neuždengs mažą žaizdą.

Volo raištis yr lengvai perpiaunamas peiliu ir todēl pagal reikalą galimą atpiauti jo trumpesnį ar ilgesnį galą.

Naudojant volo raištį reikia jį turēti tiesējēj rankoj, o liuosąjį jo kraštą kairējēj ir uždēti jį ton vieton, iš kur reikia pradēti apvyniojimas.

Praščiausia, nesudētinē, raiščio vartojimo metoda yra tai cirkuliariškoji (aplinkui), bet ją galima vartoti tik tada, kada reikalaujama perdēm apvynioti kokį sąnarį. Jis yra atsakantis tik apvyniojimui rankos iki ryšeliui, delno ir pirštų. Apart to pirmosios pagelbos darbe volo raištis yra paprastai vartojamas

Pav. 17.—Apvertimas. Raištis apverstas. (*Davis.*)

prilaikymui užraišalų ant skaudamos vietos, kas dar labiaus praplatina cirkuliariškosios metodos vartojimą. Cirkuliariškoji metoda yra gera tuomi, kad prie jos tankiausiai yra varjama gazinis raištis dēlei jo tamprumo ir nenuslinkimo nuo skaudamos vietos. Cirkuliariškosios metodos vartojimas susideda paprastai iš eilēs cirkuliariškų vyniojimų nuo žemai augštyn, kame kiekvienas viršutinis uždangalas pridengia trečdalį apatiniojo.

Kada dalis į vieną galą yra didesnē, neg į kitą, pradedant

apvynioti reikia kelis syk apsukti raištį ant vietos, paskui eiti tolyn uždengiant viršutiniuoju apie trečdalį apatiniojo. Bevyniojant galima bus lengvai patēmyti, kur sąnarys pradeda eiti storyn, nes ten raištis visiškai neprisiglaus ir pasiliks sprāgos. Uždengimui šitų vietų Atvertimo metoda turi būti vartojama. Atvertimas yra skaitomas už sunkiausį punktą išmokti vartoti volo raištį. Vienok dar ne tame dalykas. Kadangi aprišimas vietų vienoj vietoj storesnių neg kitoj iš teisybēs yra sunkus, yra reikalaujama, kad neišsilavinęs apvyniojime uždēdamas užraišalą, prisilaikytų metodos, kuri reikalauja, kad užraišalas būtų prisiglaudęs prie kuno, o padarymui nematomų kilpų reikia jąs daryti užpakalyj, kur jos ne taip greitai matosi, ir jokio sunkumo tokiame apraišiojime nēra. Norint išmokti atsakančiai padaryti užraišalą visokiuose atsitikimuose, būtinai reikia praktikuoti ir ant to atkreipti visą atydą.

Norēdamas padaryti Atvertimo metodos užraišalą, kairēsēs rankos nykštį uždēk ant žemutinēs raiščio braunos prilaikymui jo ant vietos, palik apie 3 colius liuoso raikščio tarp rankų, volelį pasuk atgal, uždengdamas juomi pusę paskutiniojo raiščio. Perdēk volelį tarp rankų, laikydamas žemutinę raiščio brauną paralēliškai su ta, užlenkta žemyn, atvers vēla toje pačioje vietoje ir taip toliau. Atvertimas turi buti padarytas taip, kad jis gulētų ties viduriu sąnario arba jo šono ir kad visi atvertimai pareitų po viena linija

Paveikslas 8-to raiščio yra labiausiai vartojamas apie susinarinimus. Jis susideda iš atkartojimo kilpų, iš kurių kiekviena paskutinēji pridengia du trečdaliu pirmutinēs. Vidurinē jo dalis pareina ant nario sulenkimo, kada kilpos dar randasi viena ant kitos viršuj jo. (Pav. 18.)

Spica užraišalas yra tai atmainyta forma paveikslo 8-to raiščio, turinčio vieną kilpą didesnę neg kita.

Persergējimai.

Prie viso, kas jau buvo augščiau minēta, reikia pridēti nekuriuos persergējimus, kurie privalo būti patēmyti vartojime volo raiščio.

Raištis vyniojasi visada nuo pažemių augštyn ir nuo vidurinēs į lauko pusę, per prišakį sąnario.

Užraišalas visada dedasi pastoviai, bet ne perstipriai ir ne perliuosai, perdēm vienodo stiprumo.

Pav. 18.—Kojos paveikslas 8-tas (*Heath.*)

Apraišiojant ranką ar koją visada pirštus palik neapvyniotus, kad jie matytųsi. Jeigu galai pirštų pamēlinuos arba jausi juose skaudējimą, žinok kad užraišalas sustabdē kraujo cirkuliaciją ir ji reikia kuogreičiausiai atliuosuoti, kitaip gręsia pavojus.

Niekados nedaryk raiščio atvertimo ant smailo kaulo ir visados ant sąnarių vartok paveikslēlį 8-tą.

Apraišiojamą sąnarį visada padėk ton vieton, kur manai jį ant ilgiaus palikti, nes jį judinant gali nusmukti užraišalas ir vietomis atsiliuosuoti, kitur gi labiaus užsiveršti, sustabdydamas cirkuliaciją.

Niekados nevyniok raiščio apačioj užraišalo, bet visada ant viršaus jo.

Visada uždedant apraišalą tuoj po susižeidimui atmink, kad gali sužeista vieta patinti, ir liuosas užraišalas gali tapti perstiprum; todėl tėmyk, jei sužeista vieta tinsta, tai tankiai atimk užraišalą ir vėl išnaujo jį uždėk.

Niekados nedėk šlapią užraišalą, kadangi džiudamas jis susitrauks ir taps nekuriose vietose perstiprus.

Gerokai galima prasilavinti vartoti volo raištį, bevyniojant koją nuo pėdos į viršų. Tas duoda progą sutikti visokias apraišiojimo metodas, kokios tik buvo minėta.

Kavalkai volo raiščio gali būti labai naudingai suvartoti išsilavinusių bandažavime ypatų. Yra viso trįs speciališki bandažai daromi tokiu budu; kadangi jie yra labai paprasti, priegtam gana parankųs, tai juos privalo žinoti kiekvienas, kuris interesuojasi apraišiojimu.

PAV. 19.—Rankos Kilpa.

Rankos Kilpa bus aprašoma pirmiausiai. Dėlei to reikalaujama 3 ar 4 colių volo raištis, dar geriaus odos. Ranka sulenkiama per alkunę po tiesum kampu, kaip jį reikia nešioti, ir įdedama į kilpą. Kilpos ilgis darosi žiurint pagal reikalą.

Pridēk galą raiščio prie krutinēs, kitą galą paimk augštyn perdēk per kaklą, nuleisk' ant kito šono krutinēs, žemumo kaip alkunē, užlenk augštyn ir atnešęs atgal suriśk abu kampu. Tokiu budu gausi dvi kilpas, kurių vieną užmauk ant rankos ties alkune, kitągi ant rankos ryšelio. (Pav. 19.)

2. **Keturkampis Raištis** yra ketvirtas iš tų užraišalų. Jis yra tankiausiai vartojamas prie sutrynimo žandkaulio ir sužeidimo galvos. Jį galima padaryti is 4 colių pločio volo raiščio. Jį reikia sulenkti išilgai per vidurį ir per sulenkimą perkirpti arba perplēšti iš abiejų galų, tik palikti per vidurį neperkirptą apie 2 coliu, kuris užsideda ant smakro. Žemesnieji jo galai užsiriša ant viršugalvio, o augštesnieji užpakalyj ant kaklo. Sužeidus viršugalvį keturkampį raištį galima vartoti tokį pat 4 colių volo raištį. Neperkirptas jo vidurys užsideda ant viršugalvio, du pirmutiniai galai užsiriša užpakalyj ant kaklo, o du užpakalinieji galai užsiriša priešai po smakru.

Pav. 20.—Keturkampis galvos užraišalas. (*Stewart.*)

3. **T Raištis** yra paskutinis iš tų užraišalų, ant kurių apsimoka atkreipti atydą. Jis yra vartojamas tik ant šakumos, arba užlaikymui apraišiojimų toje vietoje. Jis yra padirbtas iš diejų ilgumų 3 colių volo raiščio. Prie vieno iš jų vidurio apie pusantro masto ilgumo prisisiuva arba spilka prisikabina kitas 1 masto ilgumo. Dēl uždējimo to užraišalo pirmiausia per liemenį užrišama šniuras, ties kurio viduriu užpakalyj yra vienas siauresnis. Ilgasai šniuras prisikabina iš prieš, potam abiejų galai susegama, kur susiduria.

Speciališki užraišalai.—Yra tik vienas speciališkas užraišalas, kuris vertas yr paminējimo, kuris randasi Amerikos Raudonojo

Kryžiaus pirmutinēs pagelbos ištaisyme. Kiekvienoje tų karbelių randasi ilgas gazos raištis su gazos kompresu, prisiutu prie jo vidurio, trikertis užraišalas su atspauzdintu ant jo paaiškinimu, kai vartoti, ir dvi spilkos.

Paaiškinimai, kurie randama metalinēj dēžutēj, yra sekanti:

Gazos Bandažas su kompresu.—Jeigu ant sužeistos vietos oda yra sugadinta, vartojant šitą užraišalą ir kompresą, užraišalą

PAV. 21.—Raud nojo Kryžiaus pirmosios pagelbos ištaisymai.

reikia išvynioti **bet reikia saugotis nepajudinti kopreso paviršio.** Kompresą reikia uždēti ant pačios žaizdos ir prilaikymui jo ant vietos reikia apvynioti tą vietą su raiščiu ir stipriai surišti arba susekti spilka. Jeigu žaizda yra labai didelē, kad kompresas negali ją visą uždengti, uždēk kompresą ant žaizdos vidurio ir aprišk aplinkui raiščiu, kaip jau buvo sakyta pirmiau. Bet šitame atsitikime buk labai atsargus, nepajudink kompreso paviršio, kuris užsideda ant žaizdos. Atsitikime, kad jeigu nēra žaizdos, šitas užraišalas gali buti vartojamas kaipo paprastas bandažas prilaikymui ant vietos užraišalų ir tt.

Trikertis užraišalas.—Trikertis raištis yra vartojamas kaipo paviršutinis užraišalas, kaip parodo ant jo atspaustas paveikslēlis. Šitas raištis taipogi užsiriša arba spilka prisisega ant vietos.

Nejudink atrištos žaizdos su pirštais, vandeniu, ar kitu kuomi, bet uždēk ant jos kompresą, o jei žaizda yra labai didelē, tai nepajudintą bandažo paviršį.

Bandažo spaudimas tuojaus sustabdys kraujo tekējimą.

Parankumas šito ištaisymo (outfit) randasi tame, kad visi daiktai, kurie randasi jame, yra čysti ir gatavi vartojimui, visi užraišalai gali buti lengvai vartojami ir apart to jame randasi gatavos kilpos. Su jomis ir medžiaga dēl klišių, kurią lengvai galima surasti, tu visados gali buti gatavas sutikti visokį sužeidimą.

KOMPRESAI.

Apie kompresus jau buvo minēta, kalbant apie Raudonojo Kryžiaus pirmutinei-pagelbai ištaisymą (outfit). Kompresas yra tai kas tokis, vartojamas spaudimui ko, arba aiškiau sakant uždējimui ant atdaros žaizdos. Jis turi buti apie pusantro colio dydžio į visus šonus. Kompresas turi buti padarytas iš gazos arba reto perkelio.

Apart to viso kompresai privalo buti nepavojingi vartojimui. Dēlei to jie privalo buti pirmiaus dizinfektuoti pirmoje vietoje ir po antra, jie turi buti nesuteršti pirštais arba teip kuomi juos benešiojant. (Žiurēk Diegai.) Šita tai yra didelē Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos ištaisymo nauda, kuris padirbējų yra taip sutaisytas, kad be jokio pavojaus gali buti uždētas ant žaizdos, nes budamas įdētas į metalinę dēžutę, jis yra apsaugotas nuo suteršimo. Tarpe žmonių yra vartojama dar daug kitokių pakelių, užlaikančių pirmosios pagelbos prietaisas ir kompresus, bet jie ne teip saugiai supakuoti, kad negalētų buti suteršti.

kaip tai Raudonojo Kryžiaus prietaisai. Ant kiekvienos dēžutēs ar pakelio yra atspauzdinti paaiškinimai, kurių reikia prisilaikyti. Jeigu gali įgyti pirmosios pagelbos pakelį prietaisų, tai aprišimui žaizdos vartok jąs, o nekitokias. Antras pasirinkimas turi buti antiseptiška gaza. Mažas dēžutes tos parankiausios dēl kompresų gazos galima gauti kiekvienoje aptiekoje. (Ne-

PAV. 22.— Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos ištaisymas (outfit), parodantis jo įtalpą.

užkrečiama gaza yra ta gaza, iš kurios per kaitinimą yra išnaikinti visokie diegai, o antiseptiška gaza yra ta gaza, iš kurios diegai tapo panaikinti per veikiančius prieš puvimą vaistus, ypač merkurijo bichlorido.) Nešiojant prie savęs kompresus reikia juos laikyti uždengtus, kad jie nesusiterštų. Vartojant jį reikia visada suimti pirštais už popieros, į kurią jis yra įvyniotas ir tos popieros nenuplēšti, pakol ji yra reikalinga kompreso uždengimui. Jeigu per neapsižiurējimą gazą pačiupinējai

PAV. 23.—Kaip uždėti Raudonojo Kryžiaus kompresą.

PAV. 24.—Kaip nereikia dėti Raudonojo Kryžiaus kompresą.

pirštais, tai uždedant ant žaizdos reikia tēmyti, kad ta dalis gazos butų kuotoliausia nuo žaizdos.

Kaip apsvarstinēta po antgalviu Diegai, pakol galima parupinti saugią gazą, žaizdą geriau palikti atrišta, nē kaipo užrišti by su kokiu škarmalu, bet šitas yra nevisada praktiška. Ypač tose vietose, kur gazą negalima greitu laiku parupinti, yra pavojinga ant ilgai palikti atrištą žaizda, nes nuo rankų ir iš oro ant jos prisirenka visokių nešvarumų, pakol daktaras suteiks atsakančią pagelbą. Šitame atsitikime kompresas teipogi lošia žymią rolę, sustabdydamas kraujo tekējimą ir uždengdamas žaizdą. Bet kompresą reikia stengtis padaryti kuogeriausį ir iš čysto audeklo. Dēlei to galima vartoti nosinę skepečiukę, kuri po skalbimui dar nebuvo vartota. Ta skarelē pirmiaus turi buti išdžiovinta per dešimts minutų ir aplieta 1–1000 merkurijo bichloridu, naikinančia medžiaga, per tiek pat laiko. (Tobličaitēs naikinančios medžiagos yra plačiai vartojama; jos yra žinomos po vardu antiseptiškų toblyčaičių. Šita substancija yra marinanti nuodai ir jos persivertimas negali buti tarp metalinių dengtukų.) Rekomenduojamą apsaugą duos kompresas, kuris yra nepavojingas vartojimui, bet yra svarbus praktiškas sunkumas prie jo uždējimo. Jis, žinoma, bus labai šlapias ir reikēs iš jo prieš uždēsiant ant žaizdos išgręšti vandenį. Padirbant šitą kompresą reikia jį rankomis čiupinēti, ir kaip bus žemiaus paaiškinta, nuo rankų pasilieka ant jo milijonai diegų. Tatgi, jeigu galima, reikia rankas chirurgiškai apvalyti, tai yra nuo jų prašalinti visokius ligų diegus. Tą galima padaryti mazgojant rankas su muilu karštame vandenyje apie penkias minutas, ypač reikia atkreipti atydą, kad nagai butų gerai išvalyti. Rankas geriausiai yra galima numazgoti po kranu, jeigu gi yra vartojamas dēlto sudynēlis, tat vandenį reikia atmainyti apie tris sykius. Po nuprausimui rankas reikia mirkyti apie 5 minutas 1–1000 chemiškoj ištarpoj. Tada rankas reikia nušluostyti, ir nieko

daugiaus nečiupinēti, tik daryti kompresus. Tada reikia išimti iš blekinēs dēžutēs skiriamą kompresui audinį, bet ir dabar reikia saugotis neimti pirštais už tos vietos, kuri pareis ant žaizdos. Priešingai, turi laikyti jį už pačių kampų ir išgręžti iš jo vandenį, taip kad pasiliktų sausas, ir tada uždēti ant žaizdos be atidēliojimo. Jeigu dēl kompreso buvo paimtas gana diktokas audinio sklypelis ir prieš išvirinant jis buvo sudētas kaip tik tinkantis ant žaizdos, tada parankiau ir lengviau jį vartoti.

Kada nēra jokių parankumų, kuriais galima butų pasinaudoti prausiant rankas, naturališkai šitas turi buti praleista, bet visgi reikia užlaikyti nekuriuos prasergējimus darant kompresus. Duokime sau, kad pradžioje kompresą negalējome išvirinti, bet vienok tas butinai yra reikalinga. Šitame atsitikime vēla paimk nosinę skepečiukę arba sklypelį nesuteršto audinio, kątik išskalbto, ir uždēk ant žaizdos. Sklypelis audinio ar skepetaitē, kurie buvo jau vartoti, nors ir išrodytų čystais, visai nēra tokiais chirurgiškoj nuomonēj ir yra pavojingi vartojimui vietoje kompresų.

Niekados pačiam nereikia mēginti mazgoti žaizdą. Tokius dalykus reikia palikti atlikti chirurgui, kadangi pirmosios pagelbos studijuotojui visai nesimato reikalo mēginti mazgoti žaizdas, nes tas butų visai bereikalingas čiupinējimas. Jeigu jis apart uždējimo atsakančio kompreso žaizdai daugiaus nieko nedarys, tai ligonis pasiliks iš to užganēdintas ir jam dēkingas. Jeigu gi jis kēsintųsi daryti daugiau, nei tą, gali pasilikti atsakomybēj už užduotus ligoniui kentējimus arba priešlaikinę mirtį.

PLĒSTRAS, KOLIODIJAS IR KITOS PANAŠIOS SUBSTANCIJOS.

Jie yra vartojami uždengimui žaizdos; per juos joki diekai negali pasiekti žaizdos, o kurie ten pakliuvo pirmiaus, yra taip

aklai uždaryti, kad nieko negali veikti ir turi mirti. Plēstro vartojimas (apart angliško plēstro, pridengimui mažų įdrēskimų neperējusių perdēm odos) turētų buti nupeiktas, kadangi jis ne tik ką neuždengia atsakančiai žaizdos, bet dar pats savimi nēra chirurgiškai čystas.

Koliodijus nēra chirurgiškai toks nešvarus, kaip plēstras, taipogi į jį įeina nekurios antiseptiškos dalįs, todēl vartojimui ant žaizdų jis nēra taip pavojingas, kaip plēstras. Bet jis teipogi gali uždengti po savim diegus. Geras paprotys yra vartoti jį ant lengvos čystos žaizdos, padarytos aštrum daiktu, bet veik reikia nuimti, jei tik apsireiškia uždegimas.

KLIŠĒS.

Klišēs yra vartojamos sustabdymui judinimosi toje vietoje, kur kaulas yra sugadintas. Todēlei jos turi buti padarytos iš stiprios medžiagos. Pirmosios pagelbos klišēs privalo buti padirbamos iš tokios medžiagos, kurią galima įgyti ant tų pēdų. Tam tikslui galima vartoti medžio kavalkēlius, galą šluotkočio, kavalkēlį lentos, balaną, dratą, kavalką stiprios odos, lietsargio, blekēs, žvakēs, ritinį audinio su medžio gabalu iš lauko pusēs ir tam panašius daiktus. Prie sužeistos kojos galima vartoti kaipo klišę antrąją koją, pririšant prie pirmosios.

Prie uždējimo plēstrų reikia patēmyti kelis persergējimus. Apart to, kad jie privalo būti užtektinai nelankųs, kad neleistų judintis toje vietoje, kur kaulas yra perlaužtas, reikia kad jie būtų užtektinai ilgi, sulaikymui judinimosi per arčiausiąjį narį, per ką galētų judintis ir perlaužtas kaulas; apart to klišēs turi būti tokio pat pločio, kaip ir sąnarys, ant kurio jos bus vartojamos, nes kitaip užraišalas pasiekdamas iš šonų sužeistą sąnarį, gali pastumti iš vietos perlaužtą kaulą. Idant apsisaugoti nuo sutinimo pavojaus, teipogi kad palengvinti ligoniui ir neleis-

ti nusibružyti odai, vidurinai klišiu šonai išsikloja minkšta medžiaga; atsakančiausia tam yra audeklas. Apart to dar yra vartojama kotonas arba bovelna, žolē, skadurai, nuobraukos, pakulos ir tt. Jeigu klišēs nēra minkštai ištiestos, tai sąnarį, dēl kurio jos yra vartojamos, reikia labai atydžiai saugoti, nes sąnariui sutinus gali sustoti kraujo cirkuliacija, ką seka visiška sąnario mirtis.

KRAUJO VERŽTUVAI.

Ypatingi chirurgiški kraujo veržtuvai arba tornikvetai yra vartojami sustabdymui kraujo tekējimo iš arterijų. Kiekvienas iš jų turi juosčiukę aprišimui apie sąnarį, paduškaitę, kuri užsideda ant arterijos ir dviejų tam tikrų spaustuvų, kurie spausdami į paduškaitę sustabdo kraujo tekējimą. Dēl paprasto veržtuvo, kuris tarp žmonių yra tankiausiai vartojamas, vietoje juosčiukēs galima vartoti nosinę skepečiukę, o į vietą spaustuvų galima paimti apskritus lygius akmenukus, vietoje gi paduškutēs galima vartoti korką arba jam panašią medžiagą. Akmenukai ir tt. turi būti įvynioti į audinį, kad jie perdauk nespaustų ir nepažeistų odos. Sustabdymui kraujo tekējimo juos reikia uždeti ant arterijos augščiau žaizdos ir skepečiuke stipriai aprišti. Tarpe dviejų užraišalų įsideda lazdžiukē, kuri yra laikoma, pakol kraujas nustos tekējęs. Jeigu yra reikalinga, vartojama dar vienas užraišalas pririšimui galų lazdžiukēs, kad ji negalētų atsilenkti. Vienas bandažo sluogsnis yra reikalinga užtiesimui kaipo diržas, jeigu daugiau negalima gauti.' Apsisaugojimui nuo sužeidimo tuomi galus lazdžiukēs reikia užlenkti į šoną nuo kuno. Šitas yra plačiau aprašyta po antgalviu Kraujapludis. Vidurinē dviračio rato šēnis yra labai atsakanti kraujo veržtuvui. Jos galai yra vartojami kaipo paduškutē.

Apart pavojingo sužeidimo raumenų ir odos vartojant kraujo veržtuvus, yra dar vienas baisesnis pavojus surištas su jų varto-

jimu. Jis tai yra perstiprus suveržimas, nuo ko nustoja kraujo cirkuliacija ir atskirtam nuo širdies sąnariui gręsia mirtis. Jeigu tas veržtuvas buvo laikomas ant sužeistos vietos apie valandą laiko, reikia jį kuogreičiausiai atliuosuoti by tik kraujo tekējimas jau yra sustabdytas. Bet visai jį nereikia nuimti, nes gali vēla prasimušti kraujas ir vēla reikētų suveržti. Kada reikia vartoti kraujo veržtuvus, butinai reikia kuogreičiausiai pasirūpinti daktarą, nes, jeigu prisieitų kraujo veržtuvą palaikyti ant vietos apie tris-keturias valandas, astkirtai kūno daliai gręsia neišvengiama mirtis.

Pav. 25.—Kraujo veržtuvas (Tornikvetas).

Apart tornikvetų sustabdymui kraujo tekējimo yra vartojama dar kitokios prietaisos. Tam tikslui gali buti vartojamas augščiau aprašytas be jokios paduškutēs diržas. Teipogi dar gali būti rekomenduojami specijališki tamprųs bandažai ir petnešos. Bet kiek galint reikia rūpintis įgyti tornikveta, nes jis yra atsakančiausias, kadangi jis spaudžia tik ant arterijos, tuomi, tarpu kaip kiti veržtuvai spaudžia iš visų pusių ir tokiu būdu visiškai sustabdo kraujo cirkuliaciją. Jeigu yra vartojamas cirkuliariškas veržtuvas, jį ant žaidos negalima laikyti ilgiau kaip valandą laiko.

ŠILUMA IR ŠALTIS.

Šildymas iš oro pusēs yra toks svarbus gyvasties prilaikytojas, kad kiekvienas pirmosios pagelbos studijuotojas privalo žinoti,

kaip juomi pasinaudoti. Žinoma, tam atsakančiausias yra šiltas oras, bet stiklinēs bonkos taipgi yra užtektinai geros. Jas reikia tiktai apvynioti audiniu arba popiera, kad neapdeginti ligonio. Teipogi dar yra vartojama šiltos plytos ir akmenai. Vartojant tokį apšildymą, ypač besąmonēs ligoniui, reikia būti labai atsargiam neuždēti perkaršta daiktą, nes teip palikus ant kokio laiko jis nudegintų ligoniui odą; todēl-gi pirm uždēsiant reikia išmēginti, kad plyta, bonka ir tt. nebutų perkaršti; išmēginti yra geriausiai juos ant savo paties kūno laikant kokį laiką prie rankos arba kojos. Atšildant krutinę galima vartoti lengvai sušildytą vandenį.

Šildymas, vartojamas ant vienos ar kitos vietos, kas valandēlē priverčia kraujo sūdynēlius pasididinti ir vēla susitraukti. Tą gali patēmyti kiekvienas, kaip būva išsivertę rankų gįslos, jei rankas palaikysime kokį laiką karštame vandenyje. Todēl šildymas yra vartojamas kad apsaugoti sužeistą vietą nuo tinimo. Tam tikslui yra vartojama ir suvilgyta karštame vandenyje skara.

Šaltis lygiai kaip ir šiluma yra vartojama prie suteikimo pirmosios pagelbos. Jis yra vartojamas trijuose atsitikimuose: sumažinimui temperaturos kuno nuo saulēs užgavimo; sutraukimui kraujo ant vietos sūdynēliuose ir sužadinimui kvēpavimo.

Norint sumažinti kuno temperaturą yra daromos labai šaltos maudyklēs; bet tam siekiui galima pasinaudoti ledais prikrautomis dēžutēmis, kurias reikia apdēti apie ligonį. Apart to dar yra vartojama kitokis budas atšaldyme, apdedant apie kuną suvilgintas šaltame vandenyje palas.

Šaltis yra vartojamas sušaldymui ant vietos kraujo, kad tuomi apsaugoti sužeistą vietą nuo sutinimo. Iš šalies žiurint, rodosi labai įdomu, kad du priešingi daiktai—šiluma ir šaltis—yra vartojami vienam ir tam pačiam siekiui, bet tai yra faktas. Vienok apsaugojimui nuo ištinimo sužeistos kuno dalies šaltis

yra daug atsakantesnis už šilumą. Užtat gi suteikime pirmosios pagelbos tankiausiai yra vartojama: ledų prikrautos dėžutės, ledų maudyklė, šaltas vanduo pilamas ant žaizdos, arba suvilgyta šaltame vandenyje pala yra apvyniojama. Tuomi yra išaiškinamas tas, kad vartojimai peilio geležtės apsaugoja sutrenktą akį nuo pajuodimo.

Kiekvienas gerai žino, kad nuo įšokimo į šaltą vandenį arba patekimo po šalta vandens sriove, kiekvienas nejausdamas pradeda giliai kvėpuoti. Užtatgi šaldymas yra vartojamas kad iššaukti sustojusį kvėpavimą, arba jį patankinti ir pagilinti, jeigu jis buvo retas ir tiktai paviršutinis. Tam siekiui vanduo yra pilamas ant veido, krutinės ir pilvo.

PAAKSTINIMAI.

Visi paakstinimai, arba vaistai, sužadinanti kuno veiklumą, yra priimami į vidų, jei galima, šilti, kadangi pati šiluma savaimi yra gana geras paakstinimas, vartojamas iš viršaus ar viduj. Saugiausi ir atsakančiausi paakstinimai yra arbata, kava, stiklas vyno, stikliukas degtinės arba jai panašaus gēralo damaišant į jį pusę vandenio, arba alkoholio, įmaišant į jį tris dalis vandenio (tik nereikia vartoti medinio alkogolio, kuris yra nuodai).

Alkoholis nekuriuose pavidaluose gali buti lengvai įgyjamas, ir jo vartojimas, žinoma, yra mediciniškai tyriausias, kadangi jis neturi savyje visokių priemaišų, kaip kad kitokie likeriai. Bet dauguma žmonių visai atsisako vartoti alkoholį by kokiame atsitikime, užtai gi yra patariama prie pirmosios pagelbos darbo visai nevartoti jokios degtinės. Aromatiškas spiritas iš amonijos, kuris neturi alkoholio blėdingumų, yra geriausias iš visų stimulantų. Jis yra imamas po 20 lašų į arbatinį šaukščiuką arba trečdalį į stiklą vandenio.

VĒMIMUI VAISTAI.

Yra teipogi reikalinga žinoti kelios metodos kaip iššaukti vēmimą.

Maišymas pirštu po gerklę arba gērimas šilto vandens dikčiai yra tai geriausias budas vēmimo iššaukimui. Šeimyninkēs tankiai dar dadeda į šiltą vandenį šaukščiuką muštardos arba druskos, arba kokio vyno ar syrupo. Paskutiniojo yra duodama po vieną arba po du šaukščiuku antsyk. Vemdąs vaistas daug smarkiaus veiks, jei ligonis prieš jo priēmimą ką nors išgers.

KLAUSIMAI.

1. Kokiam siekiui yra vartojamas bandažas?
2. Kokios pasaugos rišasi su jo uždējimu?
3. Kokių trijų ręšių yra bandažai?
4. Aprašyk trikertį raištį. Iš kojis yra daromas? Kokio dydžio.
5. Kas tai yra nesulankstytas bandažas?
6. Kas tai yra kravatas?
7. Kokiame atsitikime gali buti vartojamas nesulankstytas bandažas? kravatas?
8. Kam yra vartojamas volo raištis? Iš ko jis yra padirbtas?
9. Kokio dydžio jis yra vartojamas ant yvairių kuno dalių?
10. Kokios pasaugos randasi prie uždējimo volo bandažo?
11. Aprašyk Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos sutaisymą?
12. Kas tai yra kompresas?
13. Kas yra reikalingas komprese, kuris dedasi ant žaizdų?
14. Kokios apsaugos randasi prie jų vartojimo?
15. Kaip yra daromas kompresas, kuris yra vartojamas ant žaizdų.
16. Kokia yra mintis sulyg užkrētimo žaizdos?
17. Kas tai yra pakabinimas arba kilpa?
18. Iš ko pakabinimas darosi?
19. Kokios apsaugos yra prie jo vartojimo?
20. Kas tai yra Tornikvetas ir kam jis yra vartojamas?
21. Aprašyk tornikveto juostą, paduškutę ir tamprius veržtuvus?
22. Kokia iš jo nauda? Kokis pavojus yra nuo tornikvetų?
23. Kaip ilgai galima laikyti ant vietos tornikvetą; tamprų veržtuvą?

24. Kokiam tikslui pirmosios pagelbos studijuotojas gali vartoti šilumą?

25. Kaip reikia panaudoti šilumą, kad apsisaugoti nuo ištinimo po susižeidimui?

26. Kokis yra pavojus vartojant šildymą ir kaip nuo jo galima apsisaugoti?

27. Kokia nauda iš šalčio ir kaip juomi galima pasinaudoti?

28. Kokiam tikslui yra vartojami paakstinimai?

29. Užvardink kelis iš jų, kuriuos tu vartotum ir kaip juos padarytum?

30. Ką tu darytum, norēdamas iššaukti vēmimą?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Parodyk trikertį raištį. Parodyk, kaip jį reikia vartoti sulankstytą ir nesulankstytą.

Padaryk rankai pakabinimą su bandažu ir žipono rankove.

Kojos bandažą. Rankos bandažą su krovatu.

Užraišalus akiai, žandui, kaklui, delnui.

Parodyk kojos bandažą ir uždēk jį ant kojos.

Parodyk rankos pakabinimą su kravatu.

Keturkertį bandažą ir "T" bandažą.

Parodyk Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos ištaisymą ir išdēstyk jo naudingumą.

Parodyk metodą vartojimo pakabinimų (kilpų) ir veržtuvų.

SKYRIUS III.

SVARBIAUSIEJI NURODYMAI SUTEIKIMUI PIRMOSIOS PAGELBOS. SUSITRENKIMAS.

Svarbiausieji nurodymai suteikimui pirmosios pagelbos.

Suteikiant pirmutiniąją pagelbą reikia atsiminti kelis punktus. Pirmiausiai, nelaimingame atsitikime, kada daktaro nēra ant vietos, jo vietą gali užimti nusimanantis suteikime pirmosios pagelbos asmuo. Tokiame atsitikime jis stovi ant gydytojo vietos ir pagal teises link ligonio ir savęs paties privalo apsirupinti apie visokius dalykus. Prie savęs jis turi pasilikti tik tuos asmenis, kurie yra reikalingi jam pagelbēti. Vaikščiojant apie ligonį nereikia nieką daryti perdaug skubiai, nes kartais tuomi galima užduoti ligoniui dar didesnius skaudējimus. Nereikia ligonį judinti iš vietos, pakol kaulai tampa atsakančiai sutaisyti.

Jeigu matosi reikalas daktaro, geriausiai yra pavadinti jį ant tų pēdų.

Kaip jau tik ką sakēme, kad jeigu matosi reikalas daktaro, reikia kuogreičiausiai jį parkviesti arba ligonį pas jį nuvežti. Reikia atminti, kad susižeidimai ir kitokie prietikiai, reikalaujanti ūmaus gydymo, jeigu juos palikti ant kokio nors laiko, atneša gana nemalonias pasekmes, kadangi paskiau ir pašauktas gydytojas jau neįstengia suteikti jokios mediciniškos pagelbos.

Prisiartinęs prie ligonio dirbk viską ramiai ir nesiskubindamas. Būk tykus ir šaltas. Ypač kalbant reikia stengtis nuraminti ligonį. Jeigu galima, geriausiai yra ligonį paguldyti ant pečių. Galvos nereikia pakelti augštai, jei bent padēti tik mažą paduškutę, dydžio kaip sulenktas žiponas. Jeigu veidas raudonas,

galvą reikia laikyti pakēlus, kaip jau buvo sakyta, bet jei veidas yra išblyškęs, galvą reikia nuleisti žemyn. Jeigu ligonis vemia, reikia jį paguldyti ant šono, arba nors galvą pakreipti ant šono, kad vēmalai grįždami į burną nepasiektų kvēpavimo gerklēs ir jo neušdusintų. Teipgi reikia atminti, kad be sąmonēs ligonis negali nieko nuryti, tat nereikia jam duoti vandens, stimuliantų ir tt., kadangi jie, patekdami į kvēpavimo gerklę jį dusina. Lengvesnēje ligoje arba susižeidime galime ligonį laikyti sēdintį, bet sunkesniuose susižeidimuose arba ligose visada reikia laikyti gulintį.—

Stiprus apsirengimas apsunkina kvēpavimą ir kraujo cirkuliaciją. Tatgi ligoniui reikia nuimti kalnierių, diržą ir petnešas.

Kiekvienas sužeistas prašo gerti vandens, kurį jam reikia duoti su čienia. Šaltas vanduo yra labiau atgaivinantis; bet vienok šaltas ar šiltas reikia duoti gerti išpalengvo, kad ligonis turētų laiko nuryti. Stimulantai jau buvo perkratinēta. Už neatkreipimą atydos duodant stimulantus, kada yra reikalaujama, gali patikti sunkus teismo nusprendimas. Pirmutinē nekurių žmonių mislis, tai įgyti degtinēs arba kitokių gēralų palengvinimui kiekvienos ligos arba susižeidimo. Tas nēra reikalinga nē jokiame atsitikime, kadangi klišēs bus vartojamos kojoms kiekvieno sužeisto. Tat nebereikia stengtis sužeisti jų galvas. Reikia teipgi atminti, kad kaip tik paimsime truputį alkoholio į vietą stimulantų, didesnieji kiti yra slopinami.

Pirm pradēsiant gydyti susižeidimą reikia gerai jį apžiurēti. Tam tikslui reikia nuimti nuo ligonio nekurias drapanas Nemokantis su tuomi apsieiti užduoda ligoniui begales skaudējimų iš ko gali paciti nesmagios pasekmēs. Nurengiant ligonį reikia viršutinių drapanų išardyti siules, o apatines perpiauti arba perplēšti. Sveikąją ligonio pusę reikia nurengti pirmiau, teip kad nurengiant šužeistąją pusę reikētų kuomažiausiai ligonį judinti. Sužeidime kojų pēdų ir užpenčių nurengiant visai

lengva apsisaugoti uždavimo skaudējimo ligoniui, tik ką reikētų sugadinti apautuvus.

Sukrētimas.

Su kiekvienu susižeidimu maža ar daug rišasi susikrētimas, tat ant jo, kaip ant tankiai atsikartojančio, reikia atkreipti atydą ir žinoti kada reikia gydyti.

Aprašymas.

Sukrētimas maža-daug užslopina nervų sistemą. Jis kaikada yra vadinamas susitrenkimu.

Priežastįs.

Paprastai keli susižeidimai. Nekurie žmonēs yra labai jautrūs, tat tankiausiai jie nuo susitrenkimo susižeidžia lengvai, tuomi tarpu kaip nejautrųs žmonēs susižeidžia gana sunkiai, pavojingai.

Perspējimas.

Perspējimas nuo susižeidimų, ypač sunkių susižeidimų. Neparodyk sužeistam jo susižeidimų, kadangi tas gali padidinti susitrenkimą. Ypač tas tankiausiai atsitinka su kraujatekiais.

Simptomai.

Tuojaus pasirodo paprastai po susižeidimui.

Ligonis tampa mažiau ar daugiau be sąmonēs ir nē kiek nesiinteresuoja niekuomi, kas aplink jį dedasi.

Gali būti be sąmonēs visiškai arba iš dalies, arba gali klejoti.

Veidas buna išbalęs, neskaistus ir susirūpinęs; akių lēlēs miglotos; pačios akįs išpustos ir atbukę.

Oda yra šalta.

Kvēpavimas silpnas ir negilus.

Pulsas tankus, bet silpnas ir per ryšelį gali būti visai neužčiuopiamas.

Paprastai ligoniai palengvai nuo to pasitaiso, į keliaswalandas ateidami į save; vienok kartais gali ir nepasveikti, bet mirti nuo širdies sutrenkimo.

Gydymas.

Jeigu galima, tuojaus reikia parkviesti gydytoją. Pakol daktaras atvyks, stengkis užlaikyti ligonį šiltai ir kovok su sloginimu.

Pirmiausiai paguldyk ligonį augštieninką, galvą padēk žemai, kad į ją galētų prieiti užtektinai kraujo.

Jeigu ligonis gali praryti, duok jam sužadinančių kuno veiklumą vaistų. Duok truputį šiltos kavos arba arbatos, šaukščiuką spirito amonijos į stalavą šaukštą vandens. Degtinę galima duoti tik kaipo tuomlaikinį stimulantą. Vartojant degtinę, nereikia duoti ligoniui jos daugiau, kaip vieną gurkšnį, kadangi duodant daugiau galima iššaukti slopinimą.

Yra labai naudinga duoti vuostyti amoniją arba vuostymo druską.

Nenuimk nuo ligonio tų drapanų, kurios galētų ant jo pasilikti, nes tas gali iššaukti daugiaus nereikalingų sukrētimų; užklok ligonį žiponu arba kaldra.

Jeigu galima, apdēk ligonį aplinkui bonkomis su šiltu vandeniu arba įkaitintomis plytomis; to vieton dar galima vartoti suvilgintą šiltame vandenyje skarą, kurią reikia uždēti ant kaktos ir krutinēs.

Bružijimas kojų ir rankų kūno linkui, paskubina kraujo cirkuliaciją ir yra labai naudingas. Bet tą darant nereikia atkloti ligonį.

Perspējimas.

Kadangi susitrenkimas yra taip paprastas ir tankiai surištas su susižeidimais, tad turētų buti visados laikomas mūsų

atmintyje ir gydomas; bet reikia neužmiršti, kad ne vien tik susitrenkimas, bet kas kitas toks yra dar pavojingesnis. Simptomai kraujatekių yra smarkųs susitrenkimai. Jeigu-gi gydyti tik susitrenkimą, neatkreipiant atydos ant užstabdymo kraujo tekējimo, tai ligoniui nuo to gręsia mirtis.

KLAUSIMAI.

1. Duokim sau, kad tave pašaukia pas sužeistą žmogų. Ką pirmiausia tu darytum?

2. Ką žinai apie sužeisto žmogaus judinimą?

3. Kaip tu darytum, ar parkviestum daktarą į namus ar ligonį nuvežtum pas jį?

4. Gydant sužeistą žmogų, ką pirmiausiai tu pradētum daryti?

5. Ką gali pasakyt apie ankštas drapanas?

6. Ką tu žinai apie davimą ligoniui vandenio; paakstinimų?

7 Kada tu nurengtum nekurias drapanas ir kaip tu tą darytum?

8. Kada susikrētimas apsireiškia?

9. Kas tai yra susikrētimas; jo priežastįs; perspējimai; Simptomai; Gydymas?

10. Duokim sau, tu pamatysi žmogų, kuris, manai, yra labai susikrētęs,—ko tu žiurētum, idant nieką daugiaus, tik vieną susitrenkimą gydyti?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Vartojimai visokių bandažų buvo aprašyta pirmesniamjame skyriuje, apie klesos sąnarius.

SKYRIUS IV.

SUSIŽEIDIMAI, KURIUOSE ODA NEPERDRĒKSTA IR NESUGADYTA.

UŽGAVIMAI, IŠSISUKIMAI, NIKSTERĒJIMAI, IŠNARIMIMAI IR NULAUŽYMAI.

Priežastįs.

Priežastis, gimdanti šituos susižeidimus, yra: paviršutinis užsigavimas nuopuolimo, arba smarkus kūno išsitęsimas. Bet šitas, kaip žemiaus pamatysime, nēra prijungtas abelnai prie sutrynimų.*

Aprašymas.

Kožnas žmogus kiekvienoje valandoje yra papuoląs šitiems, galima sakyti paprastiems susižeidimams, kurie apsireiškia taip daugelyje yvairiausių formų, kad negalima nieko daugiaus daryti, kaip tik atkreipti visą savo atydą ant jų gydyme. Neapsiriksime sakydami, kad labai daug blogų pasekmių yra iš neatsargumo, o ypač pavojingose vietose, ir todēl žmonēs turētų labiau ant jų atkreipti savo atydą. Kitaip sakant, jie privalētų turēti apie tai nuolatinį rupestingumą.

Apskelbti nurodymai turi būti visados užlaikomi. Reikia žinoti, kad tokie nurodymai nēra sauvališkai padirbti, kaip tai gal kam išrodytų, bet jie yra paremti ant moksliško išmēginimo.

* Sudētiniai sutrynimai yra plačiau aprašyti po "Sutrynimais," nors pilnoje prasmēje jie yra susižeidimai, kuriuose oda yra pradurta; tokie susižeidimai reikalauja atydaus gydymo.

UŽGAVIMAS.

Aprašymas.

Šitie yra, gal, papraščiausi susižeidimai. Kada žmogus puola ir sutrenkia kurią kūno dalis, arba kada jis tampa kuomi parblokštas, oda tankiausiai būna nesugadinta, vienok smugio jiega arba puolimas sužeidžia kūno audimus po oda, tuomi pačiu tarpu sugadindamas ir kraujo sūdynėlius Kraujas išseka iš tų sūdynėlių, kas buna priežasčia sutinimo ir juodų arba mėlynų plėtmų, kurie yra ne kas kitas, kaip tik išspaustas iš sūdylių kraujas.

Priežastįs.

Smugiai ir puolimai.

Aprašymas.

Kaip buvo paduota po abelnuoju antgalviu.

Simptomai.

Skaudėjimas antsyk nuo susižeidimo į nervus.

Ištinimas nuo kraujo išspaudimo iš sūdynėlių.

Juodi ir mėlyni plėtmai nuo tos pačios priežasties.

Vėliaus skaudėjimas nuo to paties kraujo spaudimo ant jautrių nervų.

Skaudėjimas paeinąs nuo judinimosi.

Gydymas.

Antsyk: Ledas arba labai karštas, ar šaltas vanduo, arba pusė alkoholio ir pusė vandenio. Pastarieji sutraukia kraujo sūdynėlius ir neleidžia iš jų daugiau kraujui sunktis, teipogi užmarina nervus ir pertai sumažina skaudėjimą. Ledą galima stačiai pridėti prie sužeistos vietos. Bet daug geriau yra vaistais suvilgyti palą ir užtiesti ant žaizdos. Pakeliant sužeistą kūno dalį augštyn susimažina skaudėjimas, kadangi susimažina pribuvimas į ją kraujo.

Smarkiai skaudant ranką, ypač prie judinimo, vartok rankai kilpą.

Paprastai nuo užsigavimo nereikalaujama daktaro.

Persergējimas.

Užsigavimas yra tai mažiausiai svarbi susižeidimų dalis. Taigi užsigavimų nereikia perdaug bijotis, kadangi tarp jų nēra tokių baisių susižeidimų, kaip tai sutrynimai.

Užgavimai krūtinēs ir pilvo neretai užsibaigia viduriniais susižeidimais. Nuo jų gręsia pavojus sugadinimo kraujo sūdynēlių plaučiuose ir pilvo organų, arba visiško suardymo vidurinių minkštųjų kūno dalių. Smarkus tokios rųšies užsigavimas reikalauja atydžios gydytojo priežiuros. Atsitikime, kad nuo užsigavimo krūtinēs arba pilvo yra smarkus susitrenkimas, prisibijoti reikia pavojingų sutrenkimų vidurinių organų.

ĮTEMPIMAI.

Aprašymas.

Įtempimas yra tai vardas duotas perdaug dideliam raumenų ištęsimui. Smarkiuose įtempimuose maži kraujo sūdynēliai raumenuose tampa visiškai sugadinti, o kraujas iš jų išsilieja į raumenis, taip-pat kaip užsigavimuose kraujas išsilieja po oda. Tankiausiai atsakartojanti įtempimai yra nugaros raumenų, pečių, rankos ir kojos per ryšelį.

Priežastis.

Paprastai smarkus pasisukimas, teipogi keliant kokį sunkumą.

Aprašymas.

Kaip augščiau minēta.

Simptomai.

Skaudējimai judinanties.
Štyvumas.
Raišumas.
Didesnis ar mažesnis sutinimas.

Gydymas.

Nēra reikalo šaukti daktaro, tik apart nekurių svarbesnių įtempimų.

Pirmiausiai visiškas atilsis.

Įtemptą vietą palengva išbružyti 'alkoholiu ir vandeniu. Bružymas visada turi būti linkui kūno. Toliaus tas bružymas gali būti stipresnis, kad pagelbēti 'susigērimui. Kada skaudējimas ir štyvumas pasigerino, palengva pradēk judint pakol jie visiškai pranyks.

IŠSISUKIMAS.

Aprašymas.

Išsisukimai yra sužeidimu sąnarių. Tas atsitinka nuo staigaus įtempimo, kryptelējimo ir dalimis sulaužymo ar sutrimimo ryšio prie sąnarių ir kaip kada rišasi su sutrinimu kaulų. Kryptelējimas ir įtempimas esti pasekme sutrinimo kraujo indelių ir išsiveržiąs kraujas pasklysta aplink ir į sunarinimą.

Išsisukimas riešelio ir kulšies yra veik paprasta.

Priežastįs.

Nenaturališkas pajudinimas sąnario. Kaip kada priežastis esti visai menka, kaip ve pakrypimas kojos žengiant nuo menkų trepų.

Perspējimas.

Žiurēk viršui po didžiuoju antgalviu.

Simptomai.

Žiaurus skaudējimas tuojaus.

Skaudējimas pasididina sujudinant tą sąnarį.

Sutinimas sąnario.

Kaulai nesti išnarinami iš vietos ir daugiau nieko neatsitinka, kaip tik sutinimas.

Smūgis, jei žiauriai niksterēta.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą, jei esi abejonēj.

Visuomet tuojaus imkis už apžiūrējimo, nežiūrint ar daktarą šaukiai ar ne.

Ramus atsilsys, kad judinanties nepadarytų daugiau blogumo sužeistam sąnariui. Tas reiškia, kad nereikia daleisti ligoniui judintis ar eiti.

Pakelk sąnarį jei galima ir uždēk ką tokio šalto ar karšto. Mažiau kraujo ateis į sąnarį kuomet jis pakeltas ir karštis ar šaltis sugaubia indelius ir tuomi prilaiko išsiveržimą kraujo. Šaltį galima uždēti formoje ledo, sutrinto ir įvynioto į palą arba sniego. Yra paprastai geriau, jei ant sąnario uždedama karštam ar labai šaltam vandeny į sušlapinta pala, o jei ne, tai reikia ant sąnario užlieti labai karšto ar šalto vandens. Padēti sąnarį po kranu ir paleisti šaltą arba karštą vandenį aut jo, yra teipgi gana gerai.

Bent kuris, šaltis ar karštis, reikia naudoti gana ilgai, pakol negaunama iš to pilnos pagelbos, sakykim nuo 24 iki 48 valandų. Išsyk, šaltis ar karštis skaudējimą padidis, bet vēliau, apie už valandos, pradēs mažintis, pakol visai neperstos skaudēją.

Atmink, kad čia gali buti ir sutrenkimas ir jei teip, tuo apžiūrēk.

Persergējimas.

Žiaurus niksterējimas, ypatingai niksterējimas kulšies, yra tai ne ant juoko sužeidimas ir tokį sužeidimą privalo apžiurēti daktaras.

IŠNARINIMAS.

Aprašymas.

Išnarinimas yra sužeidimu sąnario, rišančiosi su nuslidimu, iš jo paprastos vietos. Išnarinimas negali atsitikti be nuplešimo saitų kurie sąnarį prilaiko, išsikirus jei bent buvo pirmiau išna rinta. Kaip kurios ypatos, kaip nebuk, iš priežasties labai tankiai atsikartojančio išnarinimo to paties sąnario, laiko teip labai įtemptus raiščius, kad netik išnarinimas esti labai tankus, bet da tuo pačiu tarpu nesužeidžia nē raiščių, prilaikančių sąnarius nuo to. Toliau išnarinimas iš vietos sąnarių peties yra veik tankiausias dalykas, užimąs apie vieną-trečdalį visų išnarinimų. Bet išnarinimas šlaunies, žando ar piršto, teipgi nēra ypatingai nepeprastu.

Priežastįs.

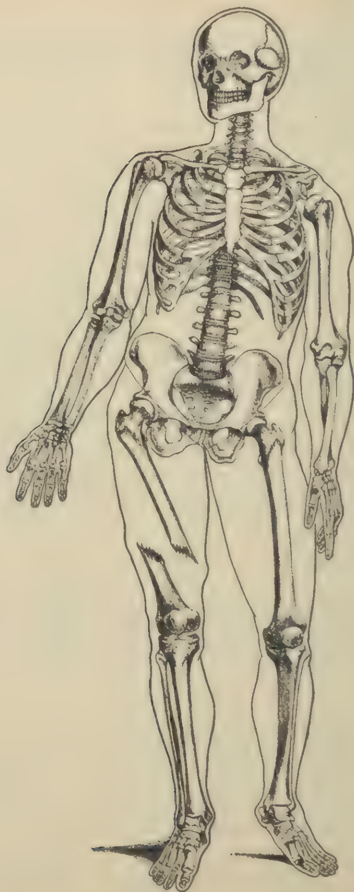
Išnarinimai paprastai atsitinka nuo putimo arba puolimo, bet kaikada teipgi nuo perdidelio įtempimo raumenų, kaip ve metant akmenį.

Perspējimas.

Kaip paduota po antgalviu.

Simptomai.

Išnarinimas; tai yra, sąnarys neturi paprastą išžiurą, kadangi galas kaulo nesiranda savo vietoje. Tą galima geriausiai pažinti, palyginus sužeistą su nesužeistu šonu kuno. Sąnarys išnarintas bus ilgesnis arba trumpesnis už sveikąjį. Tas priklauso nuo vietos, kuri yra išnarinta. Galvelē

PAV. 26.—Išnarinimas ir sulaužymas.

išnarinto kaulo teipgi gali labai tankiai išpulti iš savo vietos.

Pasijudinimas tuosyk esti apribotas, kadangi išpuolusi iš-sinarinusių kaulų galva esti suveržta savo naujoje vietoje.

Skaudėjimas esti didelis, nes ta galvelē spaudžia jausliuosius nervus.

Sutinimas nuo užgavimo minkštumų išnarytos vietos.

Sutrenkimas.

Apsiējimas.

Pašauk tuojaus daktarą.

Lauk jo pribuvimo nebandant prašalinti išnarinimą, išskyrus tik, jei išnarinta žandas, pirštai ar petys, tuosyk galima bandyti atitaisyti.

Atmink, kad bandymas atsodinti į vietą išnarintus sąnarius, išskyrus pirštus ir žandus, sakysim, bandymas neapsipaž-inusio su anatomija, gali bereikalingai pajudinti ligonį, iš ko pasekmēs išeina, kad sužeidžiama kraujo indelius, nervus ir minkštas vietas, kas gali labai kenkti ligoniui. Kuomet nēra bandoma atitaisyti išnarinimus, ligonį reikia tinkamai paguldyti ir sužeistą vietą gerai apklostyti su paloms, sušlapintoms labai karštam arba labai šaltam vandenyj, kad tuomi sugaubti indelius ir prašalinti sutinimą ant kiek galima.

Išnarinimas apatinio žando.

Šiame atsitikime gelbētoju gali buti bent vienas. Vienok iš-narinimas žando yra tai skaudus ir nelinksmas apsireiškimas. Kad atitaisyti išnarintą žandą, reikia abu rankų nykščius apvynioti keliais raišteliais, teip, kad jie vesužeistų burnos. Tuosyk abu nykščiu įkišama ligoniui į burną, uždedant vieną iš vieno, kitą iš kito šonų apatinių dantų, kuomet gi

pirštais imama už apatinēs žando pusēs išlauk. Pirmas paspaudimas daroma žemyn o paskui užpakalin. Kaip tik jau žandas pradeda įslysti į vietą, nykščius tuokart reikia atimti nuo dantų ir laikyti vidui prie veido, kadangi neatimant jie papuls tarpan dantų kuomet žandas sprausis savo vieton. Perdaug įtempti raumens veikia lygiai įtemptam gumo žiedeliui ir todēl apžiūrētojas turi buti skubus, nes kitaip susižeis sau nykščius. Kuomet išnarinimas atitaisytas, žandą reikia aprišti.

Išnarinimas pirštų.

Tas, išskyrus antrą sąnarį nykščio, nedaro jokio sunkumo pirmos pagelbos mokiniui. Jei išnarintas pirštas, reikia viena ranka paimti aukščiau jo už rankos, o kita už galo ir tiesiai patraukti. Kaulas atšoks į savo vietą. Aprišimas nereikalingas.

Išnarinimas peties.

Šiame atvējyj nereikia nieko daryti, jei neužilgo galima prisišaukti daktarą, sakykim bent nors už keturių valandų. Padaryk nusprendimą apie šį dalyką tuojaus, kadangi jei tu busi apystovų priverstas atitaisyti šį išnarinimą, tai turi griebtis už darbo visu greitumu, kad neapsistotų ir nepastirtų raumens nuo erzinimo išnarintos kaulo galvelēs. Paprastai yra sunku atitaisyti išnarinimą peties, ypač jei sąnariai jau buva išnarinti. Kad tai atlikti, reikia ligonį paguldyti ankštieninką lygiai ant pečių. Ypata, kuri bandys atitaisyti išnarinimą, privalo tada atsisēsti prie ligonio šale sužeistos vietos į priekį jo ir savo užkulniu į remti po pažaste sužeisto peties (žinoma, koja turi buti basa arba vien su pančiaka, ne su čeveryku) ir tuosyk paēmus už sužeistos traukti žemyn ir tempti į nesužeista šoną,

tuo pačiu laiku užkulniu spaudžiant viršun pažastēs. Tas išvarys galą išnarinto kaulo lauk ir kaip greit tik jis bus liuosas, atšoks į savo vietą. Kad paskui atnarintą kaulą užlaikyti savo vietoje, ranką tuosyk reikia pririšti prie šono, o nuo alkunēs pririesti ant krūtinēs ir uždēti prie sveikojo peties.

Persergējimas.

Atsitikime kad yra didelis sunkumas atnarinti iššokusią vietą, tuojaus paliauk tai daręs.

SULAUŽYMAI.

Aprašymas.

Kuomet kaulas sužeistas, tuosyk sužeidimas vadinama nulaužimu. Mūs kaulai yra trāpųs ir kuomet prispaudimas prieš juos pavartojama, jie lūžta kaip lazdelē. Sulaužymai yra paprasčiausiu sužeidimu, veik dešimts kartų tankesniu nē kad išsisukimai. Apie du-trečdaliai visų sulaužymų liečiasi sąnarinių kaulų. Kiti sulaužymai lyginantiesi tankume yra sprandikaulis ir šonkauliai. Sulaužymai strēnų, nugarkaulio ir žiedo jo ira labai reti.

Paprastas sulaužymas yra tas, kuomet nepraduriama odą. Sujungtas sulaužymas yra tas, kuomet praduriama odą.

Priežastįs.

Paprastos: Pūtimas ir puolimas. Sujungtos: Teipgi, nuo blogo apžiūrējimo paprastų sužaužymų ir nuo žaizdų.

Perspējimas.

Paprastas: kaip pasakyta po didžiuoju antgalviu. Sujungtas: teipgi atsakantis apžiūrējimas paprastų sulaužymų ir perspējimas nuo žaizdų.

Simptomai. Paprastas sulaužymas.

Istorija pūtimo ir puolimo.

Skaudējimas nulaužtos vietos.

Jautrumas nulaužtos vietos.

Ypata negali pajudinti nulaužtą sąnarį.

Išnarinimas. Ties nulaužtu sąnariu vieta atrodis buka ir sulenkta arba kreiva. Visuomet skirsis nuo nesužeisto šono.

Pažinti nelygumą tankiai galima vien perbraukiant pirštu per nulaužtą kaulą.

Nustojimas lankumo kaule. Judinant sąnarį kurio kaulas sulaužytas, vietoje kad kaulas judintųsi visiškai, galima tuojaus patėmyti kad vieta per kurią kaulas nulaužta, nepaprastai judinasi, lyg ant bēgūnų (zoviesų).

Traškējimas. Tas atsitinka kuomet judinamo nulaužto kaulo galai trinasi viens į kitą.

Persergējimas.

Kadangi apžiūrētojas gali padaryti daug negeistinumo judinant nulaužtą kaulą, nes tie galai tankiai esti labai aštrųs, todēl bus daug saugiau kuomet sužeistai ir nevaldančiai sąnario ypatai nieko nebus daroma.

Apsiējimas. Paprastas sulaužymas.

Pašauk daktarą.

Dalykas prižiūrētojo pirmkol daktaras pribus, saugoti nuo didesnio sužeidimo, ypatingai pradurimo odos su aštriais, kaip peilis, galais nulaužto kaulo. Jei tas atsitiktų, paprastas sulaužymas, suprantama, taptų sujungtu. Pirmesniam sužeidime nēra jokio pavojaus nuo užkrētimo, kadangi nekiaura oda apsaugoja kaulą nuo gymių, kuomet paskesniam per pradurtą odą gymiai gali įsigauti į vidų kaulo ir jį užkrēsti. Verčiau kelias sąvaites ramiai pakęsti menką

skaudejimą nuo paprasto sulaužymo, nē kaip nuo sujungto užkrēsti žaizdą, pagimdyt joje pulius ir materiją ir, pagalios, kokį mēnesį sirgti nuo užnuodijimo kraujo, su greitai galima priežasčia mirties.

Apžiūrējime paprasto nulaužimo yra tik reikalas nedaleisti sužeistam judinties, kad kaulo galai jį dar labiau nežeistų. Jei tikimosi greito daktaro pribuvimo, nieko nereikia daryti, išskyrus, kad atsakančiai ligonį paguldyti. Jei manoma kad tą darant galima kaulus sujudinti, tad yra gerai tą vietą prilaikyti rankomis, apimant iš abiejų šonų. Kaulą reikia nedaleisti sulenkti, kuomet kartais ligonis nori pasiversti. Paskui sulaužytą vietą reikia atsakančiai įdēti tarp priegalvių (paduškų) arba minkštų žiponų. Tą atlikus reikia saugoti, kad nesusilenktų arba nepasitęstų per sulaužytą vietą.

Jeigu reikia ligonį pajudinti daugiau nē kad aprašyta, tuosyk sužeistą vietą reikia laikyti naturališkai, geriausia įdedant į luobus.

Jeigu sužeista ypata apsirengus plonais vasariškais drabužiais, tai nēra reikalo ją nurengti dēlto, kad apžiūrēti nulaužtą vietą. Faktiškai, yra geriau nieko nedaryti, kadangi teip elgianties, t.y. nurengiant, galima pajudinti briaunas nulaužto kaulo ir tuomi padidinti sužeidimą, kuomet gi paliekant ant jo drabužius yra daug geriau uždēti luobus ant sužeistos vietos, nes drabužiai tuosyk esti kaip ir paduška (priegalvis), minkštai prilaikanti sąnarį. Jeigu stori drabužiai, tai irgi nereikia juos nuvilkti, bet su aštriu peiliu ar žirklēms prarēžti kad sužeista vieta butų matoma.

Simptomai. Sujungtas nulaužimas.

Apart simptomų jau aprašytų, dar yra žaizda, kuomet nulaužtas kaulas arba jo galas išlenda kiaurai lauk per odą.

Apsiējimas. Sujungtas nulaužimas.

Pašauk daktarą.

Atskleisk nulaužtą vietą prieš orą, perpiaunant ties ja drabužius.

Laikykis atsargiai, kaip ir prie paprasto nulaužimo, nedalcisk ligoniui judintis, kad tuomi sulaužytas kaulas nedurtų į šalis.

Nedalytēk žaizdos su pirštais ar kuo kitu.

Kaip greit galima, pagamink antiseptišką arba chirurgišką čystą kompresą ir uždēk ant žaizdos.

Jeigu kaulas kiaurai išlindęs, kas tankiai atsitaiko, nebandyk atstumti jį atgal, bet uždēdamas skeveldą laikyk teip, kaip yra.

Visuomet apžiūrek žaizdą pirmiau, o paskui nulaužtą vietą.

Apžiūrek sutrenkimą.

Persergējimas.

Nēkuomet nebandyk pernešti ligonį kuomet jo sąnariai bent kurie nulaužti, pirm kol neįdēsi nulaužtos vietos atsakančiai į luobus arba skeveldas.

Nulaužimas kojos žemiau kelio.

Simptomai.

Kaip pasakyta aukščiau. Labai sunku surasti nulaužtą vietą.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.

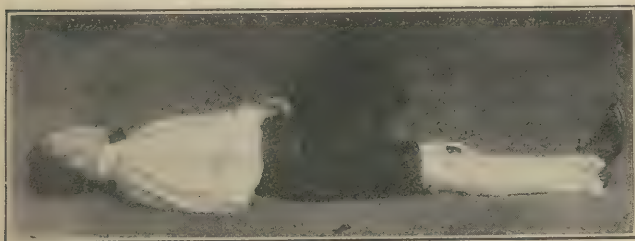
Paimk padušką (priegalvį), šieniką ar ką kitą iškimštą su šienu ar žiaudais, arba kaldrą, suvyniok ją ir paēmęs pakelk koją, laikydamas ją naturališkai, ir padēk po ja.

Koja ant tokio patalo neturi but nusikreipus į vieną ar kitą pusę, bet turi but laikoma teippat kaip ir sveikoji, tiesiai.

PAV. 27 —Patalo luobas. (*Dulles.*)

Nieko daugiau, išskyrus jei reikia ligonį pernešti. Jei tas reikalinga, koja turi but įdēta tarp skeveldų ir imama teip, kad ji butų naturališkai.

PAV. 28.—Luobas dēl nulauztos žemiau kelio kojos.

Panaudok dvi skeveldas, jei randasi. Pagalios, bent kokia stipri medega gali buti panaudota vietoje skeveldų, kaip ve lentos, tik, žinoma, turi but truputį ilgesnēs už koją, kad

tuomi apsaugotų nuo sulinkimo per kelį. Skeveldos turi but pridedamos iš abiejų kojos šalių, viršui patalo. Paskui trijose vietose su raiščiais ar skepetēlēms reikia tvirtai aplink koją aprišti. Tik, žinoma, aprišant nereikia per daug suveržti, kadangi tas gali padidinti skaudējimą. Patalas ir be skeveldų yra veik užtektinai tvirtas prilaikyti atsakančiai koją. Kuomet pridedama skeveldos, iš šalių reikia pridēti pirm ką tokio minkšto—palas, šiaudų, šieno, vatos, lapų ar ko kito. Atsitikime priepuolio, bent kas stiprus ir užtektinai ilgas galima pavartoti, kaip ve nendrē, lietsargio (parasono)

PAV. 29.—Skeveldos dēl sulaužytos šlaunies.

kotelis ir tam panašiai, vietoje skeveldų. Tuosyk raiščiu ar skepetēle apvynioje kaip pirmiau.

Apžiūrēk sukrētimą.

Sulaužymas šlaunies.

Simptomai.

Kaip aukščiau, ligonis parpuola ant žemēs.

Yra sunku atskirti sulaužytą vietą, iš priežasties storų raumenų.

Apsiējimas.

Reikalingumas apžiūros daktaro ir teippat apžiūrējimas sutrenkimo yra daug didesnis negu kad atsitikime kuomet nulaužta koja.

Jei neatskiri nulaužtos vietos, apsieik kaipo su sulaužyta. Šiame atvējį skevelda reikalinga tvirta ir ilga, kad siektų nuo pažastēs iki galui kojs. Vidurinē skevelda turi siekti nuo kirkšnio iki letenai. Jei vidurinēs skeveldos negalima tuojaus nusitverti, tai tuosyk abi kojas reikia surišti į krūvą.

Sutrinimas kelio ropēs.

Simptomai.

Kaip viršui, ligonis parpuola ir negali pakelti kojas.

Nēra sunku atrasti sulaužytą vietą, kadangi galima užčiuopti pozą (grabutę) kelyj po oda.

Apsiējimas.

Patarnavimas daktaro tuojaus reikalingas, lygiai kaip ir sutrintos vietos apžiūrējimas. Teipgi reikia but atsargiam judinant iš vietos.

Atitiesk koją.

Pasijieškok skeveldą, kad ilgis siektų nuo vidurio šlaunies iki viduriui kiškos. Skevelda turi but teip plati kaip šlaunis, bet jei daroma su strioku, tuosyk galima panaudoti kad ir nendrę arba lietsargį. Uždēk priegalvį ant skeveldos, padēk skeveldą po šlaunia, kad galas siektų dar už kiškos, o vidurįs rastųsi po kelio linkymu ir tuosyk aprišk raišteliais ar skepetēlēms. Tik neaprišk ant nulaužtos vietos, bet vienu raišteliu išvienos pusēs, kitu iš kitos, tinkamai, aukščiau ir žemiau kelio.

Nulaužimas sprando.

Simptomai.

Ligonis prilaiko alkūnę sužeisto šono, su ranka kito šono. Jis negali pakelti rankę viršun peties.

Galima užčiuopti įdubimą, pabraukiant ranka per sprandą.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.

Padaryktrikampį priegalvēlį iš dviejų nosinių skepetēlių. Įdēk tą priegalvēlį po pažaste sužeisto šono. Įdēk ranką į tarp-raištį pririečiant nuo alkūnēs prie kertēs rankos aukščiau alkūnēs.

Paimk raištį apie 3 colių platumo. Apvyniok juo horizontališkai aplink kūną ir aplink alkūnę sužeistos rankos. Ap-

PAV. 30.—Aprengimas sulaužyto sprando.

juosti, suprantama, galima sykiu, alkunę. sulenktą ranką ir kūną.

Kuomet priveržiama alkunē prie kūno, tai privers viršutinį galą peties išsikišti priekin arba priešakin.

Kitas budas:

Paguldyk ligonį ir sužeistą petį laikyk tinkamai ant priegalvio. Teip laikyk pakol pribus daktaras.

Nulaužimas rankos žemiau ir aukščiau alkūnēs.

Simptomai.

Tokie nulaužimai galima lengvai apčiuopti prisilaikant jau pasakytų simptomų.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.
Apžiūrēk sukrētimą.
Palengva atitiesk sąnarį į jo naturališką vietą.

PAV. 31.—Nulaužimas rankos aukščiau alkūnēs. (*Lavinimos reguliacijos, H C., U.S A*)

PAV. 32.—Skevelda ir apjuosimas rankos žemiau alkūnēs. (*Lavinimos reguliac ijos, C. H., U. S. A.*)

Pasijieškok dvi skeveldas tinkamo ilgumo: dēl rankos aukščiau alkūnēs kad siektų nuo peties ir nuo pažastēs iki alkūnei, o dēl rankos žemiau alkūnēs nuo alkūnēs iki viduriui delno. Čia geriausia tinka lygios lentelēs, bet galima ir kitą tvirtą medegą, kaip ve guntus, šakeles ir t.t. panašiai panaudoti.

Skeveldas apvynioti kuo minētu yra gerai.

Ranka aukščiau alkunēs, jei iš apačių kaulas sužeistas, tuosyk skeveldas reikia pridēti vieną iš apačios, kitą iš viršaus. Jei nulaužta ties viduriu, dēti iš šalių.

Apvyniok.

Ranką žemiau alkūnēs.

Padēk ranką ant krūtinēs, nykščiu aukštyn.

Pridēk vieną, įvyniotą į minkštą palą, skeveldą nuo alkūnēs sulyg riešelio, o kitą išvidaus, pasiekiančią galus pirštų. Apvyniok.

Sutrinimas riešelio.

Tas yra paprastas sužeidimas, paeinąs nuo puolimo ant rankų, kurios iššoka per riešelius nuo perdidelio atsispirimo puolančio kūno.

Simptomai.

Tas priklauso prie rųšies sulaužymų, kuriems duota sutrinimo vardas. Pajiega sužeidimo sustume vieną kaulą į kitą teip, kad jie veik pasidaro viens.

Didelis išnarinimas netraška, nesijudina ir t.t.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.

Nebandyk atliuosuoti kaulus, bet palik kaip jie yra.

Paskui, apsieik kaip prie žemiau alkūnēs nulaužtos raukos.

Sutrinimas pirštų.

Simptomai.

Paprasti simptomai nulaužimo, ką galima lengvai apčiuopti.

Apsiējimas.

Gražiai atitrauk naturališkon vieton.

Pridēk iš apačios seną, apvyniotą balanēlę ir aprišk su raišteliu.

Prilaikyk ranką apvyniodams.
Parodyk daktarui teip greit, kaip prieinama.

Nulaužimas šonkaulių.

Simptomai.

Didelis skaudējimas kvēpuojant ir kosējant. Kvēpavimas trumpas ir ligonis spaudžia ranka šoną, kad prašalint judējimą krūtinēs.

Gali jausti girgždējimą sulaužytų kaulų galų uždedant ranką ant krūtinēs, vietoje, kur labiausia skauda.

Apsiējimas.

Aprišk didelę skepetēlę ar trikampę palą aplink krūtinę prisegk didelį rankšluostį tvirtai aplink krūtinę arba uždēk suvyniotą raištį ant krūtinēs. Tas aprubežiuos krūtinēs judējimą ir sumažins skausmą.

Jei sukrētimas žiaurus, pašauk daktarą kuogreičiausia. Jei ne žiaurus, daktarą galima pašaukti kuomet galima, jei aprišta kaip pasakyta.

Apžiurēk sukrētimą.

Sulaužymas kaukuolēs.

Simptomai.

Ligonis esti veik besąmonēs, iš priežasties sužeidimo smegenų. Jei sužeista iš šono kaukuolēs, tuosyk esti nuobēgis kraujo išnosies, ausų ar burnos. Jei skliautas—žaizdą arba įlaužimą galima apčiuopti po oda, perbraukiant per ją ranka.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.

Paguldyk ligonį aukštieniuką galva aukščiau ir laikyk tykiai pakol daktaras pribus.

Sulaužymas apatinio žando.

Simptomai.

Burna atdara, ligonis negali kalbēt.

Sulaužymas tankiai gali išsiveržti į išlaukinę pusę ir vidurinēj pusēj gali įvykti netvarka dantų.

Gali bēgti kraujas iš smegenų.

Smūgis.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.

Gražiai pakelk nulaužtą žandą ir patrauk prieš viršutinius dantis.

Prilaikyk toje vietoje su raišteliu, aprašytu ant 24 puslapio, arba dviem kaspinais, vienu vertikališkai, aprišant per viršugalvį, o kitu, ilgesniu, horizontališkai žemiau aplink galvą.

Apžiūrēk sutrenkimą.

Nulaužimas nosies.

Simptomai.

Paprastai užčiuopti nesunku.

Skaudējimas, sutinimas, braškējimas ir išnarinimas (iškrypimas). Sutinimas esti toks didelis, kad iškrypimas veik neaiškus.

Esti neretai sujungta žaizda.

Apsiējimas.

Paguldyk labiausia galimoj naturališkoj vietoj ir uždēk plēstrą nuo smilkinio iki smilkiniui, ant visos nosies. Pirmkol uždēsi plēstrą, pridēk iš abiejų šalių nosies kompresą iš gazelēs.

Jei nesiranda tinkamo plēstro, tuosyk aplink nosį ir galvą aprišk tinkamu raišteliu, tik saugokis nesuveržti.

Pašauk daktarą, kadangi yra pavojus nuo tokio išnarinimo.

Sulaužymas strēnų.

Simptomai.

Ligonis negali pasijudinti.

Jokios pajautos nēra žemiau sužeistos vietos.

Apsiējimas.

Pašauk tuojaus daktarą. Jei galima, nejudink ligonį pirm kol daktaras pribus.

Jeigu reikia paimti ligonį išvietos kurioje jis tapo sužeistas, pasišauk didelę pagelbą jį kelti. Tas turi but daroma su didžiausia atyda, kad nesulenkti nugarkaulį, nes tas sutrins strēnų virvę.

Ligonį reikia atsargiai uždēti ant neštuvų.

Apžiūrēk smūgį.

KLAUSIMAI.

1. Kokios yra paprastos priežastįs sužeidimo nepraduriant odos?
2. Kaip tokius sužeidimus prašalinti?
3. Aprašyk užgavimus.
4. Kokie yra simptomai užgavimų?
5. Kaip tu juos apžiurētum?
6. Dideliuose ir žiauriuose užgavimuose, ką dar tu darytum?
7. Kas tai yra išsisukimas? Kokios priežastįs? Kokie simptomai?
8. Kas tai yra apsiējimas?
9. Kas tai yra niksterējimas?
10. Ar žiaurus niksterējimas yra menku sužeidimu?
11. Kas yra išnarinimas?
12. Nuo ko išnarinimas atsitinka? Simptomai? Apsiējimas?
13. Kokiose apystovose ir atvējyje tu bandytum atšokdinti išnarinimą?
14. Kuomet tu pradētum veikti?
15. Pavojus nuo mēginimo atšokdint išnarinimus.
16. Aprašyk ypatingą apsiējimą prie išnarimimo apatinio žando, piršto ir peties.
17. Kas tai yra nulaužimas?
18. Ar sulaužymai yra paprasta nelaime, palyginant su išnarinimais?
19. Koks yra paprastas nulaužimas?

20. Kas tai yra sujungtas nulaužimas? Priežastįs paprastų ir sujungtų sulaužymų?

21. Kaip tu apsaugotum paprastą sulaužymą nuo sujungto sulaužymo?

22. Kaip tu patēmysi jog tai paprastas sulaužymas ant ypatos, kuri sužeista?

23. Kaip tu apžiūrētum paprastą nulaužimą?

24. Kaip tu patēmytum sujungtą nulaužimą?

25. Apsiējimas prie sujungto nulaužimo?

26. Simptomai ir apsiējimas prie nulaužtos žemiau kelio kojos; šlaunies; kelio ropēs; sprando; rankos aukščiau ir žemiau alkunēs, riešelio; pirštų; šonkaulių; kaukuolēs; apatinio žando; nosies; strēnų.

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Parodyk budą apsiējimo prie išnarinto apatinio žando peties ir pirštų.

Parodyk budus apsiējimo prie paprasto ir sujungto nulaužimo.

Parodyk apsiējimą ir pridējimą skeveldų prie žemiau kelio nulaužtos kojos; šlaunies; kelio ropēs; sprando; rankos aukščiau ir žemiau alkūnes; riešelio; pirštų; šonkaulių; kaukuolēs; apatinio žando; nosies; strēnų.

SKYRIUS V.

SUŽEIDIMAI PRADURIANT ODĄ.

Sužeidimus praduriant odą, paprastai vadinama žaizdomis.

Aprašymas.—Žaizdose netik kad esti pradurta oda, bet paprastai esti mažiau ar daugiau sužeistos ir vidurinės plėvės. Tas padeda atskirti šias žaizdas nuo sužeidimų tikką aprašytų (išskyrus sujungtus sulaužymus, kurie yra tikroms žaizdoms), kadangi pirmesnės esti apribotos nuo vidurinių plėvių po oda. Žaizdose, plėvės kur apsaugotos, oda esti perdurta kriaurai ir todėl gręsia pavojus nuo to, kad gali įeiti pulių gymiai ir po to uždegimas su atsiradimu medegos ar pulių. Iš žaizdų teippat, kadangi kai-kurie kraujo indeliai esti sužeidžiama, todėl daugiau ar mažiau kraujo nubėga.

Yra labai reikalinga mokiniui pirmos pagelbos suprasti veikimą gymių, kurie įeina į kūną per pradurtą vietą. Šie gymiai yra vitališki, arba, kitais žodžiais sakant, gyvi organizmai. Kuomet sužeidimuose nuo mechaniškų ir chemiškų veikmių skaudėjimas kūną apima tuo po sužeidimo, sužeidimuose nuo vitališkų veikmių tas esti visai kitaip. Joks ženklas nepasirado tuo po sužeidimui, bet skaudėjimas pradeda apimti vėliau, su augimu gyvų organizmų.

Gymiai, apie kuriuos męs privalom pamąstyti, gali įeiti į kūną tik per žaizdą arba pradurtą odą. Šie gymiai, kurie yra per maži kad mūsų akįs galėtų juos matyti, išskyrus tik kiba per mikroskopą, yra priežastimis uždegimo ir formacijos pulių arba medegos. Jų yra nesuskaitomi milijonai, bet jie negali įeiti į plėves mūsų kūnų—jie gali įeiti tik kaip-nors iš

lauk. Šis yra svarbiausias faktas, kurį reikia atminti. Teipgi yra svarbu žinoti, kad pulių gymiai nelaksto po orą ir todēl jie negali į žaizdas įsigauti iš oro. Pulių gymius atrandama ant paviršiaus mūsų kūnų, ant peilių ir kitų dalykų, kurie yra priežastim sužeidino i vandenyj, pridulkējusiuose kambariuose ir t.t., teipgi ant chirurgiškų instrumentų ir palų, išskyrus jei ypatinga atyda buvo į tai atkreipta, kitais žodžiais, jei buvo paliuosuoti tie instrumentai nuo gymių, nuvalant tuos instrumentus.

Daleiskim, kad žaizda jau aplaikyta, kas tad atsitiks? Jei pulių gymiai nespējo į ją įeiti, tai gyja greitai, jei jon įeitų pulių gymiai, tas reikš kad uždegimas tęsis, mažiau ar daugiau medegos atsiras, ir tad sugers nuodingus produktus iž žaizdos, kuri kas kart darysis žiauresnē, tuomi užsinuodis kraujas ir labai tankiai bus neišvengiama mirtis. Kadangi gymiai paprastai čiapat randasi, gali buti kad netikusiose apystovose jie visuomet dasigaus į žaizdas, —nežiurint—nuo paviršiaus kūno ar nuo įrankio, buvusio priežasčia žaizdos. Tas tiesa, bet jei nors keli pulių gymiai dasigaus į plēves, jie panaudos visus gymius be jokio keblumo ir joks blogas neatsitiks; dar daugiau, negut tik perdaug pulių gymių dasigauna į kūną, kraujas čirkšdamas iš sužeistos vietos gan tankiai iš plaus teip daug lauk, kad plēvēs gal panaudoti kelias likusias, be didelio sunkumo. Ta yra tikra priežastis, kodēl žaizdos tos nēra teip pavojingos iš kurių kraujas gali liuosai bēgti. Męs matome dabar, kad kokia nebuk žaizda, nereikia ją užteršti, kaip nebuk, ypatingai nuo rankų, chirurgiškų instrumentų, palų ir t.p. Yra geriausia žaizdą aprišti su čysta pala, o tas apsaugos ją nuo užteršimo (žr. Suveržimas, pusl. 34). Bet jei nēra kuo tinkamai aprišti, tad reikia, jei tad galima, laikyti sužeistą vietą prieš tyrą orą, nes, kaip jau sakyta, mažiau pavojaus yra iš oro pusēs. Paprastas vanduo yra pavojingas, nes jame tankiai esti pulių gymiai.

Simptomai užteršimo žaizdų: esti karštis, paraudonavimas,

skaudėjimas, sutinimas ir dalimis arba visiškai nevaldymas to kūno sąnario, ant kurio yra žaizda. Jei visai kurie iš šių dalykų apsireiškia į kelias dienas po sužeidimui (bent į 3–4 dienas) daktaras neatkutinai reikalingas, nes neapžiūrint gali dar blogiau pasidaryti.

Atmaina žaizdų.

1. Įpiautos ar įrėžtos žaizdos yra tos, kur oda ir apatinės plėvės yra atidalinamos viena nuo kitos kokiu aštriu instrumentu. Tų žaizdų priežastimis esti skustuvai (britvos), aštrųs peiliai, stiklai ir tam panašųs dalykai. Kad apsisaugoti nuo susižeidimo paminėtais įrankiais, reikia kiek nors prisilaikyti atsargumo. Šioje permainoje žaizdų, kadangi kraujo indeliai esti kiaurai perpiaunami, gali buti didelis kraujo nutekėjimas.

2. Suplėšytos žaizdos, kuomet plėvės esti labiau suplėšytos nė kad perpiautos. Tokių žaizdų priežasčia esti suplėšymas ar sutrinimas plyštant ar sprogstant kokiam nors instrumentui, prie mašinerijų arba papuolus po ar tarp elektriškų ar garinių vagonų. Kaipo nuomonė perspėjimo, atkreipiama atyda, kad tokių dalykų reikia saugotis. Šiame atvėjyje, kadangi kraujo indeliai esti sutrinama lygiai kaip ir kitos plėvės, tad kraujatekis nesti teip didelis kaip iš pirma minėtų skirtingų žaizdų, bet, imant atydon budą sužeidimo, purvai labai greitai gali dasigauti į plėves ir kadangi jos yra teip suplėšytos ir išdraskytos biauriai, kad viena pusė nuo kitos atsiskyros, tai uždegimas ir medega yra paprastu dalyku.

3. Pradurtos žaizdos esti gilios, su maža skylele, priežasčia kurių esti smaili ir aštrųs instrumentai, kaip ve durklai, bagnėtai ir tam panašųs. Žaizdos, kurių priežasčia esti kulkos, teipgi priklauso prie šios rųšies. Žaizdos šio skirtumo yra, suprantama, tankiai neišvengiamos, tečiaus didelis skaičius (o gal ir daugiausia)

esti nuo nesisaugojimo, kuris tankiai, jei ne visuomet, yra prasikaltimu. "Aš nežinojau, kad buvo užprovyta" tai nēra jokiu išsiteisinimu ir jeigu su pištalietu arba revolveriu baikų nekrēsi, tai nēkuomet į nieką neįšausi. Kraujabēgis iš tokių žaizdų esti tankiausia mažas, bet gali but ir didelis, jei labai sužeidžia kraujo indelius. Užkrētimas čia irgi nēra nepaprastu, kadangi pulių organizmai įēją į žaizdą jau randa plačią dirvą plētoties.

Simptomai žaizdų.

Priebūtis žaizdų.
Skausmas.
Sukrētimas.
Kraujabēgis.

KRAUJABĒGIS: Kokios nebutų žaizdos, iš jų veik visuomet nubēga daugiau ar mažiau kraujo, bet palygintinai kai-kurios iš jų esti surištos su pavojingu kraujabēgiu, kadangi dideli kraujo indeliai tankiausia ne išsisaugoja sužeidimo. Prie to, aktuališkas pasirodymas kraujabēgio, nubēgimas įžymaus latako kraujo, sukelia tulus simptomus. Apsilpimas ir šalta oda, nublankęs veidas, įtemptos akių lēlēs, silpnumas, nereguliariškas kvēpavimas, dūsavimas, silpnas pulsavimas, apkvaitimas ir pametimas sąmonēs. Žiaurumas simptomų priklauso nuo to, kaip daug ir kaip greitai kraujas nubēga.

Apžiūrējimas žaizdų.

Šitą geriausia galima išdēstyti po dviem antgalviais:

1. Apžiurējimas žaizdų be žiauraus kraujabēgio; ir
2. Apžiūrējimas žaizdų su žiauriu (arba dideliu) kraujabēgiu.

1. Apžiūrējimas žaizdų be didelio (žiauraus) kraujabēgio.

Jei žaizdos gilios, arba tokios, kurios apima didelę vietą paviršiaus, tuojaus reikia pašaukti daktarą. Yra visuomet

geriau pašaukti gydytoją, jei abejoji apie pagelbą savo priežiūros.

Perrėžk arba atsegk darbužius teip, kad žaizda butų matyti.

Atraitok drabužius kad jie nesiektų žaizdos.

Nesilytėk žaizdos tu pats, nėgi daleisk ligoniui pačiam paliesti.

Atmink, kad nereikia skubintis, nes oras neužkrės žaizdos.

Jeigu manoma kad daktaras tuojaus, bent į kelias valandėles pribus, tad daugiau nieko nereikia daryti apžiūrėjime ligonio.

Laikymas prieš orą atviros žaizdos yra daug geriau nē kad pridengimas jos kuo tokiu, kas chirurgiškai nėra čystas nē antiseptiškas. Jeigu, daleiskim, po ranka randasi koks chirurgiškas ar antiseptiškas kompresas—uždėk ant žaizdos tuojaus ir gražiai aprišk. Tas apsaugos nuo užkrėtimo ir prie to sulaikys kraujabėgį, koks jis nebutų. Faktiškai gi, tokia metoda sulaikys kraują iš devynias-dešimts devynių nuošimčių visų žaizdų.

Apžiūrėk smugius, jei atsitiko.

Jei ligonis silpnas, paguldyk jį galva žemiau.

Jei menkos žaizdos, tokios kaip nudrēskimai, yra daug geriau leisti kraujui liuosai nulėgti, nē kad stabdyti jį. Tokias žaizdas nereikia čiulpti, bet suspaudžiant iš abiejų šalių, reikia leisti kraujui nubėgti. Jeigu nudrēgsta pirštas, yra gerai užpilti pieno ant jo.

Nėkuomet nešluostyk nuo žaizdos kraują, išskyrus, jei turi chirurgiškai čystą palą. Šios yra vienatinės rųšies žaizdos, prie kurių galima vartoti vandenį nuplovimui kraujo. Pavojus užsikrētimo šių menkų žaizdų yra labai menkas, prie to, sukrekējus ant jų medega yra kur kas pavojingesnē nē kad patsai vanduo.

Šmotelis čystos gazos yra labai tinkamas aprišimui.

2. **Apžiūrējimas žaizdų su dideliu kraujabēgiu.**

Užstabdyk bēgimą.

Paguldyk ligonį teip, kad jis nenuvoktų apie didelį nubēgimą kraujo. Paguldyt reikia galva žemiau, kad smegens gautų tiek kraujo, kiek tik galima. Nedaryk nieko tokio kas padidintų bēgimą kraujo. Saugoti nuo staigių susijudinimų. Kuomet kartą kraujas jau apsistoja bēgęs, ligonis turi buti ramus, kadangi mažiausias susijudinimas gali pātraukti palą ir tuomi duoti progą vēl kraujui išsiveržti. Žiurēk, kad ligonis turētų pakaktinai šviežio oro, apklostyk jį šiltai ir apstatyk aplink prie šonų karštas bonkas, jei jos randasi. Naturališkai, paakstinimai padidis spēką krūtinēs, todēl jie nēra geistini: bet kai-kada ligonis esti teip silpnas, jog jį neatbutinai reikia paakstinti, kad gelbēti nuo mirties. Kuomet gi galima, visuomet vengkie tą daryti, pirm-kol kraujas esti užstabdytas kokiu mechanišku budu. Pusē arbatšaukščio aromatiškų amonijos spiritų ir pilnas paprastas šaukštas vandens arba šaukštas degtinēs yra geru paakstinimu.

Norint sulaikyti bēgimą kraujo, reikalinga žinoti iš kokių indelių jis bēga.

1. Gyslinį kraujabēgį galima pažinti iš tyro raudono kraujo, bēgančio sriove. Kraujas bēga labai greitai.

2. Striktuotą kraujabēgį galima patēmyti nuo nuolataus išsiveržimo tamsiai-melsvo kraujo.

3. Kapiliarišką. Kapiliariškas paeina iš labai plonų, už plauką plonesnių, gyslelių. Kraujabēgį galima įsivaizdinti nuo dumbluoto, turinčio plytos parvą, kraujo.

Kraujabēgis nēra žiaurius jei iš arterijų ir gyslų.

Naturališkai, kaip arterijos, kapiliaros, teip ir gyslos galima įpiaut vienoj žaizdoj ir todēl kraujas gali bēgti kartu iš

visų trijų; šiame atvējyje reikia arterijų kraujatekis pirmiaus apžiūrēti, o gyslų ir kapiliarų kraujatekis vēliau.

Arteriškas kraujabēgis.

Apsiējimas.

Pašauk tuojaus daktarą.

Nelauk jo (daktaro), nes teip darant, ligonis gali numirti arba likti bevilčiame padējime, pakol daktaras pribus. Jei reikalinga—perpiauk drabužius tuojaus, kad butų matyti vieta, iš kur kraujos bēga. Jei labai žiaurus kraujabēgis, padaryk pirm pagal sekantį nurodymą:

Braukyk su pirštais ar kuo kitu ant gyslų tarpe bēgančios vietos ir širdies. Tas sulaikis kraują, lygiai kaip sulaikytum vandenį iš guminēs dūdos bēgantį, suspaudžiant tą dūdą. Padaro dar daugiau nē tą, kaip nebuk. Naturališka metoda užstabdymui kraujo yra formacija sukrekējimo ir kuomet užspaudžiama gyslos, užstabdoma kraujo išsiveržimas ir tuomi duodama proga jau išsiveržusiam sukrekēti.

Spuogai kur užspaudimas arterijų yra geriausia galima, jau pasakyta, tečiaus bus reprošalį peržvelgti šį dalyką teip toli, ant kiek principijališki spaudimo spuogai gal but tinkamiausia užspaudžiama su pirštais arba nykšciais ir t.t. kurie seka.

Temporališką gyslą, kuri pasistato į didelį pavojų nuo tekējimo kraujo iš suplaišytų žaizdų, galima apčiuopti spaudant priekyj ausies, truputį aukščiau žemojo žando. Dalis šios gyslos eina pro smilkinį linijoje nuo aukštesnēsēs briaunos ausies, aukštyn antakio. Bent vieną iš šių spuogų galima panaudoti, kuomet kraujas bēga iš tos pat pusēs galvos. Bēgimą kraujo iš bent kurios dalies galvos galima užlaikyti drūčiai surišant galvą. Aprišti reikia aplinkui, aukščiau ausų.

Karotidišką gyslą galima užspausti spaudžiant nykščiais arba pirštais giliai į kaklą, priekyj gan įžymaus raumens, kurs eina nuo aukštesnēsēs dalies krūtinēs kaulo į užpakalį ausies. Paveikslas 33 parodo spaudimą karotidiškos gyslos iš kairiojo šono. Kraujabēgis iš galvos, išskyrus šoną, apie ką jau sakyta, galima geriausia užlaikyti užspaudžiant karotidišką gyslą. Žaizdos kakle, nežiūrint ar tai butų

Pav. 33.—Spaudimas ant karotidiškos arterijos. (*Lavinimos reguliacija, H. C., U. S. A.*)

Pav. 34.—Spaudimas ant kaklinēs arterijos. (*Lavinimos · reguliacija, H. C., U. S. A.*)

sužeista arterijos ar gyslos, yra teip pavojingos, kad kraujo taką kuogreičiausia reikia užspausti.

Jei kraujas bēga iš peties arba pažastēs, kaklinę gyslą galima pasiekti spaudžiant pirštais ar nykščiais giliai tarp peties ir kaklo. (Pav. 34.) Kuomet kraujas bēga išbent kurios dalies rankos, rankos gyslą reikia suspausti už vidurinēs briaunos didžiojo raumens viršui alkunēs. (Pav. 35.)

Kuomet kraujas bēga išdelno, geriausiai įvynioti akmenį ar ką kitą į gazelę ir į ranką užgniaužti.

Kuomet bēga iš šlaunies, kojos ar letenos, spausk užpakalio link nykščiais viduriu kirkšnio, kur arterija pereina skersai kaulą. (Pav. 36.)

Jei spaudi su pirštais ir jauti arterijos plakimą, tu gali su mažu rupestingumu pirštais prispausti prie kietos vietos

PAV. 35.—Spaudimas ant rankinēs arterijos. (*Lavinimos reguliacija, II. C., U. S. A.*)

ir užlaikyti kraujabēgį. Kuomet tu sustabdei kraują tokiu budu, gali but persitikrinęs, kad ligonis apsaugotas teip ilgai, pakol tu tęsi užspaudimą.

Tau bus sunku teip išlaikyti ilgiau kaip dešimts ar penkiolika minutų, kaip nebuk, nes tavo pirštai pails. Todēl visuomet reikalinga turēti kraujaveržį. (Kraujaveržiai aprašyta ant puslapio 41.) Kita metoda galima pavartoti užlaikymui kraujo, vieton kraujaveržio (veržtuvo). Ją galima vartoti kuomet kraujas bēga iš vietos žemiau kelio arba alkūnēs.

Viens iš dviejų, priegalvis padarytas iš gazų arba suvyniota pala reikia įdēti į tarpą linkymo ir tada sulenkti per kelį (jei koja) ar per alkūnę (jei ranka) teip, kad galas rankos ar kojos pasiektų antrą dalį ir tuosyk reikia vieną dalį prie kitos pririšti; esantis tarpe priegalvis užspaus kraujabēgi.

PAV. 36.—Suspaudimas Femorališkos arterijos.

Viena iš šių metodų visuomet reikalingā, jei daktaro pagelba negalima gauti ankščiau dviejų ar trijų valandų. Jei ne šis dalykas, tai tu butum kebliame padējime. Jei kuris nors iš aparatų laikoma tarp sulenktos alkūnēs ar sulenkto kelio ilgiau nē dvi-tris valandas, tuosyk yra gan didelis pavojus iš priežasties užkirtimo begiojimo kraujo, kas yra priežasčia apmirimo žemesnēs dalies. Nē jokia dalis kūno negali

PAV. 37.—Veržtuvas, uždētas ant rankinēs arterijos.

buti gyva iš priežasties ilgą laiką nevaikščiojimo joje kraujo, ir vēl, jei suveržimas prašalinama, kraujabēgis vēl gali atsinaujinti. Tokiame atvējyje laikyk veržturą ar priegalvį toje-pat vietoje ant tiek ilgai, kad nebutų per ilgai, sakykim dvi valandas. Tuo tarpu prirengk antiseptišką

PAV. 38.—Veržtuvas, uždētas ant Femorališkos arterijos.

veržtuvą arba turēk gatavai vieną parengiąs, budu jau aprašytu. Uždēk jį ant žaizdos atsargiai ir apvyniok raiščiu tinkamai teip, kad padarytum tvirtą užveržimą ant vietos, iš kurios kraujas bēga. Suveržimą tarpe širdies ir žaizdos dabar galima palengva atliuosuoti. Jei bēgimas kraujo neatsikartoja—gerai ir puiku; jei atsikartoja, veržtuvą ar priegalvį vēl reikia panaudoti. Antru syk nuimti vereikia,

laikyk bent per vieną valandą, kadangi tas laikas reikalingas atsinaujint sukrekējimui kraujo.

Daleiskim, pirmu kart, nors tad jokiu budu netikētina, kad tu neįstengiai užlaikyti kraują, užverždamas ar užspausdamas tarpe širdies ir žaizdos—tas ir dabar dar nereikalauja kad tu nusimintum. Suprantama, tu nenorēsi kišti savo pirštus prie žaizdos, kadangi tas gali užkrēsti, bet atsitikime žiauraus arteriško kraujabēgio, kurio tu neįstengi užlaikyti užspaudžiant tarp širdies ir žaizdos, tu turi tuojaus užspausti įpiautą arteriją pačioje žaizdoje. Jeigu turi antiseptišką kompresą arba chirurgišką čystą palą, apvyniot sau pirštus, kuriuos naudosi prie suspaudimo arterijos, tas yra daug geriau, kadangi tai apsaugos žaizdą nuo užkrētimo, bet elgkis greitai ir atsargiai. Kuomet atsakantis užveržimas atlikta tokiu budu, tuosyk, jei galima, reikia pamainyti kompreso raišteliais, kurie jau aprašyta.

Jei esti sužeista mažesnēsēs arterijos ir kompresas atsakančiai aprištas žaizdoje paviršiui, tad tankiai esti viskas kas reikalinga, tai užstabdyti kraują. Vieta teip pat daug reiškia užlaikyme kraujo. Pakeliant aukščiau ranką ar koją, priverčiama širdį kvēpuoti prieš sunkenybę ir tokiu budu duodama kraujui proga sukrekēti, kas užkemša sužeistą arteriją.

Gyslinis kraujabēgis.

(Didelēs gyslos.)

Apsiējimas.

Būdas sulaikimo kraujabēgio yra veik toks pat, kaip ir sulaikymas iš arteriško kraujabēgio.

Pašauk daktarą.

Prašalink visokius apraišalus, tokius, kaip siauras kalnierius,

diržas, gumai (raišteliai) ant rankų ir kojų ir drabužius, kurie sulaiko širdies link gryžtantį kraują.

Jei sąnarys sužeista, pakelk jį, kad tuo pagelbėti tekėjimą kraujo atgal į širdį.

Uždėk kompresą ant žaizdos atsakančiai ir aprišk drūčiai. Jei chirurgiško čysto ar antiseptiško kompreso nėra po ranka, ir jei žaizda žiauri, tad yra neatbutinai reikalinga atsakančiai užspausti žaizdoje pirštais.

Tą, suprantama, galima daryti grumenties su pavojumi užkrėtimo žaizdos.

Jei galima, kelias valandas laikyk sužeistą vietą pakeltą, kuomet jau kraujas sustabdytas.

Žaizdose kaklo, tokiose kaip ve įpiovimas gerklės, kai-kurios kaklo kraujagyslės tankiai atsidalina. Yra tai labai paprasta šiame atvējyj, kad mirtis ateina pirmiau, nē kad suspējama ką-nors daryti. Jei ne, tuojaus užkišk pirštais sužeistą vietą ir paskui pamainyk kompresu juos. Šis kompresas turi but aprištas tvirtai, vietoje.

Patinç Gyslos yra gyslos, kurios pasidaro gan didēlēs nuo nusilpimo jų balzgamų. Tik lytinčiosios kojų reikia čia apsvarstinēti. Jos gali trukti nuo sužeidimo ar be sužeidimo, atnešdamos pavojingą ir net pragaištingą kraujabēgį, jei neatkreipiama į jas greita atyda.

Pašauk tuojaus daktarą.

Paguldyk ligonį aukštieninką.

Prašalink visokius suveržimus nuo kojos viršui vietos iš kur bēga kraujas.

Pakelk koją.

Perpiauk ir atraitok drabužius, kad butų matoma žaizda.

Uždēk chirurgišką čystą ar antiseptišką kompresą ant vietos, iš kurios kraujas bēga ir aprišk atsakančiai, arba,

jei neatbutinai reikalinga, pavartok pirštus užspaudimui ir tuojaus pamainyk čystu kompresu. Laikyk ligonį gulintį kelias valandas teip, kad jo kojos butų pakeltos aukščiau. Jei spējo daug kraujo nubēgti, apklostyk ligonį šiltai ir pridēk karštas bonkas iš šalių.

Daryk paakastinimus tik tuomet, kuomet reikia ligonį gelbēti nuo mirties, nes šiaip jau paakstinimai padidis plakimą širdies, lygiai kaip ir bēgimą kraujo.

Vidurinis kraujabēgis.

Gali išsiveržšti lygiai kaip iš priežasties gilios žaizdos kur į piaunama dideli kraujo indeliai vidurinių kūno organų, teip ir nuo trūkimo kraujo indelių plaučiuose ar gerklēj.

Simptomai.

Teip kaip nuo kraujabēgio, bet kadangi bēgimas esti viduriuose, todēl nematomas.

Apsiējimas.

Pašauk tuojaus daktarą.

Paguldyk ligonį aukštieninką, padedant jo galvą truputį žemiau.

Uždēk ledo, arba sušlapintą šaltam vandenyj palą, ant vietos, iš kurios manai kraujas bēga. Kad atskirti kraujabēgį iš plaučių nuo kraujabēgio iš gerklēs, atmink, kad pirmesniam kraujas esti šviesiai raudonas ir putotas ir verčia kosēti, kuomet išpaskutinio yra tamsus ir verčia vemti.

Daryk paakstinimus tik tada, jei ligonis labai apsilpsta.

Kraujabēgis iš nosies.

Paprastai tame atvējyj nēra priežasčia žaizda, bet kraujas ateina savaimi. Menkas kraujabēgis iš nosies nereikalauja jokio apžiūrējimo, kadangi tas nesuteiks jokios pagelbos.

Apsiējimas.—Žiaurus.

Pasodyk ligonį į kedę, užriečiant jam galvą.

Atliuosuok kalnierių ir viską kitą kas veržia kaklą.

Uždēk ką šaltą už kalnieriaus, pavyzdžiui gali buti raktas arba pala, suvilginta šaltam vandenyj. Pakišk susuktą popierą po viršutine lupa.

Jei bēgimas nepasiliauna, sūdyto vandens,—pilną arbatšaukštį druskos arba atsto į puoduką vandens—ir ištrinti nosį.

Jei dar ir tuomet nepaliauja kraujas bēgęs, pašauk tuojaus daktarą.

Pirm-kol daktaras pribus, mažu šmočiuku vatos ar gazelēs reikia užkišti tą šnirpšlę, iš kurios bēga kraujas; įkišti reikia apie colį tolumo, elgianties atsargiai. Paišiukas labai gerai atsako įstumimui to kamštelio.

Žnaibymas minkštosios dalies nosies žiemiau kaulo teip gi tankiai pagelsti užlaikyti kraują.

Paakstinimus reikia vartoti tik teip, kaip ir prie visų kitų rųšių kraujabēgio.

Pilvo žaizdos.

Visas žaizdas reikia apžiurēti prisilaikant generališkų principų, kurie jau aprašyta. Žodis ar du reikalinga, kaip nebuk, prie dalyko apie pilvo žaizdas, kur ypač esti atskiriama įturys į dalis is priežasties didelių įpiovimų.

Pašauk tuojaus daktarą.

Uždēk čystą palą ant žaizdos ir prižiūrēk kad visuomet butų šlapia, užpilant maža dalim truputį sūdytu vandeniu, kadangi šioms paloms išdžiūvus yra jau ir nuo jų, apart kitko pavojus, kartais net didelis.

Apžiūrēk sukrētimą.

Žaizdos, kuriose lieka pašinai.

Apsiējimas.

Tokie pašinai reikia gražiai ištraukti ta pačia vieta kuria jie įlindo.

Jeigu tie pašinai esti dideli ir pavojingai ir giliai į žaizdą sulindę, tuosyk tą žaizdą reikia kuo greičiausia parodyti daktarui.

Plaušos medžio, tai paprasti pašinai; ištrauk pašinus su replukēms arba pridēk prie pašino peilį ir prispaudęs prie geležtēs su nykščio nagu, trauk.

Tokią pat metodą galima pavartoti traukiant pašiną iš panagēs.

Bet jei pašinas užlužęs panagēj, išskusk nagą plonai viršui, ir išpiauk skylelę V pavydale, kad galētum pasiekti. Mažus pašinus, įstrigusius į odą, galima prašalinti arba išimti užkabinant adata.

Kad išvengti jau žinomo užsikrētimo, bus daug saugiau, jeigu su muilu ir šiltu vandeniu nuplausi odą ir pirm pavartojimo perleisi adatą per liepsną.

Žaizda, iš kurios jau išimtas pašinas, nēkuomet nereikia užlipyti plēstru ar kuo kitu.

Akies žaizdos.

Kaip pasakyta, akies obuolys yra gan gerai apsaugotas nuo sužeidimo, bet tokie sužeidimai retkarčiais įvyksta. Simptomai esti—žiauriai nublankę ir paraudonavę akįs—ir jei sužeidimas įvyko, tai labai lengva matyti įpiautą vietą. Tokius sužeidimus turi apžiūrēti daktaras. Todēl, bent kokiam sužeidime akių obuolių, pridengk abi akis su vata arba minkšta palele, pirm suvilginta į šaltą vandenį, kad butų užlaikoma akįs ramiai ir tuosyk reikia su raiščiu aplink galvą tinkamai aprišti. Buk atsargus, neaprišk aplink per stipriai, tai yra nesuveržk,

kad ta vata ar pala nespaustų akių obuolius, ir kad apsaugoti nuo užkrētimo, reikia kad pala visuomet butų šlapia, pakol neatšaukiama daktaras. Kuomet atvirintas vanduo yra daug saugesnis nuo užkrētimo, gi neatvirintas yra truputį pavojingas.

Pašinai iš akių reikia ištraukti, jei galima. Jeigu negalima ištraukti, tad į akį reikia įlašinti alyvos arba ricinų aliejaus. Nežiūrint, pagalios, ar pašinas išimtas ar ne, akis reikia apžiūrēti budu tikką aprašytu ir tuojaus reikia pašaukti daktarą.

Užsikrētimai akių paprastai esti nuo pelenų, pieskų arba dulkių. Tie kūnai iššaukia paprastą nesmagumą, silpnumą ir ašaras, kurios kartais laimingai išplauja akis ir išvaro visus negerumus lauk.

Nēkuomet netrink akies, nes trinant gali paspausti akyj esantį žvirgždą, ar kas joj nebutų, ir tuomi dar labiau žeidi.

Pirmiausia, užmerk akį, kad tuomi duoti progą rinkties krūvon ašaroms, kurios išplaus lauk arba ant paviršiaus, ir tada jau galima lengvai išimti. Jei teip negalima, patrauk viršutinį blakstieną per apatinį kokius du ar tris kartus, užspausk šnirplę nuo sveikojo šono ir liepk ligoniui smarkiai šnypsti.

Jeigu žvirgždas dar liekasi akyj, apžiūrēk apatinį, paskui viršutinį blakstieną žemyn ir jei žvirgždas matyt, nušluostyk jį su kampu minkštos, čystos nosinēs skepetēlēs. Viršutinį blakstieną ne teip lengva apžiūrēti. Pasodyk ligonį į kedę ir užriesk jo galvą. Užversk viršutinį blakstieną ir už plaukučių prispausk briežuku (zapalka) prie skruosto. Paskui nusluoštyk, jei matyti žvirgždas, kaip pirmiau. Tą daryti reikia atsistojus iš užpakalio. Keli lašai citrinų aliejaus įlašinti į akį po išploviui žvirgždų, yra labai gerai.

Kalkes iš akies galima išplauti plaujant soliucija, sutaisyta iš vieno arbatšaukščio atsto, ir puoduko (arbatinio) vandens. Trupiniai kalkių, kuriuos galima matyti, reikia išimti teip pat, kaip ir bent kokie žvirgždai.

KLAUSIMAI.

1. Kas tai yra žaizda?
2. Kokio ypatingo pavojaus bijosi žaizda?
3. Kokios yra vitališkos veikmēs?
4. Koks skirtumas užsikrētime nuo chemiškos ar mechaniškos, ir vitališkos veikmių?
5. Kaip gali gymis įeiti į kuną?
6. Kur gymiai randasi?
7. Ką "Disinfekcija" reiškia?
8. Kas atsitinka su žaizda, jei gymiai į ją įsigauna? Jei ne įsigauna?
9. Kaip liuosas kraujabēgis sumažina žaizdai pavojų užsikrētimo?
10. Kas tai yra uždegimas?
11. Kas tai yra užnuodijimas kraujo?
12. Kaip tu prašalinsi pulių gymius, įējusius į žaizdą?
13. Ką žodis "Simptomai" reiškia?
14. Kokie simptomai uždegimo žaizdoje?
15. Kada jie atsiranda ir ką tu darytum, kuomet jie atsiranda?
16. Kokios atmainingos žaizdos?
17. Kokie yra simptomai žaizdų?
18. Kokie simptomai kraujabēgio?
19. Kaip tu apžiūrētum žaizdą, kuomet nēra žiauraus kraujabēgio?
20. Kodēl reikia leisti nubēgti kraujui iš menkų žaizdų?
21. Apžiūrējimas žaizdų, kuomet esti žiaurus kraujabēgis?
22. Kaip tu pažįsi, ar kraujas bēga iš arterijų, gyslų ar kapiliarų?
23. Kaip tu apžiūrētum arterišką kraujabēgį, gyslinį kraujabēgį, kapiliarišką kraujabēgį?
24. Kas tai yra Patinę Gyslos ir kaip tu jas apžiūrētum?
25. Koks yra vidurinis kraujabēgis? kaip tu jį apžiūrētum?
26. Kaip tu apžiūrētum kraujabēgį iš nosies?
27. Apsiējimas prie pilvo žaizdų?
28. Apsiējimas su žaizda, kurioje lieka pašinas?
29. Apžiūrējimas akies; kaip tu išimtum žvirgždą ar ką kitą iš akies?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Nuo mokinių reikia reikalauti, kad nuduotai apžiūrētų visokios rųšies išnarinimus ir nulaužimus, aprašytus pirmesniam skyriui.

Liepk kiekvienam klesos nariui parodyti kur jis spaustų prieš kraujatekį kiekvienos skirtingos arterijos.

SKYRIUS VI.

SUŽEIDIMAI NUO VEIKMĒS KARŠČIO, ŠALČIO IR ELEKTROS.

Apdeginimai ir nušutinimai, apimą apdeginimus nuo elektros. Nušalimas.

APDEGINIMAI IR NUŠUTINIMAI.

Aprašymas.

Apdeginimai atsitinka nuo sauso karščio, kaip ve ugnies, kuomet nušutinimai įvyksta nuo skysto karščio arba nuo šlapio karščio, kaip ve karšto vandens, garo ir t.t. Bent kuris, gali paliesti tiktai odą, bet gali įsigauti ir giliau. Nuo apdeginimų visos plēvēs kūno sulyg kaului gali suanglēti (pavirsti į anglius), o nuo apšutinimo gali aktuališkai išvirti. Viens ir kits remiasi ant gilumo, didumo ir vietos sužeidimo, lygiai kaip ir ant senumo sužeistos ypatos. Abu, išdegimas ir iššutinimas gerklēs yra ypatingai pavojinga, kadangi sutinimas sužeistos vietos gali tuojaus buti pasekme užtroškimo.

Priežastįs.

Apdeginimų: Liepsnos ar ugnįs, karštas ar ištarpintas metalas, elektriški sukrētimai ir expliozijos gazo ar parako. Apšutinimų: Garas, verdantis vanduo arba karštas aliejus.

Perspējimas.

Perspējimai nuo paprastų apdeginimų ir apšutinimų tankiausia yra supainiotu dalyku, kaip kad apima: (1) Perspējimas nuo ugnies. (2) Užgesinimas. (3) Gelbējimas ypa-

tos nuo ugnies. (4) Užgesinimas degančių drabužių. (5) Prašalinimas pavojaus nuo karštų ar ištirpytų metalų; ir (6) Metodos prašalinimui gazų ir parako expliozijų.

Perspējimas nuo ugnies.

Daug užsidegimų atsitinka nuo neapsižiūrējimo. Generališki principai perspējimo nuo ugnies yra, kad niekuomet nepalikti lempąten, kur liepsna gali ką nors pasiekti; neužgesinęs ugnį visiškai, teipgi nēkuomet nepalik, pagalios ir nepųsk, jei numanai kad liepsna gali ką tokio pasiekti.

Užgesinimas ugnies.

Ugnį visuomet ir visur galima lengvai užgesinti kuomet prasideda, bet jau yra suvis negalima kuomet liepsna apima plačiai, teip sakant, viską apsiaučia, tuosyk viskas turi sudegti. Todēl aišku, kad kiekviens privalo elgtis aktyviškai atsitikime ugnies.

Iš kart ugnį galima užgesinti užliejant kelis viedrus vandenio arba užmetant kelias kaldras arba vilnones palas. Pieskos, pelenai arba purvai tuojaus užgesina tokią ugnį. Viens iš šių visuomet turētų but vartojamas vieton vandens kuomet dega aliejus, nes vanduo išdriekia aliejų, taigi kartu ir ugnį. Viskas kas aplink kabo, reikia nutraukti pirm pradēsiant gesinti ugnį. "Viedras (kibiras) brigados" labai tankiai daug padaro užgesinimui ugnies. Tas susideda iš dviejų linijų vyrų prie arčiausios vietos vandens nuo ugnies. Viens žmogus semia vandenį ir duoda kitam, tas kitam, pakol per rankas prieina prie paskutinio, tas lieja ant ugnies ir tuščią viedrą paduoda pirman iš antros eilēs, o tas kitam, pakol paskutinis pasemia ir t.t. Atminkite, kad pasitraukimas gali padidinti ugnį, todēl nereikia atleisti nē ant valan .ēlēs.

Gelbējimas ypatos nuo ugnies.

Kuomet jieškai žmonių jau užsidegusioj vietoj, yra geriausia apsirišti burną ir nosį su šlapia nosine skepetēle arba pala. Atmink, kad oras gilume šešių colių yra liuosas nuo dūmų prie grindų ar žemēs, todēl jei nori kvēpuoti, atsigulk kniupščias ant grindų, kad butų galva žemiau ir jei ką gelbsti, tai keturpēkščioms rēpliok, vilkdamas užtroškusį paskui save. Tokiu jau būdu šliaužk žemyn ir trepais nuo antrų lubų arba įeigine į kasyklas skyle.

Užgesinimas degančių drabužių

Jei tavo paties drabužiai užsidegtų kuomet tu esi vienas, nebēgk jieškoti pagelbos, nes tas padidis vēją ir drabužiai užsidegs dar labiau.

Atsigulk ant grindų ir įsivyniok save į palą, užtiesalą, plosčių, kaldrą ar kitą kokią vilnonę palą; suveržiant ant tiek, kiek tik galima; vien galvą reikia palikti liuosą. Jei jokios tam panašios palos negalima tuo nusitverti, atsigulk vistiek ant žemēs ir riskis palengva, tuo tarpu užspausdamas ugnį savo raukoms. Jei kitos ypatos drabužiai užsidegtų, paguldyk jį ant žemēs ir užsloginl ugnį su žiuponu, kaldra, pala ar tam panašiai.

Prašalinimas pavojaus nuo karščio ar ištirpytų metalų.

Naturališkai, tiktai prie tokių dalykų dirbančios ypatos nuo jų nusidegina. Paprastas rupinimasis ir apsisaugojimas padaro daug prie prašalinimo to pavojaus.

Metodos prašalinimui gazo ir parako expliozijų.

Susimaišymas žibinamojo gazo ir oro tamtikroms proporcijoms, padaro gan labai explioduojantį kuną. Tas pats yra nuo susimaišymo ir kitokių gazų su oru. Bent kokia neapsaugota lempa esti priežasčia expliozijos.

Kuomet vartoji šaudyklinį paraką, reikia saugotis nelaikyti prie savęs briežukų, kaip ve kišeniuose, ir degančių cigarų, poperosų, pypkēs ir lempų, kokios rųšies jos nebutų, nes tai yra labai pavojinga.

Simptomai apdeginimų ir apšutinimų.

Didelis skaudējimas apdegintos vietos.

Priklauso nuo gilumo žaizdos: Paraudonavimas odos; formacija pūslēs arba sudraskymas (sutrūkimas) odos ir kaikurių plēvių giliau.

Smūgis.

Apsiējimas.

Kuomet labai paraudus oda:

Prašalink orą, užtepant klijų, sudarytų iš vandens ir bikarboniškos sodos (kepamosios, ne plaujamosios), krakmolo ar miltų. Paprasti tepalai (vaselin) arba karbolizuoti tepalai, alyva arba citrinų aliejus, ir švieži taukai ar smetona (grietinē) yra viskas gerai. Vienu iš paminētų dalykų reikia aptepti nudegintą vietą ir paskui palele pridengti. Užrišimui reikia panaudoti plonytį, lengvą raištelį.

Priežiura daktaro labai pageidaujama prie tokių sužeidimų.

Kuomet iššoka pūslēs:

Apžiūrējimas gali buti toks pat, bet jei pūslēs didelēs tad reikia pašaukti daktarą.

Sudraskytą odą ir jei kurias plēves giliau:

Gilus nudeginimai reikalaus atydaus apžiūrējimo daktariško. Abejojant apie jo pribuvimą, reikia apžiūrēti budu tikką aprašytu, arba kaip atvirą žaizdą.

Ypatingai tinkamiausi žaizdų apraišalai dēl tokių nudeginimų, arba, faktiškai, ir dēl visokių nudeginimų, yra pikriškos rūgšties gazelēs, kurias uždedama formoje

8

kompreso, kurį reikia aprišti kaip ir visus kitus kompresus. Apžiūrēk smūgį.

Apart aprašytų apsideginimų, apsideginti dar galima ir nuo stiprių rugščių ir šarma-rūgščių.

Simptomai apdeginimų nuo rūgščių ir šarma-rūgščių yra tie patys, ką ir apdeginimų nuo karščio.

Apsiējimas.

Su bent kuriuo iššių apdeginimų reikia vienodai apsieiti: nuplauti teip greit, kaip galima; geriausia pakišant apdegintą vietą po kranu ir paleidžiant vandenį.

Rūgštįs: Kuomet plauji, parengk ar sutaisyk kepamosios sodos ir vandens arba nuiluoto vandens ir uždēk liuosai. Jei rūgštis įsiveržē į akį, plauk greičiausia galimai, išsyk čystu vandeniu, paskui kalkių vandeniu.

Šarmarūgštįs: Plauk teip pat, kaip rūgšties nudeginimus. Visapusiškai su atstu, citrinų syvais arba stipria kita kokia rūgščia. Akies nudeginimai nuo kalkių reikia iš mazgoti su maža porcija atsto, maišyto vandenyj arba alyva.

Abu, rūgšties ir šarma-rūgšties apdeginimus, po neutralizavimui, prižiūrēt reikia kaip ir visus kitus nudeginimus Žiauriuose nudeginimuose, ypač jei tie nudeginimai liečiasi akių, tad reikia kuo greičiausia šaukties prie daktaro, kadangi nuo rūgščių ir šarmarūgščių yra labai pavojinga.

Apžiūrēk smūgį.

APDEGINIMAI NUO ELEKTROS.

Dalykas apie sukrētimą nuo elektros yra aprašytas po tam tikru antgalviu (pusl. 102). Čia, kaip nebuk, yra reikalinga atkreipti atydą į tą faktą, kad paprasti palietimai elektriškos srioves yra nudeginimu. Tas nudeginimas gali buti paviršutinis ar gilus, remianties ant tvirtumo srioves ir susidūrimo

su ja. Tankiai tokie apdeginimai esti gilųs. Apžiūrējimas elektriškų apdeginimų turi but tas pats ką ir prie kitokių apdeginimų.

Persergējimas.

Nuo bent kokių žaizdų, nuimant drabužius, buk atsargus. Jei drabužiai prilipę prie žaizdos nenuplēšk juos, bet atraitojąs aplink užpilk aliejaus.

NUŠALIMAS.

Tas atsitinka nuo šalčio, užgriebusio liuosai bent kurią kūno dalį. Kūno dalys, kurios labiausia bijo šalčio, yra nosis, ausįs, kojų ir rankų pirštai.

Priežastįs.

Šaltis; menki drabužiai; didelis silpnumas ir menka cirkuliacija kraujo.

Perspējimas.

Apsaugoti kūną, ypatingai paminētas vietas, kuomet manai reikēs išeiti ant šalčio.

Trinti tą dalį kūno, kuriai pajunti yra šalta, kad tuomi padidinti kraujo cirkuliaciją.

Simptomai.

Šaltis ir nušalimas neįvyksta be žinios arba pajautimo, tečiaus tankiai pirštai, ausįs ir t.t. palengva silpsta ir šala ir tuosyk netenka jokių pajautų.

Spalva nušalusios vietos esti balta arba žilai-balta.

Apsiējimas.

Dalykas: palengva atnaujinti sušalusią vietą į jos naturališką temperatūrą.

Trink su sniegu arba šaltu vandeniu. Tada vartok kaskart šiltesnį vandenį.

Persergējimas.

Vartojimas išsyk karščio, gali privesti prie gangrenos arba mirties nušalusios kūno dalies.

KLAUSIMAI.

1. Kas tai yra apdeginimas?
2. Kas tai yra apšutinimas?
3. Kodēl išdeginimai gerklēs ypatingai pavojingi?
4. Kokie yra generališki principai apie perspējimą nuo ugnies? Daleiskim kad užsidegtų, kaip tu bandytum užgesinti?
5. Kaip tu gelbētum ypatą, papuolusią tarp ugnies?
6. Kaip tu užgesintum degančius drabužius?
7. Kokie yra simptomai nudeginimų ir nušutinimų?
8. Apsiējimas: Visai menki apdeginimai ir apšutinimai; kur pūslēs iššoka; labai giliai.
9. Kaip apžiūrēti nudeginimus nuo stiprių rugščių ir šarma-rūgščių?
10. Ką tu gali pasakyti apie apdeginimus nuo elektros?
11. Kas yra nušalimas? Kokie simptomai nušalimo?
12. Kaip tu apsieitum prie nušalusios vietos?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Apsiējimas prie visokios rųšies žaizdų, apimant apdeginimus ir metodas sulaikymui kraujatekio.

SKYRIUS VII.

NETEKIMAS SĄMONĖS IR UŽSINUODIJIMAS.

Besąmonė, suprantama, reiškia stoką sąmonės arba, kitaisžodžiais sakant, tas, kurs neturi sąmonės, nežino nieko kas aplink jį dedasi ar veikiasi. Šiame atvējyj pašauktas pirmos pagelbos suteikimui mokinys, turēs daugiau galvatrukčio nē kad kitokiuose atsitikimuose. Netekimas sąmonės gali įvykti nuo daugumos skirtingų priežasčių todēl, kad atsakančiai prižiūrēti, mokinys turi pirm visko apsvarstyti kokios priežastįs ligonį prie besąmonės privedē. Visuomet reikia padēti visas savo pastangas kad sužinoti apystovas, teipgi atsakančiai ligonį reikia išegzaminuoti.

Daleiskim, kaip nēbuk, kad mokinys neįstengia suprasti tikrosios priežasties, atēmusios ligoniui sąmonę. Bet gali visgi suprastai, kad tai nēra nuo užsinuodijimo, nuo nutekējimo kraujo, nēgi nuo saulės užgavimo; o šitie visi dalykai reikalauja greitos, ypatingos priežiūros. Tada, jei bent ypatingos priežiūros reikalaujama, jei ligonis silpnas, nublankęs, paguldyk jį galva truputį žemiau, ir šildyk ir žadyk jį, kaip tik galima; priešingai, jei burna raudona ir pulsas plaka ir tvirtas, tuomet jei guldoma ligonį, reikia kad galva butų pakelta. Jokie paakstinimai ar pažadinimai šiame atvējyj neturētų but daroma, ypač gi reikia šaltu vandeniu apkrapinti burną ir krūtinę.

Paprastai nesąmonės įvyksta nuo sukrētimų, elektriškų sukrētimų, apalpimų, apoplekcijos ir sužeidimo smegenų, užgavimo nuo saulės spindulių ir karščio, sušalimo, užtroškimo

ir užsinuodijimo nuo opiumo ir karboliškų rūgščių. Dar yra ir daug kitokių, čia nepaminētų nuodų, užsinuodijant kuriais galima netekti sąmonēs.

Sukrētimas.

(Žr. pusl. 49.)

Priežastis.

Sužeidimas.

Perspējimas.

Nuo sužeidimų.

Simptomai.

Istorija gali buti akivaizda sužeidimų.

Simptomai paduokama po antgalviu Sukrētimas.

Elektriški sukrētimai.

Dauginanties elektros vartojimui, dauginasi ir nelaimingi atsitikimai prie jo. Net ir dabar t.v. Trečioji Šēnis ir vielos yra jau priežasčia daugumos sužeidimų ir mirčių. Ypatingai kasyklose, pavojus nuo elektros yra didelis.

Paprasta vagonus stumianti viela, išneša bēgį apie 500 apsisukimų (volts), o žibinamųjų ir skliautinių lempų sriovēse jau nuo 2500 iki 3000 apsisukimų. Palytējimai šių didelių pajiegų atgabena priežastis nelaimių, net ir mirties.

Perspējimai.

Trečioji šēnis visuomet pavojinga, todēl reikia jos vengti išsilenkti.

Nusidraikę paprastos vielos, gal but viens galas siekia elektrišką vielą, todēl jų nereikia liesti.

Elektriškų vielų visuomet reikia rupestingai saugotis.

Simptomai.

Netikētas pametimas sąmonēs, kuomet elektriška sriovē pereina per kuną.

Nepilnas atsikvēpimas ir silpnas pulsas.

Kuomet rankos susiduria su gyva viela, ypata negali jas tuojaus atitraukti.

Apdeginimas rankų ir kitų kūno dalių yra paprasta.

Truputį reikia pasimokinti, kad suprasti priežastis sužeidimo.

Apsiējimas.

Pirmiau—išgelbēkie; paskui—apžiūrēkie ligonį.

Išgelbējimas.

Tuluose atvējuose galima elektros bēgį arba sriovę uždaryti ir tas visuomet reikia padaryti, jei greit galima. Per ligonį, papuolusį ant vielos, visuomet eina elektros sriovē ir jei gelbētojas papuls ant tokios sriovēs, elektra pagaus ir jį patį. Todēl jis neprivalo paliesti ypatos kūną, jei tas kūnas dar siekia vielą ar trečiąją šēnį, išskyrus, jei gelbētojas labai atokiai stovi. Prie to, gelbēdamas ligonį, privalo saugotis, kad jis pats reprileistų savo bent kurį sąnarį prie elektros sriovēs.

Dar daugiau, reikia imties aktyviškai, nes juo ligonis ilgiau bus ant elektriškos sriovēs, tuo labiau elektra pereis jo kūną ir pavojus didinsis. Jei galima, gelbētojas privalo apsirišti rankas neperšlanpamais skuduriais, gumais, tankum šilko audeklu arba nors sausa pala. Apart visko, dar, jei galima, reikia atsistoti ant sausos lentos, arba sklypo sausos storos popieros arba nors sauso žipono. Guminēs pirštinēs ir čebatai yra kur kas daugiau apsaugojanti, bet juos nevisuomet galima turēti. Jei viela yra apačioj ligonio ir žemē aplink sausa, tai visai saugiai gali šalyj atsistojąs ištraukti ligonį kad ir grynom rankom suēmęs, tik reikia imti vien už jo drabužių ir žiūrēti, kad jie nebutų šlapi.

Vielą, užpuolusią ant viršaus ligonio, galima munesti paēmus sausą lentą arba lazdelę.

Nuimant nuo viršaus ar išimant iš po vielos ligonį, reikia tai padaryti su vienu pasistengimu, nes jei ligonį vartysi, tai elektra jį dar labiau krēs ir gali apdeginti.

Gyvą vielą pasekmingai galima nukirsti, su kirviu ar kirveliu, jei tik rankena esti sausa; tik reikia tai daryti iš to šono, iš kurio elektros sriovē ateina—ir nēkuomet iš antrojo, nes elektra nepaliauja krētus, pakol ji nepereina per žmogaus kūną. Jei buvo pavartota štangelē, uždedant ją skresai vielos dēl pamažinimo elektros perējimo, tai reikia ją paskui numesti; kad pats neužsistotum ir nepapultum į tą pačią sriovę.

Kaip apsieiti su ligoniu, kaip tik jį išgelbsti iš pavojingos vietos.

Daugeliuose atsitikimų elektriški sukrētimai atneša beviltį išpat pradžiu. Kad išgelbēti ligonio gyvastį, kaip nebuk, mēginimą visgi reikia daryti su didžiausiu stropumu.

Atliuosuok drabužius aplink kaklą, krutinę ir pilvą. Paguldyk ligonį aukštieninką ant suringiuoto žipono, padedant rąstelį po pečiais, kad laikytų atstatytą krūtinę. Spaudyk kairiąją krutinēs pusę ir viršutinę dalį pilvo apie dvidešimts sykių į minutą. Braukyk žemyn, palengva, truputį atleisk ir vēl atkartok. Tas paakstis širdį ir palengvis kvēpavimą. Ištrauk liežuvį, paimant jį su sausa palele. Pašauk ką nors kitą, kad palaikytų. Arba, jei viens esi, pririšk, jei galima, liežuvį raišteliu ar tam-tikru gumu, o kitą galą užnarink už žando, arba aplinkausį. Priežastis ištraukimo liežuvio yra ta, kad be sąmonēs ypata gali atkristi ir užsikimšti gerklę. Išpildyk nuduotą atsikvēpimą. Selvestro

metoda yra geriausia. Atsiklaupk prie ligonio galvos, paimk užabieju rankų ties alkunēmis. Laiks nuo laiko palengva traukyk rankas apie dvi sekundas. Tas judinimas išplēs krūtinę iki didžiausio galimo laipsnio. Tas padaris tą, kad raumens prisijungs prie grobų ir kuomet rankos

PAV. 39.--Nuduotas kvēpavimas. Pirmas pasijudinimas. (*Buckley.*)

pakeliama, šie raumens kelia grobus ir teip padidina krūtinę.

Tada leisk rankas žemyn, pakol alkūnēs prispaudžia krūtiną. Mažas prispaudimas sumąžis krūtinę ant tiek kiek reikia. Daryk tai kokias dvi sekundas. Atkartok tuos pajudinimus apie penkioliką sykių į minutą, pakol ligonis pats nepradēs kvēpuoti.

Nuduotas kvēpavimas, kuomet atsakančiai daroma, yra sunkus darbas dēl operatoriaus ir jis turētų but pamainytos kitu, kuomet pailsta.

Kita metoda nuduoto kvēpavimo yra užvardinta "metoda spausti kniupščią." Ligonis paguldyta kniupščioms. Operatorius atsiklaupia prie ligonio šono, uždeda savo rankas jam ant žemutinių šonkaulių, supa kūną į ten ir atgal, kad daleisti jo sunkumui pramainui nusvirti ant riešelių vertikališkai ir vēl pasikelti. Šiame atvējyje sunku kokį

PAV. 40.—Nuduotas kvēpavimas. Antras pasijudinimas. (*Buckley.*)

nors raumenų įtempimą išgauti. Sumažinimas krūtinēs varo (stumia) orą iš plaučių. Tampri krūtinē tuokart iš šiplečia ir oras vēl įeina į plaučius. Toks atsikvēpimas turi but penkioliką kartų į minutą.

Nuduotas kvēpavimas turētų tęstiesi apie valandą laiko. Amonija padēta apačioj (bet tik ne ligoniui ant nosies), pagelbēs jam atsigauti.

Tuo tarpu, kada viena ar dvi ypatos daro nuduotą atsikvēpimą, be atsižvelgimo į juos kiti privalo ligonį apklostyti sausais žiponais ar kaldroms.

Kaip tik ligonis pradeda atsikvēpti (bet ne primiau), jo

kūno sąnarius reikia gerai braukyti, širdies link. Tas pagelbēs sugrąžinti cirkuliaciją kraujo.

Kuomet ligonis atsigauna, jį reikia atvēdinti ir leisti jam išsivemti, paguldant ant dešiniojo šono; kuomet gulēs ant šono, tad vemalai negalēs sugryžti į gerklę.

Po to reikia jį paguldyti į lovą gerai apklostant ir apkamšant. Langai turi but atdari, kad įeitų užtektimai šviežio oro. Praējus pavojui, yra gerai ligonį užmigdyti. Jis jausis nervišku ir jį ims drebulįs, ir todēl jis turi silsētis, pakol tas nepereis. Jokio valgio duoti nereikia, vien t.v. jaučio kraujo arbatos (hot beef tea) galima duoti per kelias valandas.

Karšta kava, kaip nebuk, yra reikalinga, kaip tik ligonis pradeda nuryti ir pasijudinti.

Tie, kurie turi sąmonę, po pirmąjai priežiurai gali jau patys apie savo apsitriųsti, kilnojant rankas ir nuleidžiaut jas ir tuomi darant pasijudinimą prieš atsikvēpimą.

Apdeginimai nuo elektros privalo but apžiūrēti teip, kaip ir visi kiti apdeginimai.

Persergējimas.

Jeigu ligonis paliauja kvēpuoti kuomet jau kartą buvo pradējąs, tad tuojaus jį vēl reikia paakstinti prie kvēpavimo.

Apalpimas.

Priežastis.

Stoka kraujo smegenyse. Daugelis ypatų apalpsta gana tankiai.

Apalpimas esti paprastu dalyku visokiose formose silpnumo arba kuomet pradedama atsipeikēti iš žiaurios ligos. Kaikurie žmonēs apalpsta pamatę kraują.

Perspējimas.

Ypata, kuri dar nēra galutinai pasveikus, privalo saugotis kad nenusidirbtų per daug sunkiai fižiškai. Ypatos, kurios alpsta nuo menkiausių priežasčių, privalo klausties daktaro patarimo ir apžiurējimo. Atminkite, jog žmogus visuomet gali apalpti nuo perdidelio nubēgimo kraujo ir todēl kraujabēgį reikia kuogreičiausia užlaikyti.

Simptomai.

Paprastai atsitinka karštose, užkimštose vietose.

Ligonis pradeda blankti ir blankti ir pagalios nuvirsta ant grindų be sąmonēs.

Besąmonē esti dalimis ir pilnai.

Veidas nublankęs ir šaltai prakaituoja.

Akių lēlēs naturališkos.

Kvēpavimas silpnas ir dusavimai atsikartoja.

Pulsas silpnas ir greitas.

Nēra kitų priežasčių nesuomonei.

Apsiējimas.

Kai-kada apalpimą galima prašalinti sulenkiant ligonį teip, kad galva butų tarpe kelių.

Jei tas tuojaus negelbsti, nereikia tad atkartoti.

Oras, ypač gi šaltas oras ir šaltas vanduo, tankiai prašalina apalpimą.

Jei ligonis labai apalpęs, paguldyk jį aukštieninką, kad galva butų truputį žemiau; tas pagelbēs smegenims gauti daugiau kraujo. Atliuosuok drabužius, ypač aplink kaklą. Atdaryk langus ir neprileisk vidun žmonių, kad tuomi ligonis galētų liuosai atsikvēpti tyru oru. Apkrapyk prie nosies kvepiančių druskų ar amonijos. Nedaleisk ligoniui atsikelti pakol visiškai neatsigauna. Gali jį paakstinti kuomet jau atsigavęs ir gali nuryti.

Alkaholio nuodai.

Užsinuodijimas nuo alkoholio arba apsvaigimas perstato paskutines pagrindas biaurios girtuoklystēs; tai yra nuo paprasto išdykumo.

Metodos perspējimų aiškios be jokio apkalbējimo.

Simptomai.

Gali but istorija apsvaigimų.

Besąmonē: dalimis ir pilnai; tankiau bet apima ligonį visiškai.

Burna paprastai paraudonavus ir išsipūtus, bet kai-kada ir nublankus.

Oda šalta ir tankiai drēgna.

Akių lēlēs naturališkos arba didelēs. Akįs raudonos, bet nejauslios.

Kvēpavimas, kaip paprastas, kuomet miega.

Pulsavimas silpnas ir tankus, bet gali buti ir retas.

Kvapas tvirtas ir dvokia.

Paralyžiaus tokie negauna.

Persergējimas.

Praktikuojant protišką atbukimą nuo alkaholiaus ir apoplekcijos, daug tankiau galima apsirikti ir palaikyti vieną už kitą, nē kad praktikuojant bent kokią kitą formą besąmonēs.

Dauguma tos priežasties atgabentų simptomų, kurie yvairuoja, yra padējimas žmonių, jauslumas akių ir paralyžius. Kvapas, atsiduodąs degtine, dar nieko nepasako, kadangi ypata ir apoplekcija serganti galējo gerti juk.

Apsiējimas.

Jei yra abejonē,ar apsvaigimas nuo gērymų ar apoplekcija—visuomet reikia gelbēti kaipo nuo apoplekcijos ir teipgi saugoti ir nedaleisti ligoniui nusivemti, kadangi tas padidis kraują smegenyse.

Pasigērusiam, jei pajiegia pasikelti, tuosyk reikia duot ką tokio kas verčia vemti, kaip ve—muštardos ir vandens arba drungno vandens. Tas gerai.

Paskui tvirtos kavos arba aromatiško spirito amonijos (aromatic spirits of ammonia).

Karštas bonkas aplink ligonio kūną.

Paskui pašaukti daktarą, kuomet jau nuo pirmo pavojaus apsaugotas.

Apoplekcija ir sužeidimas smegenų.

Apoplekcija tai sutrinimas kraujo indelių smegenyse. Išbēgęs kraujas spaudžia t.y. nervų centrus (vidurius) ir tas pagimdo simptomus. Sužeidimas smegenų visuomet sužeidžia ir šiuos centrus. Metoda perspējimo apie apoplekciją yra toli perdaug supainiota dēl apkalbējimo čia ir, naturališkai, smegenų sužeidimai perspējama kaip ir kiti sužeidimai.

Simptomai.

Apoplekcija užeina tankiai.

Smegenų sužeidimą gali liūdyti istorija sužeidimo galvos.

Sužeidimas smegenų gali pagimdyti kraujatekį iš nosies, ausų, burnos ir akių.

Besąmonē pilnai.

Burna: Raudona nuo apoplekcijos. Nublankus nuo sužeidimo.

Akių lēlēs didelēs, nelygios.

Akįs nejautrios.

Kvēpuojant knarkia.

Pulsavimas pilnas ir paprastai palengvas.

Suparalyžiavimas vienos dalies kūno. Bandymas mosykuoti rankoms ir kojoms. Jei suparalyžiuotas, parpuls visiškai be gelbējimosi.

Apsiėjimas.

Pašauk kuogreičiausia daktarą.

Ligonį paguldyk į tykų, tamsų kambarį, jei galima.

Paguldyk aukštieninką, galvą ir pečius aukščiau, padedant apačioj priegalvius.

Ledo ir šaltas palas prie galvos. Karštas bonkas prie šonų.

Paakstinimas nereikalingas.

UŽGAVIMAS NUO SAULĒS SPINDULIŲ IR KARŠČIO.

Tokius dalykus pagamina perdidelis karštis. Tai yra viena iš pavojingiausių nelaimių.

Priežastįs.

Kai-kada papuolimas į atsimušimo vasaros karštų saulēs spindulių vietą, ypač kuomet oras drēgnas.

Labiausia paprasta, kaip nebuk, dirbant viduj; čia karštis tankiai užgauna, ypač permier nusidirbusį.

Perdaug sunkųs drabužiai esti priežasčia saulēs užgavimo, teipgi jei skrybēlē ar kepurē neapsaugoja galvos nuo saulēs, yra pavojinga.

Gērymas bent kokių svaigananČių gērymų prieš įtempimą fizisiškų pajiegų prie darbo, esti labai tikęs dalykas kad tapti saulēs užgautu.

Perspējimas.

Vengti vietos, kur stačiai puola saulēs spinduliai vasaros laiku.

Geriausia galima darbviečių ventiliacija vasaros laiku ir saugojimasis perdaug nuilsti.

Lengvi drabužiai ir kiauru viršum ant galvos kepurēlē.

Vengti alkaholiaus prieš išējimą ant saulēs.

Jei kas pajustų pirmutinius simptomus saulės užgavimo, jis privalo greitai prasišalinti nuo darbo ir atsigulti į vėsią vietą. Teipgi rankas ir krūtinę reikia prausti šaltu vandeniu ir šaltą vandenį gerti.

Simptomai.

Paprastai pirmkol pradeda veikiai atakuoti, skauda galvą ir slogina.

Burna raudona.

Akių lėlės įtemptos.

Oda labai karšta ir sausa.

Neprakaituoja.

Stropiai kvėpuoja ir dūsauja.

Pulsavimas lengvas, pulsas pilnas.

Apsiėjimas.

Pamažink temperaturą.

Pašauk daktarą.

Pernešk ligonį tuojaus į vėsią vietą.

Atliuosuok ir nuvilk, jei galima, drabužius. Apšaldyk kūną.

Dėl šito šaltu vandeniu ar ledu brauk aplink burną, kaklą, krutinę ir pažastes. Esti geriau paguldžius ligonį į šaltą vietą, arba suvyniojus į šaltam vandenyj sušlapintas palas, kurios paskui turi ir buti šlapiomis, atkartojant jų sušlapinimą. Kaip tas padaryta, reikia bepertrukio trinti kūną, kad iššaukti paviršin kraują.

Kuomet sąmonė sugryžta, galima ligoniui duoti gerti šalto vandens kiek tik jis nori.

Atgavusiam sąmonę galima nuo jo šaltį prašalinti, bet jei oda pradeda labai kaisti, reikia vėl atnaujinti.

Paakstinimas nereikalingas.

Peršilimas.

Šiame padėjime manoma esti kaip ir nuo saulės užgavimo, tečiaus didelis skirtumas. Peršilimas tai tas pats ką ir vardas sako—peršilimas,—išsisėmimas arba sunykimas spėkų nuo permier didelio karščio.

Simptomai.

Didelis sloginimas ir nusilpimas, bet besąmonē ne visiška.

Burna išblyškus ir aptraukta lipnum prakaitu.

Kvēpavimas menkas.

Pulsas silpnas arba ir tvirtas.

Apsiējimas.

Pašauk daktarą.

Nugabenk ligonį į vēsią vietą ir paguldyk atsakančiai; atliuosuok drabužius.

Vieta neturi but šalta, bet vandens galima duoti gert šalto.

Paakstinimą kaip tai arbatos, kavos, amonijos aromatiškų spiritų arba biskutį degtinēs, pridedant gerą dalį vandens, galima duoti.

Sušalimas.

Į tokį padējimą galima papulti buvant ilgą laiką neišpasakytai šaltoje vietoje.

Priežastįs.

Galutinis (višiskas) sušalimas.

Veikmē, kuri pasidina nuo perdidelio įtempimo pajiegų, alkio, alkaholiaus ir menkų drabužių.

Perspējimas.

Jei manai patekti į labai šaltą vietą, pasirupink atsakančius drabužius, tinkamus atspirčiai tos veikmēs (šalčio).

Nepasirengk į ilgą kelionę nevalgęs ir nekeliauk pēksčias šaltyj teip toli, kad vidurkelyj neprisieitų noras sustot,

o gal but ir atsigulti, iš priežasties nuilsimo. Negerk alkaholiškų gērymų, iš priežasties kad nori sušilti, nes tai dalykai kurie nešildo, tik nuslopina tavo pajautas ant tulo laiko ir daug greičiau gali sušalti išgaravus tiems nuodams.

Jeigu gi netyčia patektum po šalčio sparnais, tad pašvęskie visą savo energiją krutējimui. Atsigulus tokiose apystovose visuomet pasekmē bus sušalimas.

Simptomai.

Apystovas reikia apsvarstyti. Sloginimas toks didelis, kad išžiūra ligonio yt mirusio.

Apsiējimas.

Po biskutį priešintis sugryžimui šilumos į kūną

Įnešk ligonį į šaltą kambarį, paimk šiurkštų skudurį, pavilgink į šaltą vandenį ir juomi nuo kojų galvos link trink ligonio kuną; taipgi sumažink kambaryj temperaturą, jei galima. Tas turi but daroma palengva ir karts nuo karto skarulį reikia merkti drungnesnin vandenin. Kaip jau ligonis gali ryti, duok paakstinimą—kavos arba arbatos maža porcija, įmaišant truputį degtinēs arba aromatiškų amonijos spiritų.

Ligonį negalima dēti prieš ugnį arba į šiltą maudynę, pakol cirkuliacija kraujo nepradējo veikti dar esant ligoniui šaltame kambaryj. Tą galima patēmyti nuo pasididinimo pulso pajiegos, geresnio kvēpavimo ir apšilimo, teipgi nuo persimainymo odos parvos.

Užtroškimas.

(Ypatingai nuo nuodingų gazų.)

Užtroškimas gali paeiti netik nuo gerklēs užkimšimo, kuomet į plaučius negali įeiti oras, bet ir įkvēpimo kokio nors skystimo

ar gazų, kurie neįleidžia oro į plaučius. Dar daugiau, tokie gazai paprastai savyje palaiko nuodus. Pakorimas ir užsmaugimas yra pavyzdžiais pirmesnio padējimo, o prigērimas ir gazai ir dumų nuodai paskesnio. Kiek viens pirmos pagelbos mokinys privalo žinoti, kaip apsieiti su ypatoms, kurioms užsikemša gerklē arba kurios prigeria. Čia reikia būtinai padaryti nuduotą kvēpavimą. Jei ypata prigērus, pirmkol nuduotas kvēpavimas bandoma, reikia iš burnos iššluostyti purvus ir vandenį; tą galima atlikti su skepetēle, apvyniojus ją ant piršto. Kad ištraukti vandenį išgerklēs ir plaučių, reikia ligonį paguldyk kniupščią, padedant abi jo ranki ant liemens, paskui apēmus per vidurį pakelti ir laikyti lygsvaroj bent kelias sekundas.

Yvairios nuo gazų užsinuodijimo formos yra didelēs svarbos, ypač kalnakasiams ir darbininkams prie rynų.

Priežastįs.

Gazai, kurie troškina, visuomet, prilaiko nuodus. Paprastos čios rųšies dūjos yra: rynų gazai, anglių gazai, gazai iš visokios rųšies kakalių (pečių), paprasti žibinimui gazai ir dūmai.

Daugumos užsidegimo gazų priežasčia esti ugnis, kuri su dūmais siunčia ir kibirkštis, galinčias pagimdyti expliozijią.

Perspējimas.

Naturališkai priklauso nuo priežasties. Reik labai saugoties, kur manoma yra gazų.

Prakiurimai triubų ar dūdų reikia visuomet stropiai užtaisyti. Buk atsargus užsukdamas perlaidą gazo; visuomet persitikrink ar gazas visiškai užsuktas.

Yra labai pavojinga einant gulti palikti žibančią gazinę lempą, nes kartais gazo sriovē gali pasididinti ir išsiveržti į kambarį. Anglies gazai išsiveržia ir per raudoną karštą

geležį ir tokiuose kakaliuose kurti didelę ugnį yra pavojinga, ypač miegamamjam kambaryj.

Rusinti nuodegulius anglių atviruose induose, ypač ankštuose kambariuose, yra pavojinga.

Simptomai.

Istorija akyvaizdos gazų arba jų išsiverzimo. Pirmiausia galvos skaudējimas, apkvaitimas, gyslų plakimas, spiegimas ausįse, mirgējimas prieš akis, paskui palengva netekimas sąmonēs. Burna ir lūpos pamēlynavę.

Liežuvis mēlynas, tankiai sutinęs ir kliūva už dantų.

Oda nublankus arba pamēlynavus. Panagēs mēlynos.

Pulsas silpnas ir kietas.

Kvēpavimas su pertraukomis.

Traukymas užpakalio ir žiaurus deginimas.

Apsiējimas.

Nusiųsk kitą žmogų pašaukti tuojaus daktarą.

Gelbēk ligonį kuogreičiausia ir išnešk jį į vietą kur yra užtektinai tyro oro. Gelbstint nelaimingą arba besąmonēs ypatą išvietos kur yra gazų, sukis greitai ir išnešk kaip galint, pats neatsikvēpdamas. Pritrauk į save užtektinai kvapo įeidams į tą vietą ir jei galima užlaikyk jį savyj, pakol neišeisi. Gazo mažiau esti prie pat žemēs. Todēl butų geriau greitai įšliaužti, nes įeiti pavojinga.

Atliuosuok drabužius aplink kaklą ir vidurius.

Padaryk nuduotą atsikvēpimą, aplašink šaltu vandeniu ant burnos ir krūtinēs, daryk paakstinimus teip greit, kaip tik ligonis jau gali vemti.

UŽSINUODIJIMAS NUO OPIUMO ARBA KITO KOKIO KRATINIO, TURINČIO SAVYJ OPIUMĄ.

Simptomai.

Sąprotauk apie istoriją vartojimo opiumo, arba atsižvelk į bonkutę, pilną nuodų.

Besąmonē apima palengva ir višiskai.

Veidas iš pradžios raudonas, paskui plētmuotas. Lūpos mēlynos.

Akių lēlēs labai mažos, yt spilkų galvelēs.

Kvēpavimas pilnas, palengvas iš pradžių, paskui silpnesnis ir su pertraukomis.

Pulsas lengvas ir pilnas, vēliau silpnas.

Kvapas atsiduoda laudanumu (tinctura opi).

Simptomai, kurie duodasi greitai patēmyti, yra yt spilkų galvelēs akių lēlēs, būdas kvēpavimo ir ligonis iš pradžių labai nori miego; paskui jau netenka sąmonēs.

Apsiējimas.

Duok, kad verstų vemti: muštardos ir vandens; drungno vandens, didelia porcija. Jei tas nepriverčia vemti, atkartok pakol privers (priversti vemti esti sunku). Užtektinai stiprios kavos. Bandyk išbudinti ligonį garsiai šnekēdamas ir jį apžiūrēdamas, tik nedaleisk jam atsikelti ir eiti. Daryk nuduotą kvēpavimą ir paakstinimus.

Užsinuodijimas nuo karboliškų rūgščių.

Simptomai.

Istorija nuodų arba persistatymas bonkelēs, turinčios savyj nuodus.

Vēmimas ir dideli skausmai.

Oda apšauta šaltu prakaitu.

Jei žiauriam padējime, besąmonēj, paprastai greitai seka prie mirties.

Veik visuomet galima pažinti nuo tvirto karboliškos rūgšties kvapo.

Lūpos, liežuvis ir burna esti apdeginta baltai nuo čystų, o juodai nuo nečystų, karboliškų rugšcių.

Apsiējimas.

Išplauk burną čystu alkaholium. Jei suaugusi ypata, reikia duot nuryti 3 ar 4 šaukštus alkaholiaus, su įmaišyta lygia dalim vandens. Po penkių minučių laiko duok du šaukštus karčiosios druskos (Epsom Salt), maišytos su trupučiu vandenio. Jei tas negerai, kalkių vandeniu reikia išplauti burną, teipgi kelis stiklelius duoti nuryti. Tris ar keturis žalius kiaušinius galima duoti išgerti, o jei nēra, tai ricinų arba saldausiaus aliejaus. Paakstinimus karts nuo karto ir žiūrēti, kad butų šilta.

NUODAI.

Bent kokia medega, kuri įsigavus į kūną gimdo priežastį mirties, yra nuodai. Bet visi nuodai, kokius tik galima įryti, bus čia apsprendžiami.

Perspējimas.

Nuo daugelio nelaimių iš priežasties užsinuodijimo galima išvengti niekuomet nevartojant gyduolių, ant kurių nēra legališkos ir tikros žymēs, prie to, jei po ranka randasi nuodai, laikyk juos po spyna ir raktu.

Simptomai ir prirodymai užsinuodijimo.

Simptomai yvairuojasi su daugeliu ypatingų nuodų. Daugumoj atsitikimų yra prirodymai, kuomet nuodai vartota. Netikētas ir žiaurus apsirgimas ypatos, po valgiui, gērymui ar vartojimui gyduolių.

Gal but ligonis buvo melancholiškas arba prieštai šnekējo apie saužudystę.

Buvimas arti ligonio bonkutēs, stiklo ar kokio kito sudyno, prilaikančio nuodus.

Paprastai ypata, kuri užsinuodina tyčioms, tampa išgązdinta ir ji tuojaus kam nors prisipažis, kad užsinuodijo ir kokius nuodus vartojo.

Netikētai užsinuodijąs ligonis, suprantama, stengiasi pasakyti ką tik žino apie nuodus.

Jei dauguma ypatų tuo po vienam valgiui pasijunta sergą, tai aiškus dalykas, kad tame valgyj mažesne ar didesne porcija buvo nuodai, tankiausia priplēkusiame valgyj.

Apsiējimas.

Tas yra apkalbēta maž-daug puslapiuose 117 ir 118, skyriuose: alkaholius, opiumas ir karboliškos rūgštįs.

Gelbstint nuo užsinuodijusį kitokiais nuodais, ligonį visuomet reikia versti vemti.

Pašauk tuojaus daktarą ir jei galima, pranešk jam nuo ko užsinuodinta, kad tokiu budu jis iškalno žinoti, kas jam reikalinga pasiimti.

Nelauk pakol daktaras pribus, bet duok ligoniui nusivemti, kad tuomi prašalinus nuodus iš vidurių.

Geri, verčianti vemti dalykai: Muštarda ir vanduo, drungnas čystas vanduo, didelia porcija, vemdančioji šaknis (ipecac). Porcija kiekvienam duodama po antgalviu Verčvemtis (Emetic). Negaišink laiko mieruojant porcijas—žiūrēk, jei dar negelbsti—vēl atkartok.

KLAUSIMAI.

1. Ką reiškia žodis besąmonē?
2. Dalciskim, kad tu rastum be sąmonēs žmogų ir nežinotum priežasties netekimo sąmonēs, kaip tu su juo apsieitum?

3. Kokios paprastos priežastįs besąmonės?

4. Kaip tvirta sriovė, arba, kiek tvirtumo sriovė žemiausiam laipsnyj pagimdo pavojų nuo elektriškų sukrėtimų?

5. Elektriški sukrėtimai; perspėjimai; simptomai?

6. Ką tu darytum kad išgelbėti ypatą, papuolusią po ar ant gyvos vielos?

7. Kaip tu su juom apsieitum, kuomet jau išgelbsti?

8. Kaip tu apžiūrėtum apdeginimus nuo elektros?

9 Apalpimas; priežastįs; perspėjimas; simptomai ir apsiėjimas?

10. Užsinuodijimas nuo alkaholio: Nuo ko tas tankiai atsikartoja ir ką tu darytum, kad prašalint šitokią klaidą?

11. Apsiėjimas prie užsinuodijusio alkaholium?

12. Apoplekcija ir sužeidimas smegenų; simptomai ir apžiūrėjimas?

13. Saulės užgavimas; priežastss; perspėjimas; apsiėjimas?

14. Koks skirtumas tarpe saulės užgavimo ir peršilimo?

15. Apsiėjimas prie peršilusio?

16. Simptomai ir kaip apžiūrėti sušalusį?

17. Užtroškimas?

18. Kaip tu apžiūrėtum ypatą, kuri veik prigėrus?

19. Kas tai yra subraižymas užpakalio?

20. Kaip galima užsinuodinti nuo gazo?

21. Apsiėjimas prie nuo gazo užsinuodijusio?

22. Apžiūrėjimas, užtroškimas nuo užpakalinio braižinio?

23. Kokie simptomai ir apžiūrėjimas užsinuodijusio nuo opiumo?

24. Simptomai ir apžiūrėjimas užsinuodijusio nuo karboliškų rūgščių?

25. Daleiskim, tu rastum besąmonės žmogų, kas tau lieptų manyti jog jis yra užsinuodinęs?

26. Koks butų tavo apsiėjimas su užsinuodijusiu, jei tu nežinotum kokiais nuodais?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Nuduotas kvėpavimas.

SKYRIUS VIII.

KAIP REIKIA NEŠTI SUŽEISTĄ.

Žmogus suteikiąs pirmają pagelbą sužeistam, labai lengvai gali suprasti, kad jis atliko tik pusę priedermēs. Nelaimingi atsitikimai tankiausia apsireiškia vietose, iš kurių neatbutinai reikia ligonį išnešti; ir jeigu tik savotiškas budas pernešimo yra suprastas ir vartojamas, tai labai greitai ligonį gali dar labiau sužeisti. Faktiškai, tokia geradarystē sužeistam tankiausia gali kenkti.

Iš tikro turētų but suprantama, kad kokia ten nebutų pavartota metoda (budas) pernešimo, pirm visko reikētų ligoniui pagelbēti, kaip tai atliuosuojant drabužius, kad neveržtų kaklo, krūtinēs ar pilvo.

Būdas pernešimo, suprantama, turi buti yvairuotas. Tokiuose atsitikimuose ligonį reikia nešti ant tam-tikrų ištiestų neštuvų, kuomet ir kur tik galima juos turēti ir vartoti, ir jei sužeistas yra silpnas, reikia jį nešti paguldytą.

NEŠTUVAI.

Išveizda neštuvų jau teip yra žinoma ir paprasta, kad visai nēra reikalo apie tai aprašinēti. Neštuvai susideda iš dviejų ilgų lazdelių, su tarp jų įtaisyta audekline lovele, o skersinēs dvi lazdelēs laiko tas ilgasias atstu vieną nuo kitos, ištempdamos tuomi audeklą. Pirmutinēs dvi lazdelēs yra ant tiek ilgos, kad nešējai gali už galų paēmę labai lengvai ir parankiai nešti.

Reikalui esant, neštuvus galima padaryti. Lengviausi iš jų, tai žiponiniai neštuvai. Rankoves žipono įverčiama į vidų, tuomet patiesiama ant žemēs ir per rankoves perveriama lazdelēs; ir kuomet tas atlikta, tada žiponą reikia užsegioti, ir užsegtąją pusę atsukti žemyn. Dvi lazdelēs ir didelis divanas gali buti pavartotas padarymui neštuvų. Divaną reikia patiesti ant žemēs, pridedant po lazdelę prie kraštų. Šie kraštai tada reikia apvynioti vieną ant vienos lazdelēs, antrą ant antras, paliekant

PAV. 41.—Žiponiniai neštuvai.

viduryj atstumą vienos nuo kitos apie 20 colių. Neštuvas tada reikia apversti pirm-kol jį pavartosiant, ir, ypatingai tokį siaurą divoną yra daug saugiau apvyniojant ant lazdelių. Prie abiejų iš šių neštuvų yra geistina, jei galima, pririšti du pagalēlius skersai prie galų, kad jie nedaleistų neštuvui susiglausti, kuomet uždedamas ligonis ant jų.

Vietoje divanų padarymui neštuvų, galima pavartoti maišus.

Tokiems reikia galuose po biskutį įplēšti, kad butų galima pernerti lazdeles, paliekant užtektiną ilgumą rankenoms.

Visuomet ir visokių neštuvų, pirm-kol juos pavartosiant ligoniui, reikia išbandyti tvirtumą, kad apsisaugoti nuo nelaimingų atsitikimų laike pernešimo.

Daugybē įrankių, kuriuos veik visuomet galima rasti po ranka, galima sunaudoti nešimui ligonio, jei nēra tam-tikro neštuvo. Tokiais įrankiais gali buti durys, langų uždangos, lentos, lovų rēmai, suoleliai, kopēčios, audeklai, divanai ar gunēs (pintinēs).

Nežiūrint, kokie neštuvai vartojama, didžiausią atydą reikia atkreipti įguldant ligonį į juos, ir kad jis ne pasijudintų ir tuomi nepadidintų skaudējimus; jo nešējai turi dirbti atsargiai ir vienodai, sutartyje.

Sutartis ir vienodas elgimąsis prižiūrētojų prie sužeistų yra teip branginamas, kad visasvietinē kariūmenē visuomet su pagarba mini vardą žmogaus, užsiimančio nešiojimu sužeistų.

Nēra atbutinai reikalinga, kad kiekviens studentas ar mokinys pirmoje pagelboje atsakančiai apsieitų su ligoniu, bet yra labai pageidajauma, kad globējai visi vienodai ir susitarią elgtųsi, tuomi padarydami didelę geradējystę ligoniui.

Tas čia minimas sutarimas galima pastebēti Suvienytų Valstijų kariūmenēj.

SUTARTINIS NEŠIMAS.

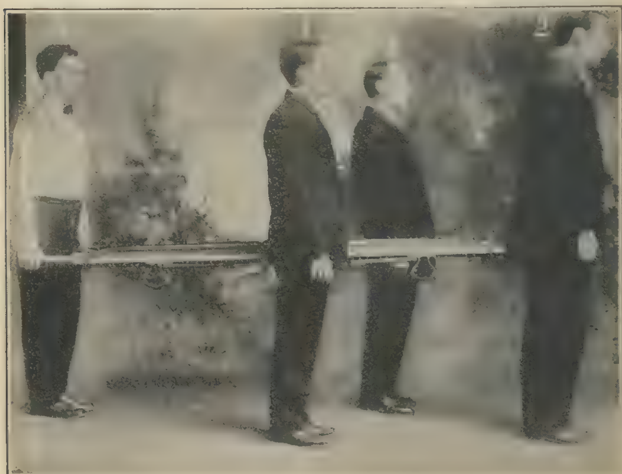
Prie neštuvų visuomet reikalingi keturi vyrai.

1. **Įkibimas.**—Keturi vyrai sueiliuoti ir stovēdami po dešinei laukia pradžios. N. 1 prižiuri ir išduoda paliepimus. Laike jo nebuvimo, N. 4 užima jo vietą; jei NN. 1 ir 4 abu pasitrauktų, tai jų priedermes pildo N. 3.

2. **Aprupinti neštuvai. Ejimas.**—N. 3 žengia vieną žingsni priekin ir, apsisukęs linkmēn neštuvų, pasekmingai paēmęs

už rankenų užsikelia ant peties, ir tuosyk atsigryžta vēl priekin.

3. **Nešimas.**—N. 3 pakelia užpakalines neštuvų rankenas; N. 2 žengia pirmyn ir sugrieba priekines rankenas; NN. 1 ir 4 liekasi ties viduriu neštuvų, viens po kairiai, kits po dešiniai. NN. 2 ir 3 laiko neštuvą tarp rankų ir klubų.

PAV. 42.—Nešimas.

4. **Išskētimas neštuvų.**—N. N. 2 ir 3 išskečia neštuvą ir pataiso audeklą. Visi nešējai užima savo vietas, kaip parodo Pav. 44, tik, žinoma, pirmto pakelia nuo žemēs neštuvus.

5. **Suglausti neštuvai.**—Judējimas pasidaro ir visi prie "Nešimo" užima vietas.

6. **Reikia atsargumo dedant į neštuvus. Ējimas.**—N. N. 1 ir 4 užeina į priekį, prie ligonio tiesiojo ir kairiojo šonų, atydžiai apžiuri ligonį ir duoda jam pirmąją reikalingą pagelbą; N. N. 2 ir 3 atneša neštuvus.

7. **Nuleidimas neštuvų.**—N. N. 2 ir 3 nuleidžia žemyn neštuvus atstume vieno masto nuo ligonio galvos ir padeda šalyj jo.

PAV. 43.—Kēlimas ligonio.

Šį prisakymą duoda N. 3. Jei neštuvai nēra išskēsti duodant prisakymą "žemyn neštuvus," N. 3 prisako "Išskēsti neštuvus."

8. **Prie ligonio dešiniojo (arbo kairiojo) šono.**—N. N. 2 ir 3 paima ligonį užpečių, iš dešiniojo (ar kairiojo) šono; tuosyk juos N. N. 1 ir 4 užvaduoja pirmosios pagelbos darbe. Kuomet jau viskas atlikta ir neštuvas pritaisyta, buva prisakymas nešti.

9. **Prisirengkite kelti.**—Visi nešējai atsiklaupia ant kelių prie ligonio dešinēs ir kairēsēs pusēs; N. 2 pakiša rankas po ligonio kojomis; N. N. 1 ir 4 po strēnomis ir šlaunimis; N. 3 pakiša vieną ranką po pečiu, antrą po kaklu prie antrojo peties, prilaikant linkymu rankos ligonio galvą. Atsitikime nusvirimo

Pav. 44.—Pakēlimas neštuvu.

kurios nors ligonio kūno dalies, arčiausia esantis nešējas tuojaus tai pataiso.

10 **Pakēlimas ligonio.**—Visi paima lygiai ir gražiai ligonį ir pakelia sulyg savo kelių; tuomet viens iš nešējų, N. N. 1 ir 4, pasikelia ir priējąs prie neštuvų, paima per vidurį, viena ranka už vienos lazdelēs, antra už antras ir padeda į priekį nešējų palei jų kojas.

11. **Nuleidimas žemyn ligonio.**—N. N. 1 ir 4 užima vietas kitų nešējų ir nuleidžia palengva ir gražiai ligonį ant neštuvų; tada visi stoja į savo vietas.

12. **Prisirengimas prie kēlimo; kēlimas.**—Rengianties kelti, N.N. 2 ir 3 pasilenkia, užkabina kilpas ant pečių—jei prie neštuvų yra kilpos—paima už rankenų ir ant žodžio "kelk" pakelia ir stovi tiesiai.

13. **Ējimas.**—Pakēlią neštuvus nešējai žengia trumpu, lengvu žinksniu, apie 20 colių ilgumo; N. N. 1, 2 ir 4 žengia kairiąja koja, o N. 3 dešiniaja, taikant žinksnius lygion minon. Ligonį reikia nešti galva į priekį.

14. **Sustojimas; nuleidimas neštuvų.**—N. N. 2 ir 3 palengva leidžia neštuvus žemyn. Kuomet keliama ar leidžiama neštuvai, užpakalinis nešējas turi atydžiai žiūrēti į priekinį nešēją ir sekti visus pastarojo sujudējimus.

Nuēmimas nuo neštuvų.

15. **Prisirengimas prie kēlimo.**—Nešējai, stovēdami savo vietose, atsiklaupia ir pritaiko savo rankas teip jau, kaip kad prie įkēlimo ant neštuvų.

16. **Pakēlimas ligonio.**—Ligonį nešējai pakelia sulyg savo kelių, o N. 1 atima neštuvus.

17. **Nuleidimas ligonio.**—N. N. 2, 3 ir 4 leidžia jį ant žemēs, arba, jei reikalas paguldyti į lovą ar ambulancą (vežimas ligonių vežiojimui), jie pasikelia ir pakraščiu pricina prie lovos, padēdami neštuvus vieno masto atstume nuo ir pagal lovą.

Kuomet yra tik trįs nešējai, tuomet dviesia iš jų pakelia ligonį o trečios atima neštuvus; arba tada ligonį galima nešti ant rankų,

dviem sunērus po vieną, o trečias tuokart gali pridaboti ligonio kojas.

Padējimas ligonio ant neštuvų.

Padējimas ligonio ant neštuvų priklauso nuo budo susižeidimo. Plosčius, divonas ar kas kitas gali buti pavartotas kaipo priegalvis, kad paremti ir truputį pakelti galvą. Jei ligonis yra silpnas, tuosyk jo galvą reikia padēti žemai. Jei žaizda yra krūtinēje, tai sunkų krūtinēs alsavimą galima palengvinti, pakemšant ir padarant truputį aukščiau po strēnom.

Susižeidime pilvo, geriausia padējus ką tokio ant sužeistos vietos arba po šlaunimis, jei pats priekis pilvo sužeista; abiejuose atsitikinuose reikia padēti priegalvyj ką kitą minkštą po keliais, kad jie visuomet butų truputį sulenkti. N. N. 1 ir 4 apžergia neštuvus siauroje vietoje arba įlipa į karstinę ir prilaiko neštuvus. Jei karstinē yra gili ir plati, tada su neštuvais sustoja ir nuleidžia sulyg krašto; tuosyk N. N. 1 ir 4 ima kaip pirmiau.

Įkêlimas į ambulansą arba vežimą.

Atnešti neštuvus (galva ligonis turi buti į priekį), pastatant juos ant žemes atotume vieno masto nuo ambulanso; N. N. 1 ir 3 užima vietas prie ligonio dešinio ir kairiojo pečių.

Ant prisakymo *prisirengkite kelti*, N. 2 žengia aplink ir pasilenkęs paima už rankenų, o N. N. 1 ir 3 už lazdelių prie šonų. N. 4 atidaro duris ir žiuri, kad viskas eitų atsakančiai. Ant prisakymo *Įdēkit*, nešējai pakelia neštuvus truputį aukščiau ambulanso grindų, laikydami juos lygsvaroje. Tuosyk vieną galą neštuvų uždeda ant ambulanso grindų N. N. 1 ir 3, o vežiman įstumia N. 2, prigelbstint kitiems.

Kuomet gi galima, prie ligonio turi važiuoti visi nešējai, N. N. 1 ir 3 užimdami sēdynes vidui prie ligonio šonų, N. 2 prie galvos, o N. 4 atsistoja ant išlaukinēs lentelēs.

PAV. 45.—Čiaužimas per sieną.

Išēmimas iš ambulanso arba vežimo.

Ant prisakymo *prisirengkite* išimti, N. 4 atidaro duris, jei yra reikalas, N. 2 paima už neštuvų rankenų ir ant prisakymo *išimti*, ištraukia lauk neštuvus, prigelbstint N. N. 1 ir 3, žengiantiems artyn vežimo prilaikant lazdeles, pakol antrojo galo rankenas pasiekia. Tuosyk atsargiai ir lygsvaroj laikant neštuvą nuleidžia ir padeda atstume vieno masto nuo nuo pirmosios vietos. Paskui N. 4 uždaro ambulanso duris ir visi imasi vēl už neštuvų.

SVARBIAUSI NURODYMAI.

Pernešant ligonį, nežiūrint, su neštuvais ar be neštuvų, kiek viens sujudininimas privalo but daromas atsargiai ir gražiai, ant kiek tas yra galima; imant atydon svarbiausia—neužgauti sužeistos vietos. Ši priedermē visuomet turi but pildoma, dēl apsaugojimo nuo neperkiančiamų skausmų ligonio.

Kuomet ligonis ant neštuvų, nieks juos neprivalo pakelti ar nuleisti be prisakymo.

Jeigu ligonio yra sulaužyti kaulai, tad reikia buti atsargiems, kad jį nesukrēsti. Mažas, atydus prižiurējimas tą prašalįs.

Nēkuomet nereikia nešti neštuvus užkēlus sau ant pečių. Visuomet reikia nešti ligonį galva į priekį, išskyrus, kada nešama prieš kalną. Teipgi, jei yra nešama nuo stataus kalno, tada galva turi but priekin, laikant ligonį lygsvaroj, kiek tik tas galima.

Jeigu ant tako butų kokia siena, reikia visuomet apnešti aplink ją, kadangi kiekvienu syk, pakeliant ir sujudinant ligonį, darosi jam didesnēs kankēs.

Tiktai vietose, kur užtvarai negalima atidaryti, kaip ve tvoros, kurias negalima išplēšti, sienos, kurių negalima išgriauti arba vagonai, kuriuos negalima nuo tako nustumti, tuosyk reikia perkelti.

Pasekant visokius nelaimingus atsitikimus, matome labai daug smūgių, atsitinkančių nuo peršalimo; ir nežiūrint kad butų ir vidurvasaris, sužeistas žmogus tankiai užsišaldo. Todēl labai reikalinga, kad ligonis butų visuomet užklotas su kaldra ar kuo kitu, nežiūrint koks sezonas nebutų—vasaros ar žiemos.

Visi prisakymai turi but duodami tykiu, švelniu balsu, bet teip, kad nešējai visi girdētų.

Yra priderystē nešējų, kad jie neprileistų arti tuščius žingeiduolius žmones, kurie uždavinēja klausimus, uždusina tyrą orą bei daro kitokius tam panašius dalykus, kenksmingus ligoniui.

Laikas yra tikriausiu faktorium nelaimingų atsitikimų—ligonis visuomet privalo buti namie ar ligonbutyj, be jokio pertraukio. Į pastarąją vietą vežējas turi vežti ligonį greit, žiūrint, jei geras kelias ir ligonio padējimui nekenkia, visuomet atidžiai pažvelgiant į ligonį, o palengviau, jei kelias blogas.

Teipgi visuomet reikia pranešti daktarui teip greit, kaip tas galima ir tuo pat laiku reikia jam pasakyti priežastis tos nelaimēs. Atydžiai imant šį dalyką blogos pasekmēs gali buti prašalintos.

PERNEŠIMAS BE NEŠTUVŲ.

Neapsipažinusieji su nelaimingais atsitikimais, iškart nemokēs padaryti neštuvus. Pirmosios pagelbos suteikimui mokinys privalo visuomet mokintis gero pasielgimo, nes prie tokių dalykų, kaip stoka žinystos, šiame ypatingam atsitikime išstatys ligonį ant pavojaus išnaujo susižeisti ir padarys jam didelį ir bereikalingą skaudējimą.

Du nešējai.

Jei sužeista ypata negali paeiti, bet turi sąmonę ir gali pavaldyti savo rankas, yra geru daiktu pasodyti ją į keturrankę sēdynę. Kad suformuoti, du vyrai paima viens-kitam už kairiųjų rankų riešelių. Pasodintas į šį tarprankį, ligonis uždeda savo rankas nešējams ant pečių.

Dvirankē sēdynē yra daug parankesnē ligoniui ir patiems nešējams. Po dēšinei esantis nešējas paima su dešiniąja ranka per kairijį riešelį, o su kairiąja ranka už peties kitam nešējui; tuosyk po kairei esantis nešējos su kairiąja ranka ima už dešinio

PAV. 46.—Dviranke sėdynė.

PAV. 47.—Prigelbējimas vaikščioti.

riešelio savo bendro, o su dešinia ranka už kairiojo peties. (Žr. Pav. 46.)

Dar yra vienas budas nešimo, kuris nereikalauja jau jokios pajiegos iš pusēs ligonio, tečiaus nēra teip pritaikomas prie labai sužeistų; jį vadina—nešimas už kojų ir rankų. Del šito, viens nešējas užima vietą ligonio tarpkojyj, o kitas prie galvos abudu atklapuodami prie jo kojų.

Užpakalinis nešējas pakelia ligonį į sēdimąją vietą, apimdamas jį iš užpakalio per pažastes, kuomet priekinis nešējas, stovēdamas tarpkojyj, pakiša savo rankas aplink priekį po sulenktais keliais. Abu kelia sykiu.

Viens nešējas.

Yra keturi budai dēl šio:

1. Nešējas prigelbsti ligoniui eiti.
2. Nešējas neša ligonį tarp rankų.
3. Nešējas neša ligoni skersą ant pečių.
4. Nešējas neša ligonį išilgai ant savo nugaros.

N. 1. Prigelbējimas vaikščiojime.

Ligonis yra labai sužeistas viršutinēj kūno dalyj, jo kojos nesužeistos. Atsistok prie jo šono; uždēk jo sveikąją ranką sau ant peties, aplink kaklą; suimk jo ranką su savo, ir apkabink jį savo likusia ranka per liemenį, kad galētum jį prilaikyti. Viens nešējas gali, jei neatbutinai reikia, prigelbēti dviems mažiau sužeistoms ypatoms. (Pav. 47.)

N. 2. Nešimas tarp ranku.

Ligonis guli ant žemes galbut be jausmų ir be jokios pagelbos. Nešējas, apversdamas ligonį kniupščioms, apžergia jo kūną, prisilenkia prie ligonio galvos ir paēmęs jį už pažasčių, pakelia

PAV. 48.—Nešimas tarp rankų.

sulyg savo kelių; paskui paima rankoms per vidurį ir pastato ant kojų; tada nešėjas su kairiąja ranka ima ligonį už kairėsės rankos riešelio ir apkabinęs ja savo kaklą, laiko prie kairėsės pusės savo krūtinės, tuo tarpu ligonio kairysis šonas atsiriame į nešėjo kūną, o nešėjas su dešiniąja ranka prilaiko ligonį per liemenį. (Pav. 47.)

Iš šios vietos nešėjas, laikydamas dešiniąja ranka ligonį per liemenį, apkabinęs kairiąja šlaunis, ir pakelęs ligonį į vietą, neša jį gerai. Šis budas labai lengvas dėl ligonio, bet sunkus dėl nešėjo; tadgi jį galima vartoti, kada ligonis be jausmų ir likimas artimas. (Pav. 48.)

N. 4. Nešimas skersai ant pečių.

Ligonį reikia pastatyti kaip aprašyta; kuomet nešėjas atsisuka į priekį ligoniui savo užpakaliu, pasilenkia ir apima ligonio šlaunis, jis lengvai užsikelia jį ant pečių.

Kadangi ligonis turi pasigelbėti apkabinimu savo rankoms nešėjui už kaklo, tai šis budas nėra praktišku nešti jau be sąmonės žmogų.

Nuleidžiant žemyn ligonį, reikia jį nuleisti tinkamu budu. Jeigu nepaisoma ant atsargumo, tuomet ligonis gali dar labiau susižeisti. Ypatingą atydą reikia atkreipti permainant savo pasijudinimus, kad tie sujudimai ar pasikreipimai nesulenktų per daug ligonio kuną; ta permaina daug reiškia ir *vice versa* (atsikreipime į priešingą pusę).

Kada jau ligonį nuleidi nuo pečių, galima, jei yra reikalas, nešti ant kopėčių be jokių kličuių. Geresnis budas nešimo kaikada yra pavartojamas, ypač kasyklose (mainose). Šis budas reikalauja aparato susidedančio iš plataus diržo, kuriuomi nešėjas apsijuose po pažastėmis, prikabindamas tą diržą prie kelinnešių (šleikų). Iš šio diržo nuo vieno iki kito šono nusikorus juosta.

PAV. 49.—Nešimas skersai ant pečių.

KLAUSIMAI.

1. Kada reikia panaudoti neštuvus prie ligonio?
2. Įsekmiui—kuria vieta reikia į neštuvus guldyti ligonį? Paprastai; jei apalpęs; jei viduriai sužeisti; koja nulaužta?
3. Kada reikia duoti prisakymus-paliepimus?
4. Kaip reikia nešti ligonį ant neštuvų—galva ar kojoms priekin?
5. Ką reikia daryti, kad prašalinti smūgius, kurie gali užgauti nešamą ligonį?

PRAKTIŠKI BANDYMAI.

1. Padaryk žiponinius neštuvus.
2. Įkibk; Pagamink neštuvus; Eik; Nešk neštuvus.
3. Išskēsk neštuvus; Suglausk neštuvus.
4. Padēk padēlkus dedant ant neštuvų. Eik; Nuleisk neštuvus; Prie ligonio dešinēs. Stulpeliai; Prisirengk kelti. Kelk ligonį; Nuleisk ligonį.
5. Prisirengk kelti. Kelk; Eik; Sustok. Nuleisk neštuvus.
6. Nuimk nuo neštuvų pagal paliepimą.
7. Skersai sieną su prikrautais neštuvais.
8. Įkelk į ambulansą (vežimą).
9. Išimk iš ambulanso.
10. Neškit dviese ligonį.
11. Prigelbēk ligoniui vaikščioti.
12. Nešk tarp rankų.
13. Nešk užsidējas skersai ant pečių.
14. Užsidēk tiesiai ant pečių ir nešk.

SKYRIUS IX.

NELAIMĖS IŠDIRBYSTĖJE.

1. Sužeidimai ant geležkelių. 2. Sužeidimai kasyklose. 3. Sužeidimai pabrikuose ir dirbtuvėse. 4. Sužeidimai prie elektriškų aparatų. Patrūkimas ir kuila.

Nelaimingi atsitikimai išdirbystėje yra viens į kitą maždaug panašųs. Veik visi tie sužeidimai liečiasi sutrinimo, apdraskymo, sukaneveikimo, suplėšymo ir, tankiausia, surišti su sulaužymu kaulų. "Sulaužymas" arba sutrinimas paprastai yra tai darbas arba pasekmė tos sunkenybės, kuri nupuola ant kojų, rankų arba viso žmogaus kūno. Dideli šmotai akmens ir anglies kasyklose ir milžiniski sunkųs vagonai ir jų ratai, bėganti pro šalį geležkeliu, veik visuomet neša su savim medegą, susidedančią iš gabalėlių drabužių, taukų, tų pačių anglių ir akmenų sutrintų dulkelių, bet visur aplipusių aplink, kuri tai medega tankiausia sustringa į žaizdas. Pagaminimui tokios medegos visuomet atsitinka ganėtinas skaičius didelių susikrētimų ar smūgių, kurie sumala ir akmenis ir ratus ir viską į mažas skeveldas. Tokie dalykai gyvastį žmogaus neretai išveja net ir iš marškinių. Ypač vagonų ratai turi prie savęs labai daug kenkiančių dalykų, kadangi prie jų greit prikimba visokios išmētos, taukai, metalo gabalēliai ir t.t., kurie įstrigę į žaizdą labai greitai gali užnuodinti kraują. Panašių sužeidimų priežastimi labai tankiai esti ir pabrikų mašinos.

Ant geležkelių žmones apdegina garas ir ugnis. Kasyklose męs sutiksime dar biauriau apdegintus nuo užsidegimo gazų,

dujų expliozijų, susidurimo elektriškų sriovių, nuo expliozijos parako ir dinamito ir t.p. Ir nuo šitų ve atsitikimų, nuo šitų sudrumstimų lekiančios dulkės ir drabėzgai visokios medegos papuola ir apsistoja žaizdose žmogaus kūno. "Po šuviu" papuolusio kalnakasio odos paviršius pasidaro kaip rėtis; nesirišanti viens su kitu mėsų šmoteliai pridengia visas tarp jų sustrigusias išmėtas.

Nelaiminguose atsitikimuose šiose dviejose vietose, tai yra ant geležkeliu ir kasyklose, pirmutinė pagelba yra daug labiau geistina, nė kad visuose kituose atsitikimuose, išskyrus gal karvietę. Paprastai nelaimės ant geležkelių atsitinka visuomet atstu nuo stoties ir daktariškos pagelbos, teipgi nakties laiku. Kitkart viens pasakė: "Jei geležkelių katastropos atsitiktų arti stoties kokio nors didelio miesto, kur yra atsakančiai įrengktas ligonbutis, patyrią daktarai ir prižiurėtojos, vien laukiančios kad gelbėti nelaimingus, ir kad susižeidimai atsitiktų dienos laike, tuomet nebutų jokio reikalo duoti pirmają pagelbą ant geležkelio sužeistam darbininkui." Bet gi priešingumas visuomet viešpatauja ir, ypač kasyklose, dar blogesnės apystovos. Jos randasi už mylios ar dviejų nuo įeiginės skylės ir už kelių šimtų pėdų po žeme; ir jei nelaimė atsitinka nuo puolimo iš viršaus atskalų arba nuo expliozijos, puolanti medega užberia takąs ir išėjimas tampa visiškai negalimas. Dar galima daleisti, kad išėjimo takas liekti ir valus, vienok juomi eiti nešant sužeistą stačiai negalima, dėlei tako viršaus žemumo ir kreivumo. Paprastai nuo vienos iki dviejų valandų laiko praeina, pakol sužeistą žmogų suspėjama išgabenti iš kasyklų, ir, daleiskim, apie tiek pat laiko praeina, pakol jį nugabenama į jo namus arba į ligonbutį. Galime aiškiai suprasti, kas gali su tuom žmogum atsitikti per teip ilgą laiką, jei jam nėra suteikiama pirmoji pagelba.

Tarp daugybės dalykų kurie šiame atvėjyj gali įvykti, vienu yra mirtis, kuri labai greitai atvažiuoja, jei tik leidžiama iš

sužeistojo žaizdų nubėgti per daug kraujo; mažiausia klaida arba sužeisto apvertimas gali padaryti tiek nesmagumų, kad juos jau vargas paskui ir beprašalinti. Žaizdos gali užnuodinti kraują, jei į jas leidžiama prikristi dulkių bevartant sužeistą, ir toks ligonis, atgabentas vēliau pas daktarą ar į ligonbutį, bematai jau gali numirti arba jo sveikatos atgavimas gali likties abejotinam stovyje. Tas gali įvykti, jei sužeistuoju rūpinasi ypata, nē kiek su tokiais dalykais neapsipažinusi.

Dabar sulyginkite šį paveikslą su žmogaus, kuriam nelaimēje suteikē pirmąją pagelbą ypata, apsipažinusi su dalyku, išsilavinus, apsišvietus:—kraujo tekējimas sulaikytas su tam tikra juosta, arba panaudotas net chirurgiškas veržtuvas, kuriuomi suveržiama žaizdos; pačios žaizdos čystos, sulaužyta koja tuolaikiniai į tam-tikrą tošį suvyniota, teip, kad jokie kryptelējimai negalētų atsitikti, jo skaudējimai prašalinti; jis butų pridengtas šilta kaldra ir smūgiai, kurie pirmesniam atvējyj buvo ant kiekvieno žinksnio, šiame gi reikštų *nieko*. Ir ligonis nueitų pas daktarą ar į ligonbutį tvirtesnis, sveikesnis,—žodžiu,—jo padējimas butų visai kitoks.

Pirmosios pagelbos reikalingumas, ypač ant geležkelių ir kosyklose, yra visuomet matomas.

1. Sužeidimai ant geležkelių.*

Parodymą apie myrius ir sužeidimus galima rasti įžangoje. Pagol raportą Tarpvalstijinēs Vaizbos Komisijos, parodo, kad 1909 m. skaitlius užmuštų ant geležkelių buvo sumažējąs veik iki pusei, o skaitlius sužeistų apie 20 nuošimčių ir dar bet 2791 tapo užmuštais, o 63,920 sužeistas pereitais metais (1910).

Tas mums parodo, kad žinysta apie pirmąją pagelbą butinai reikalinga tarpe geležkelio darbininkų.

* Mokinant šį skyrių yra geistina, kad mokytojas(ja)atkreiptų ypatingą atydą į mokinius, kad jie pilnai viską išmoktų, kas yra pasakyta.

Priežastįs: Priežastįs sužeidimų ant geležkelių yra įvairios: prikabinėjant vagonus tankiausia sutrina rankas prikabinėtojui; sulaužymas; papuolimas tarp ar po vagonais ir t.t.

Darbininkams.

Perspējimas.

Geresnis apsaugos įtaisymas teorijoj ir praktikoj, rupinanties tuom pačioms kompanijoms.

Apsaugojimo prietaisos, įrengtos pačių kompanijų.

Paprastai saugojimasis pačių darbininkų.

Trumpesnēs darbo valandos, todēl, kad kūniškas nuvargimas nebutų priežasčia neapsižiūrējimo: pareiga kompanijos.

Svarbiausi nurodymai užduočių pirmosios pagelbos visiems darbininkams.

Pirmosios pagelbos įrankai.

Pasažieriai ir kiti.

(Mintįs vieno iš geriausių geležkelio darbininkų.)

"Nēkuomet nepereik skersai geležkelį, pirmkol nepersitikrinęs, jog neateina traukinys."

"Nēkuomet nešok ant ar nuo vagonų, kuomet jie jau išsijudinę iš vietos."

"Nēkuomet nestovēk priekyj vagono, kuomet jis jau išsijudinęs."

"Nēkuomet neiškišk galvą ar kitą dalį kūno pro langą traukinio."

"Nēkuomet nepereik skersai priekyj ar užpakalyj stovinčio ar beganĉio traukinio, pirm kol nepersitikrinsi kad nēra pavojaus nuo kito traukinio."

"Visuomet atsižvelgk į persergējimus dēl apsaugos prikabintus prie stočių, kryžkelių ir t.t."

"Nēkuomet neužmiršk, kad tavo nerupestingumas šiuose dalykuose gali tavo gyvastį įtraukti į pavojų."

Simptomai.

Jie naturališkai remiasi ant budų ypatingų sužeidimų. Paprasčiausi ant geležkelių sužeidimai visuomet yra sujungti su žiaurioms žaizdoms, ik pusei nutraukime pirštų, kojų ar rankų.

Žiaurųs sutrinimai ir suplaišymai tai paprasti kasdieniniai dalykai ant geležkelių.

Į žaizdas aplaikytas ant geležkelių, visuomet prikrinta purvų, smilčių, arba anglies trupinėlių. Sutrinimai tankiausia padaro didelį kraujatekį, o kur kūną suplaišo, ten kraujas bēga liuosai. Kančios esti didelēs.

Apsiējimas.

Sužeidimuose ant geležkelių, pirmoji pagelba yra labiau reikalinga, nē kad kitose vietose, bet pagelbą tur duoti apsipažinę žmonēs. Labai tankiai neišmanēliai vietoj kad daryti kas jiems pridera, sužeistąjį teip "pavartoja," kad labiau jam kenkia, nē kad pagelbsti. Tokie gelbētojai privalo pirmiau eiti gelbēti sudaužytus vagonus, ne žmones. Sužeistus žmones reikia nunešti teip toli nuo sutrinimo vietos, kad esantie aplink ir arti žingeiduoliai neženginētų per juos. Jei randasi pora vyrų, suprantančių uždavinius pirmosios pagelbos, tai viens iš jų privalo pasilikti vietoj, kur katastropa atsitiko, kad galētų patarinēti gelbētojams kaip jie turi nešti sužeistuosius, o kitas turi prižiurēti jau nuneštuosius, vietoje jiems paskirtoje. Prie sužeidimų ant geležkelių visuomet reikalingi veik visi pirmosios pagelbos įrankiai, kokie tik šioje knygutēje yra paminēti. Sutrinimai, rišantiesi su nulaužimu kaulų, reikalauja stropios atydos, ypač gi geros priežiūros.

Neretai iš atgabentų į ligonbučius sužeistų ant geležkelių, atrandama, jog iš žaizdų nutekēją tiek daug kraujo, kad padējimas ligonio apverktinas. Atminkite tad visuomet,

kad reikia tuojaus užstabdyti kraujatekį ant kiek tiktai tas yra galima, nes nežiūrint kad ir nelabai jis bēga, tečiaus reikia sulaikyti į laiką, užbēgant tuomi pavojui už akių Apart to, sukrētimas užgauna širdį ir tuomi padidina jos plakimą, kas teipgi priverčia kraują veržties lauk per žaizdas. Rodos jau nereikia aiškinti to fakto, kad šiame atvējyj greičiausia galimas šaukimasis prie daktaro yra neatbutinai reikalingas. Chirurgiška pagelba čion gali dar pagelbēti.

Apie gelbējimasi šiame atvējyj, šioj šalyj męs galime patirti iš Amerikoniško Raudono Kryžiaus skrynios. Aprašymas apie šią skrynę yra pabaigoj šios knygelēs.

Pakol dar męs neturime pirmosios pagelbos įrankių pačiuose traukiniuose arba bent kambarių nelaimingų apžiurējimui kiekvienam suobēgyj geležkelių, męs turime pasinaudoti iš kiekvieno budo, kuris tik yra tinkamas ir galimas laikyti visuomet po ranka.

Teip, padēkim, nevartojamas audeklas esantis miegamuose vagonuose, yra daug geresnis dēl aprišimo žaizdų, nēkad kokie purvini drabužiai. Raiščius galima padaryti iš paklodžių, plonyčius iš pasažierių lietsargių (skēčių, parasonų) ir t.t.

Po sukrētimui ligonį visuomet reikia paguldyti galva žemiau, ant šieniko, jei tokį galima rasti. Ligonį visuomet reikia gerai su kaldroms ar žiponais apklostyti. Kad sumažinti jo jautrumą, reikia duoti lašelį degtinēs, kurios gali juk turēti kurs nors iš pasažierių arba arti stovinčių žmonių. Tik nēkuomet sužeistam nereikia duoti degtinę didelia porciją, tas kenkia. Jei manoma kad daktaras tuojaus pribus, tada galima duoti vieną diktoką gurkšnį degtinēs; bet jei dar ligonį reikia gabenti kelias valandas pakol daktaras pasiekiama, yra gerai duodant jam arbatšaukščio mierą degtinēs ir paprastą šaukštą vandens, at-

kartojant tai kas dešimtis minučių, jei yra reikalas (žiūrint į ligonio padėjimą).

Sužeistą galima nešti ant šieniko ar žiponinių neštuvų.

2. Sužeidimai kasyklose.

Paskutinis raportas 1908 m. parodo, jog 6775 mažiau ir 2450 labiau pavojingos nelaimės atsitiko Suvienytose Valstijose tame mete, kuriam raportas išduotas. Todėl aišku, kad žinysta apie pirmąją pagelbą yra reikalalinga veik kiekvienam kalnakasiui. Dar daugiau, kaip jau gerai žinoma, nelaimės kasyklose atsitinka vietose, kur sužeistos ypatos likimas priklauso nuo pagelbos draugo. Daktaras ėsti nepasiekiama per kelias valandas, kas gali atgabenti blogas pasekmes sužeistam, jeigu juomi nieks nesirupintų. Amerikoniškas Raudonas Kryžius yra jau atkreipęs atydą į reikalavimus kalnakasio link patarimų apie primąją pagelbą ir, kaip pasakyta prakalboje, viens iš autorių šios knygelės po priežiūra tos bendrijos, stropiai darbuojasi mokyme kalnakasių apie pirmąją pagelbą visoj šalyj.

Priežastįs.

Įvairios: puolimas išviršaus akmens ar anglies; expliozija gazų ar parako; užsigavimas nuo kasyklose esančių vagonų; arba, jei mulai yra, įspyrimas; elektriški sukrėtimai.

Perspējimas.

Suteikti atsakančias žinias kalnakasiams kad mokētų saugoties; privalumas yra kompanijų. (Geriausia—paduoti į rankas kiekvienam dirbančiam kasyklose ir aplink lapelį "Nelysk," išleistą yvairiose kalbose.)

Apsaugojimo įtaisos, aprupintos pačių kompanijų.

Prisidabojimas iš darbininkų pusēs. (Adminkite, neapsižiūrēdami galite netik save sužeisti, bet ir kitiems žmonēms atnešti didelę nelaimę.)

11

Per savo neapsižiūrējimą viens kalnakasis gali įtraukti į pavojų gyvastis visų dirbančių kasyklose.

Yra manoma, remiantiesant labai paprastų faktų, kad dauguma nelaimių įvyksta iš priežasties neapsižiūrējimo pačių kalnakasių, ypač gi gerų ir inteligentiškų kalnakasių. Dirbimas kasyklose, tai viens begalinis drąsus užsiēmimas, ir nors ir geriausi kalnakasiai, tai visukame privalo turēti saiką, kurs jiems yra ganētinai žinomas.

Svarbiausi darbininkams nurodymai apie pirmąją pagelbą. Pirmosios pagelbos įrankiai visuomet po ranka pas pačius darbininkus ir ligonbutyj.

Sekantie nurodymai yra atspausdinti angliškai, slaviškai, lenkiškai ir itališkai ir prisilaikoma jų visame Pennsylvanijos kasykliniam apskrityj.

NELYSK.

Kalnakasis.

Nesiskubink į priegalį (face) pakol neišēją dumai.

Neužmirsk apžiūrēti ir nuplēšti atskalas nuo viršaus po kiekvienam šuviui.

Nekask nēkuomet daugiau anglies ar akmens išviršaus, tik tiek, kiek šūvis suardē.

Nēkuomet nedaleisk savo pagelbininkui krauti anglis, pakol neatstatysi šuvio išverstų poramų (timber).

Nēkuomet nemanyk kad viršus yra saugus, kuomet spaudimas ir braškējimas aptyksta.

Neužmiršk liepti pasitraukt atstu tavo pagelbininkui, kuris tuokart rūko pypkę, kada tu vartoji expliodūojančias medegas.

Nešauk dviejose vietose antkart.

Nēkuomet nekrapštyk knatą, kuriuom uždegi paraką, sukimštą į šlapią skylę.

Nēkuomet nepraeik pro vietą, kur pasakyta "pavojus" per kitą darbininką.

Nēkuomet nesiskubink vien dēl to, kad greičiau pareiti namo.

Neik į pavojų pats, gelbēdamas savo pagelbininką (laborer).

Pagelbininkas.

Nēkuomet neik į priegalį (face), pakol kalnakasis neapžiūrēs ir nepasakys, kad yra saugu.

Nēkuomet nedegk expliodaojančios medegos ties kalnakasiu arba arti jo.

Nēkuomet nebēgdink vagonus (karus). Tegul bēgdintojas juos ateina atsiimti.

Nēkuomet nelandžiok po senas išdirbtas vietas.

Nēkuomet nevaikščiok vietomis, kuriomis leidžiama anglis; eik "žmogaus taku" (manway).

Nēkuomet neužmiršk uždaryti duris, kuomet praeini.

Nēkuomet neužmiršk pasitraukt į saugią vietą pirm-kol expliodaojanti medega gali užsidegti ir t.t.

Vagonų bēgdintojas.

Nēkuomet neprileisk važnyčiotojus atimti iš vietos vagonus. Visuomet tą padaryk tu pats.

Nēkuomet nevažiuok atsistojąs tarpe vagonų.

Nēkuomet nevažiuok atsistojąs prie vagono šono.

Nēkuomet neprileisk važnyčiotojus atsukinēti vēžių nuostatas (switch).

Nēkuomet nevažiuok atsistojąs priekyj vagonēlio.

Nēkuomet nepaleisk vagonus į bēgį, pirm-kol nepersitikrinsi kad nieko nēra priekyj.

Visuomet turēk po ranka sulaikymo ramstelius (headblocks), kad esant reikalui galētum vagonēlius sulaikyti.

Nēkuomet neužmirsk pasakyti užveizdai, kad pataisytų blogą kelią.

Nēkuomet nešauk duris saugojantį vaiką, kad šis važnyčiotų tavo mulu.

Nēkuomet nevažiuok atsisēdęs ant galo užkertinių, kuomet galētų nusikartį tavo kojos.

Nēkuomet neužmiršk, kad pavojus seka paskui pranešimą apie jį.

Durių saugojimo vaikas.

Nēkuomet neatsitrauk nuo durių.

Nēkuomet nelaikyk atdaras duriš ilgiaus, ant kiek yra reikalas.

Nēkuomet nesisukinēk aplink mulus.

(Parašas) V. L. PETERSON, *Superintendentas.*

Apsiējimas.

Jokių pridēčkų nereikia vartoti. Pakol sužeistą prisirengiama atimti iš vietos sužeidimo, tuo laiku galima viską reikalingą prie pernešimo surengti. Supratimas gelbējimo turi buti pirm laiko išbandytas.

Sukrētimai visuomet turētų but atmenama.

Vienatiniai, ant greitųjų reikalingi įrankiai, turētų but ant tiek smulkųs, kiek galima, kadangi padējimas ir vieta kasyklose tankiausia teip striuka, kad atsakančiais įrankiais veik negalima nešti. Kalnakasis, einąs gelbēti draugą, nešasi du Raudono Kryžiaus pirmos pagelbos į rankius, reikalingus prie žaizdų, pakelį pikriškos rūgšties gazelių (picric acid gauze) dēl apdegintų žaizdų (gazelēs, žinoma, plono audeklo), ir bonkelę t.v. aromatiškos amonijos (aromatic ammonia), vartojamos dēl sutrintų vietų. Toks prisirengimas yra geras. Kuomet du gelbētojai yra atsakančiai prisirengią, neštuvus galima pradēti nešti.

Užtroškinimas—tai vienas iš didžiausių pavojų, surištas su

kasyklose įvykstančiomis nelaimėmis. Todėl pritroškintas ypatas visuomet reikia nunešti į vietą, kur yra tyras oras. Atsakantis kvėpavimas, tai gerausias dalykas. Teip vadinamas trankmotoris yra labai naudingas ir šiame atvėjyje tankiai vartojamas kasyklose. Jei trankmotorio nėra, paprasti pagelbos įrankiai turi but vartojama.

Imant į atydą, kad gelbėtojai benešdami ligonį gali įnešti į vietą pilną pavojingų gazų, tad yra reikalinga, kad visuomet turėtų po ranka degio (oxygeno) šalmą ar kitokius tinkamos formos darančius tyrą kvėpavimą aparatus. Teipgi nešėjams reikia suteikti gerus nurodymus, kitaip jie neišneš sužeistą iš pavojingos vietos ir nepadės atsakančioj vietoj, kur galima atsikvėpti tyru oru.

Simptomai.

Jie remiasi ant būdo sužeidimo.

Sužeidimai kalnakasių tankiausia atsitinka nuo puolančių iš viršaus sunkenybių.

Į suplaišytas žaizdas prikrečiama dulkių.

Kaip sužeidimai ant geležkelių, teip sutrinimai kasyklose, jei jie paleidžia srioves kraujo, tai yra negeistinas dalykas. Įsekmui, kuomet jau po sužeimui atkiunta (atsigauna) širdis, tada galima žaizdas atliuosuoti nuo suveržimo.

Sulaužymai yra tai paprastas dalykas ir jungiasi su visais kitais sužeidimais. Kaulai sulaužoma kai-kada keliose vietose. Sutrinimas gi smegenų—tai nėra paprastas dalykas. Ir labai pavojinga, jei sužeistą reikia atokai nešti, pirm-kol jį galima apžiūrėti.

Įkvėpavimas nuodingų dūjų yra tankus.

Apdeginimai nuo parako ar gazų expliozijų yra teippat tankųs kaip ir paprasti sužeidimai kasyklose.

Sekančius įrankius rekomenduoja Raudonas Kryžius turėti kasyklose.

PORCIJA PIRMOSIOS PAGELBOS ĮRANKIŲ PAS DARBININKUS KASYKLOSE.

Raudono Kryžiaus pirmos pagelbos pakeliai; viens ant kiekvienų 20 darbininkų.

Pirmos pagelbos nuo apdegimo pakeliai, susidedantie iš pikriškos rūgšties gazelių; viens pakelis ant kiekvienų 25 žmonių, dirbančių kasyklose, kur yra pavojingų gazų.

Čystų gazelių pakeliai, vieno ketvirtainio masto didumo; viens pakelis ant kiekvienų 50 dirbančių žmonių.

Karbolinių gazelių, 10 nuošimčio, vieno masto ilgio, stikliniuose induose, viens indas ant kiekvienų 50 darbininkų.

Cystos gazelēs raišteliai, pločio nuo 2½ iki 3 colių; viens raištelis ant kiekvienų 20 darbininkų.

Cysto nebaltinto muslino raišteliai, pločio nuo 2½ iki 6 colių; du raišteliai ant kiekvienų 20 darbininkų.

Čysto nebaltinto muslino trikampiai sklypeliai, vidutiniško didumo; viens sklypelis ant kiekvienų 25 darbininkų.

Vata, pussvariuose pakeliu; trįs pakeliai kiekvienam kalnakasių ligonbutyj ir išlaukiniam kabinete.

Vienos uncijos bonkelē aromatiško spirito amonijos (aromatic spirit of ammonia) prie kiekvienos įeiginēs į kasyklas skylēs.

Šeši audekliniai diržai, paprastai vartajami S. V. suveržimui žaizdų (kad kraujas nebēgtų); reikalinga prie kiekvienos įeiginēs į kasyklas skylēs.

Trįs rankiai medinių atskalų prie kiekvienos įeiginēs skylēs.

Paminēti amoniški spiritai, galima gana pigiai pirkti aplamai nesvertus ir pripildžius į bonkas krautuvēse, išsiuntinēti prie yvairių darbų kaip tik reikia.

Tinkamoj vietoj prie įeiginių sklylių, turētų but įsteigta ligonbučiai prie kiekvienų kasyklų. Čionai visi reikalingi

įrankiai turētų rastiesi. Tēmyk teipgi į Raudonojo Kryžiaus pirmos pagelbos skrynią.

Sužeidimai kasyklose, lygiai kaip ir visi kiti sužeidimai, reikalauja nuolatinēs daktaro priežiūros, jei tas yra galima. Nešant sužeistą kalnakasį žema vieta, reikia didelio atsargumo. Abu šie subjektai apkalbēta skyriuje Pernešimas.

3. Sužeidimas pabrikuose ir dirbtuvēse.

Fridrikas L. Hoffman, rašydamas apie "Nelaimes išdirbystēje" (Žr. Bulletin of the Bureau of Labor, Nr. 38, Rugsējo mēn, 1908m), sako:

"Kaip jau pasakyta pradžioje, skaitlius mirčių nuo nelaimingų atsitikimų Suvienytose Valstijose tarp rankpelnių vyrų siekia tarp 30.000 ir 35.000, iškurių but buvę galimą išgelbēti bent trečdalį, jei jau ne pusę viso skaičiaus, jei butų buvus gera priežiūra iš pusēs pabrikų inspektorių, įstatymleidystēs ir valdžios. Prie dadējimo, dar buvo apie du milijonai mažų sužeidimų, ir melaimių, kurios netik įtraukē žmoniją į sielvartas, bet ir materijališkai privedē prie bankrūto ir abejotino padējimo."

Nēra nieko ypatingo ar šios visos nelaimēs pažabojo virš minētą skaičių pabrikų ir dirbtuvių darbininkų atskirai, ar jos (nelaimēs) įvyko kitokiose išdirbystēse.

Kadangi paminime priemones sumažinimui skaitliaus tokių pabrikuose nelaimingų atsitikimų, ant galo, kaip nebuk, aišku, jog didelis akaitlius nelaimių išdirbystēje atsitinka. Žinysta todēl apie pirmąją pagelbą pabrikų darbininkams yra ne mažiau svarbi, kaip ir geležkelio darbininkams ir kalnakasiams. Kaikada, teisybē, į pabriką daktarą galima greičiau prisišaukti, nē kad prie kalnakasio, bet tai da nereiškia, kad ant to remiasi didelē svarba; belaukiant greito daktaro pribuvimo, tankiai galima apsirikti ir reikalas pirmosios pagelbos esti užmirštas ir tuomi jau galima daug blogo padaryti ligoniui.

Priežastįs.

Papuolimas tarp mašinų, tarp pielų, apdeginimas nuo ištarpintų metalų ir t.t.

Apsiējimas.

Nuo daugelio nelaimių, suprantama, galima išsisaugti. Tas priklauso nuo gerų apsaugos įtaisymų, rupestingumo kompanijų ir pačių darbininkų ir vartojimo atsakančių įrankių.

Dalykus, kurie privalētų buti, sekančiai išdēstē Ištikimystēs ir Priepuolio kompanija (Fidelity and Casualty Co.) iš New Yorko:

"Švari dirbtuvē, kad darbininkas nusilinksmintų ant kiek galima; gera šviesa; nesukimšta kruvon mašinerija; neslidžios grindįs; geros patarmēs darbininkams kad jie nesusižeistų iš priežasties nesumanumo; nesirupinimas nieku kitu apart darbo; nesivilkt netinkamais drabužiais kad skvernai ar kas kitas nepapultų į mašiną; prisilaikyt pasakytų pasargų; nepersidirbt per daug; gera ventiliacija; negert svaiginančių gērymų laike dirbamų valandų; gera priežiura ir gaspadorystē; spausdinti įsakymai, kuomet reikalinga; reguliariška inspekcija ir kiti tam panašus reikalai, tinkami dirbtuvēse."

Prie to reikia dar pridēti:

Žinysta apie pirmąją pagelbą.

Atsakantis kambaris apžiūrējimui sužeisto.

Pirmosios pagelbos įrankiai.

Bandymai rinkti ir mokinti žmones (žinoma, kompanijos lēšomis) apsiējimo prie pirmosios pagelbos, dabar jau darosi reališku dalyku.

Pavyzdį iškabų, kurios privalētų rastiesi veik kiekvienoj dirbtuvēj, virš minēta kompanija paduoda sekančiai:

"Pranešk inžinieriui, kad jau pradēsi dirbti ties, aplink in-

žiną ar tarpe diržų, pirmkol inžinas dar nepaleistas į veikmę —neišjudintas."

"Tas, kur nesisaugodamas paleis šią mašiną judēti, jis tai darįs ant jo paties "žut-but."

"Nešnekyk žmogų, kurs operuoja šią mašiną."

"Surink visas iš po kojų vinis ir plaušeles, kuriose yra vinių, ir padēk į paskirtą vietą ar blekinę." (Suvarymas vinies į koją, tai viens iš paprastų sužeidimų, nuo ko tankiai užsinuodija kraujas ir atneša blogos pasekmes).

"Važinējimasis ant ranktraukių vagonēlių šiame departmente rųščiai užgintas."

"Nēkuomet nežengk skersai diržą, nē jokiu laiku nē vietoj."

Simptomai.

Tokie pat, kaip dideliuose sužeidimuose, bet naturališkai labai daug yvairuoja.

Nelaimingi atsitikimai prie mašinerijų liečiasi sukapojimo, supiaustymo, sudraskymo ir sutrinimo—bet jau skirtingų nuo sužeidimų ant geležkelių ar kasyklose. Čion garu traukiamos pielos ar kiti aštrųs instrumentai, įpiauna ar kiaurai perpiauna ir kraujabēgis esti liuosas. Elektriški sukrētimai esti paprasti tokiose išdirbystēse. Chemiškų elementų išdirbystēse tankiausia apdeginama nuo visokių rūgščių, o liejinyčiose ir tirpintuvēse nuo ištirpintų metalų.

Apsiējimas.

Visuomet reikia atydumo triūsianties aplink žaizdas. Kuomet pirmosios pagelbos skrynia randasi po ranka pabrikuose ir dirbtuvēse, pavojus nuo daug nelaininų susimažina. Labai prastas ir pavojingas pasielgimas įversti ligonį į automobilių ar kitą kokį vežimą ir skubintis su juom į ligonbutį, pirm-to nedavus jam jokios pagelbas. Vietoje to, visi didesni pabrikai ir dirbtuvēs privalo turēti nuošalinį visu-kuo

aprūpintą kambarį, į kurį butų galima sužeistą įnešti ir suteikti jam pirmąją pagel bą; vēliau daktaras gali apžiūrēti ant vietos jei sužeidimas yra didelis ir ligonis negali pasijudinti; tada tik ligonį galima nugabenti į namus ar ligonbutį kuomet jis atsigavęs ir rupestingai apžiūrētas.

Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos skrynia susitiks su jos reikalingumu daugumoj pabrikų.

Patarimai apie dalykus čion nepaminētus, galima gauti dykai, kreipianties prie pačios bendrijos.

4. Sužeidimai prie elektriškų aparatu.

Šie sužeidimai yra pilnai aprašyti po antgalviais: Sukretimai nuo elektros ir Apdeginimai nuo elektros, todēl tik trupučiuką apie tai reikia pasakyti, duodant tulus nurodymus. Faktiškai, yra didelis reikalas aprašyti pilnai kiekvieną dalyką skyrium, kadangi dirbantieji šioje profesijoje žmonēs apie save mano kaipo apie ypatingą klesą, nors atpenč yra.

Nors tikros statistikos apie sužeidimus prie elektros nēra, tečiaus visgi yra žinoma, kad tokie sužeidimai įvyksta, nors ir retai, ir dauginanties vartojimui elektros, dauginsis ir skaičius sužeidimų. Dar daugiau, priežiūra po elektriškam sukrētimui daro didelį skyrių tarpe gyvasties ir mirties.

Perspējimai nuo nelaimių dirbantiems prie elektriškų aparatų, yra veik tie patys generališki principai, kurie yra jau paminēta perspējimuose nuo pabrikuose įvykstančių nelaimių; bet, pridedam, jog darbininkas visuomet verčiasi su sriove, kuri gal but kartu su savim gabena ir mirtį, jei neapsisaugojama, todēl jis (darbininkas) privalo po truputį paprasti prie didesnio rūpinimosi savim, nē kad paprastai. Nēra galima viską pasakyti apie reikalingumą rūpinimosi savim prie elektriškų aparatų dirbant, kadangi užimtų perdaug laiko. Sekantie patarimai.

kurių ištrauką iš New Yorko Ištikimystēs ir Priepuolio kompanijos išleisto pamfleto Nr. 1 paduodame, yra labai verti apmąstymo ir tēmijimo.

"Kompanija visuomet privalo duoti gumines pirštines darbininkui, apžiūrinčiam vielas ar perlaidas, nežiurint ar elektra butų paleista ar ne. Darbininkas pirm-kol pradēs dirbti visuomet privalo apžiūrēti ar pirštinēs nēra suplyšę. Dirbant vietose, kur yra 'gyva' (paleista, atdara) viela ypatingai prie mainančiosi bēgiojimo, visuomet reikia lenkties teip toli nuo vielų, kiek galima ir paranku. Kunduktoriai arba šiaip darbininkai nēkuomet neprivalo dirbti priē 'gyvų' vielų (dratų) su užraitytoms rankovēms arba suaižējusiom rankom, nēgi galima vielas vartoti kuomet stovi ar sēdi šlapioje vietoje, neturint ypatingos apsaugos iš apačių. Vartojant bent kokią aplink bēgančią vielą, turinčią virš 115 laipsnių stiprumo, žinant kad viela 'gyva,' geriausia yra, jei galima, dirbti tik su viena ranka, laikant kitą kišeniuje arba užpakalyj.

"Jeigu elektra esti perkirsta, uždarant perlaidos rankeną (switch), kuomet už jos (rankenos) taisoma vielas ar ką ki ą, tai prie perlaidos reikia prikabinti pasargą, jog už jos yra žmogus.

"Nē jokie peržiūrējimai, dadējimai, ar atēmimai n privalo but daromi nesant reik lui. Ir toks darbas, jei jau daroma, reikia pavesti žmogui, pilnai ir visapusiškai su elektra apsipažinusiam."

Visokios apsaugos reikmenos, nežiūrint kas jas pristatytų, yra reikalingos.

Raudonasis Kryžius rekomenduoja sekančias:

Vienos uncijos bonkelē aromatiškų spiritų amonijos; viens tinkamas puodelis; vienos uncijos bonkelē paprastos amonijos (užrašyta "Nuodai") gumu apvyniotu kakleliu ir prie galo gabalēliu pinčių; vieną tuziną guminių žiedelių; dvi uncijas karbolinių tepalų; tris Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos prietaisas; du pakelius pikriškos rūgšties gazelių; pusę tuzino vyniojimui raištelių, tinkamo platumo ir ilgumo; pusę svaro vatos; dvi medines skeveldas; porą žirklių; vieną diržą užveržimui kraujatekio.

Kaip jau buvo patēmyta, šie įrankiai reikalingi prie dviejų

ypatingų vietų. Pirma, prie elektriškų sukrētimų, antra, prie apdeginimų.

PATRŪKIMAS IR KUILA.

Apie šiuos du sužeidimus šnekame čia todēl, kad tai paprasti apsireiškimai nuo persidirbimo.

Yra silpnos vietelēs apatinēj dalyj pilvo abiejose pusēse ir priežastis raumenų pastangų užstabdo kvēpavimą, ir krūtinēs perklodas visuomet verčia dalį žarnų lauk per šias dvi silpnas vietas. Ir tuosyk patrūkimas ar kuila esti neišvengiama. Šio atsitikimo prašalinimui yra tik vienas budas—prašalinimas tų raumenų pastangų, bet tas, suprantama, sunkiai praktikuojama.

Kuomet kas patrūksta, jis jaučiasi netekęs kurios nors iš kūno dalių, o guzelį galima užčiuopti tarpkirkšnyj. Kadangi tas guzelis turi savyj dalį žarnų, todēl su juo reikia apsieiti kuonoatsargiausia, nes jį suspaudžiant, galima sužeisti žarnas, ir, pagalios, pilvaplēvę.

Tokį ligonį reikia paguldyti aukštieninką, pakeliant gan aukštokai kelius ir padedant ką tokio minkšto po jais; kojas reikia paremti patalu. Paskui suvylgius šaltam vandenyj palas užtiesti ant sužeistos vietos ir įsekmiui pašaukti kuogreičiausia daktarą.

KLAUSIMAI IR PRAKTIŠKI BANDYMAI.

Mokytojui patariama, kad jis parinktų kelis budus sužeidimų, tinkamų prie tos klesos, ir leistų mokiniams viską naturališkai išbandyti, kai-kad butų ir prie sužeisto.

Toliaus, mokytojui patariama, kad jis savo klesą pilnai supažindintų su visais čia pažymētais klausimais, simptomais, perspējimais ir t.t.

SKYRIUS X.

ORGANIZACIJA PIRMOS PAGELBOS INSTRUKCIJŲ.

KLESOS, BENDRIJOS, INSTRUKCIJŲ KURSAI, GINČAI IR RAUDONOJO KRYŽIAUS APIE PIRMĄJĄ PAGELBĄ KVOTIMAI IR PALIŪDIJIMAI.

Supažindinant kaip Raudonasis Kryžius rekomenduoja pirmąją pagelbą dėl sužeistų, turėtų but nurodyta kad pasekmes jo patirimų galima padaryti didelės vertės, organizuojant klesas, bendrijas ir ginčus dėl mokymo apie pirmą ją pagelbą išdirbystės apygardose. Praktiški patirimai šios bendrijos šiame dalyke, yra pasakyta šiame skyriuje, kurie daugką pasako ir apie Raudonojo Kryžiaus egzaminus (kvotimus) ir paliūdijimus.

KLESOS.

Pirmosios pagelbos klesos perstato labai atsakančią organizaciją suteikimui patarimų apie tą dalyką. Nežiūrint, klesa ar bendrija, privalo remties ant geradėjystės ir sušelpimo ištiktų nelaimės, suteikiant pirmąją pagelbą.

Klesos, kaipo klesos, sutikusios mokintiesi apie dalyką, privalo visuomet turėti kompetentišką daktarą kaipo savo mokytoją ir butų labai gerai, kad klesoje nesirastų virš 25 mokinių, kitaip mokytojas negali visus atsakančiai mokyti.

Didelė sieninė toblyčia, parodanti skeletą, gyslų sistemą, širdį ir kraujo cirkuliaciją, sulaužymą ir išnarinimą, visuomet reikalinga turėti. Tokią toblyčią galima gauti nuo Raudonojo Kryžiaus, primokant vien išdirbimo lėšas. Užtektinas skaičius, žiūrint pagal skaitlingumą klesos, skeveldėlių, kraujatekio už-

veržtuvų, palų, raištelių ir t.t. privalo rastiesi; ir jei galima, reikia kur nors pasistoroti apie porą neštuvų. Šiuos visus įrankius teipgi galima gauti nuo Raudonojo Kryžiaus, primokant išdirbimo lēšas. Kuomet naturališkai norima ką išpraktikuoti, galima net tam-tyčia vaiką nusamdyti, matant reikalą.

Kursai privalo laikyti, jei jau ne dvyliką, tai bent dešimtį sesijų, kiekvienu kart per pusantros valandos.

Suprantama, butų neišmintinga kišti savo patarimus mokytojams, kaip jie privalētų apsieitinēti mokinant apie pirmą ją pagelbą. Bet manom, kaip ten nebuk, naujai užēmusiems vietas mokytojams, patarimo žodis neprošalį.

Patirimai Raudonojo Kryžiaus parodē, kad pati tendencija iš pusēs mokytojų atkreipti atydą į Anatomiją ir Phyzioliogiją yra jau vaisiai praktiškų nurodymų pirmoje pagelboje. Ištikro, ką galima norēti arba reikalauti nuo mokinio, neapsipažinusio su dalykais, bet norinčio dirbti tame darbe pagal geriausį išgalējimą, jei jis atsakančiai neatliko savo užduočių. Kas yra aukščiau pasakyta, tai nereiškia kad Anatomija ir Phyzioliogija turētų but užmiršta. Užtektimai tų mokslų šiame darbe privalētų but išmokinama visi mokinanties pirmosios pagelbos mokiniai.

Perspējimai nuo nelaimių, bus tai negirdēti dalykai tuliems mokiniams. Bet vertē gerų nurodymų akimirkoj atsiliepia į mokinių sielą.

Darant bandymus, visuomet pirm visko apie juos reikia liuosai apšnekēti ir patys bandymai turi but atliekami stropiai, sumaniai, ypač tokie, kurie liečiasi požeminių nelaimių.

Jei dar pridēsim žodį instruktoriui, viskas kas viršui pasakyta, bus praktišku.

Prisakyk savo mokiniui kad jis pats padarytų visus bandymus prie pirmosios pagelbos. Jeigu tu pats visuomet darysi, tai mokinys nē per tūkstantį metų nieko neišmoks.

BENDRIJOS.

Šios organizacijos parodē savo vertę šioj salyj, ypač kalnakasių apskričiuose, Pennsylvanijos valstijoje. Sekantis veikimas pirmos pagelbos paskleidimui yra geras: Ne mažiau šešiolika žmonių nusimanančių apie pirmą ją pagelbą, pakrikdinama kasyklose, teip, kad prie kiekvieno nelaimingo atsitikimo reikalui esant ant pašaukimo randasi viens su pagelba.

Štai kaip yra privesta pirmosios pagelbos knygelēje vieno iš autorių šio veikalēlio:

"Bendrija turētų susidēti iš žmonių vidutinio amžiaus—nē per senų, nē per jaunų—iš žmonių, kurie nesilpsta pamatę kraują; inteligentų, su sąmone žmonių, kurie be jokio užmokesčio, tik iš geraširdystēs dirba, už dēkingumą to, kuriam jie pagelbsti.

"Tokia bendrija laikinai susiorganizavusi, turi tuojaus išsirinkti prezidentą, pagelbininką, sekretorių ir du ar daugiau vietinius daktarus, kaipo medikališkus direktorius ir kalbētojus.

"Pinigai reikalingi, kaip ve nupirkimui toblyčios, raištelių, skeveldų, neštuvų, knygų ir kitų smulkmenų. Yra keli budai palaikymui šio dalyko. Kuomet organizacija jau yra ir rišasi su visuomene, bent jos reikalais, tai nēra didelia sunkenybe pasinaudoti keliais arba ir visais sekančiais šaltiniais:

"1. Kiekvienas kasyklų darbininkas privalētų paskirt po truputį iš savo uždarbio.

"2. Reiktų prašyt nuo superintendentų ir kitų kasyklų viršininkų, kad jie po kiek aukautų tam reikalui.

"3. Įvairios pašelpinēs draugystēs galima paklabinti. Iš jų išdo paaukautas deleris tam likslui, tankiai gali joms sutaupoti šimtus.

"4. Bendrijos sąnariai privalētų mokēti po truputį įstojimo ir mēnesines duokles.

"Reguliariški bendrijos susirinkimai privalo but laikoma mažiausia du kartu į mēnesį. Laiką dēl prakalbų ir bandymų, gali paskirti medikališkie direktoriai.

"Kiekvienas sąnarys privalētų but aprūpintas su visais pirmosios pagelbos įrankiais, o pati bendrija teip pat turi turēt atsarginį sądēlį.

"Kuomet sąnarys pagelbēja sužeistam, jis ant sekančio bendrijos susirinkimo privalo apie tai pranešti, paduodant smulkmenas atsitikimo ir kaip sužeistas tapo apžiūrētos ir apsieita su juom.

"Pabrikuose yra labai paranku paskirstyti nusimanančius apie pirmą ją pagelbą į visus departmentus. Prie geležkelio darbų turētų rastiesi bent du nusimanantieji apie pirmą ją pagelbą, kiekvienoj kuopoj darbininkų. Tiedu žmonēs visuomet privalētų gabentiesi su savim ir visus pirmosios pagelbos įrankius, sukraunant juos ant rankstumių vežimēlių, arba į tavorinį vagoną.

"Paskirstyti kursus yra priedermē medikališkų direktorių, užimant perijodą apie metų laiko, kad pabaigoje to laiko mokinius butų galima išegzaminuoti. Dēl pasekmingų butų galima išduoti paliūdijimus, o į jų vietą prïimti kitus narius į bendriją.

"Direktoriai neprivalo kvosti narius jų pųčių bendrijos. Yra daug geriau, jei kvotimo dēlei pašaukiama kvotējus iš kitos bendrijos.

"Kuomet randasi kelios bendrijos viename mieste ar apielinkēje, interesingumas butų didelis ginčijanties tarp savęs apie sudējimą kūno, iško geriausia galima padaryti neštuvus, bandymai sumanumo raišiojime ir t.t. Kiekvieną kart gerausia atlikusiam užduotį, reikia duoti garbēs

medalių, su tinkamu parašu, vardu, numeriu ir vieta bendrijos, kurios atsižymētojas yra nariu. Tokie medaliai bus labiau branginami, nē kad kits daiktas, kokį tik auksas gali nupirkti."

Kad gauti pirmosios pagelbos paliūdijimą nuo Raudonojo Kryžiaus, suprantama, jog reikia išlaikyti tokius jau kvotimus, kai-kad ir vietinių bendrijų klesose.

INSTRUKCIJŲ KURSAS.

Sekantis instrukcijų kursas rekomenduojama

1. Sudējimas ir mechanizmas kūno.
2. Pirmąjai pagelbai medega.
3. Svarbiausie nurodymai reikale pirmosios pagelbos. Sukrētimas.
4. Sužeidimai nesuplēšant odą.
5. Sužeidimai suplēšant odą.
6. Paprasti sužeidimai nuo karščio, šalčio ir elektros.
7. Netekimas sąmonēs ir užsinuodijimas.
8. Apsižiūrējimas ir nešimas sužeisto.
9. Ypatingi sužeidimai kasyklose,.ant geležkelių ir t.t.
10. Prakalba experto apie perspējimą nuo nelaimių.
11. Svarbiausioji apžvalga.
12. Sanitariškie dalykai, perspējimai apie užkrečiamas ligas, kaip ve: džiovą, karštligę, škarletiną ir t.t.

Prakalbos turētų but apkarpyta nuo visokių techniškų sąlygų ir apipasakojimui užtenka pusēs valandos. Poto medikališkas direktorius turētų statyti klausimus ir vesti praktišką darbą bent per pusę valandos. Praktiškas darbas turētų but padaugintas ant tiek, kiek galima, kaip tik klesa pribręsta teorijoje. Paskui reikia užvesti ginčus tarp mokinių apie sužeidimus ir kaip tokiuose atvējuose pasielgti ir t.t.

Visi nariai, jei paranku, privalo turēti datos kortelę su numerais dēl visų metų; numerus po vieną iškerkama kiekvieną susirinkimą Sekantis pavyzdys yra tokios kortelēs:

PENNSYLVANIA COAL CO.

HILLSIDE COAL AND IRON CO.

..........................Pa..................................19.....

Tamista.......................... ....sąn......

Susirinkimai Pirmos Pagelbos Kuopos bus laikomi sekančiomis datomis, parodytose vietose. Susirinkimai prasidēs 7. val. vakaro

1910	Dunmore Dist., Father Matthew Hall, Dunmore	Avoca Dist., Butler Hall, Moosic	N. Pittston Dist., Y.M.C.A. Hall, Pittston	S. Pittston Dist., Y.M.C.A. Hall, Pittston	Plains Dist., Y.M.C.A. Hall, Pittston	Forest City Dist., Hillside Hose House, Forest City	Mayfield Dist., Edmand's Hall, Mayfield
	Utarnin-kas	Panedēlis	Petnyčia	Sereda	Utarnin-kas.	Ketver-gas	Ketver-gas
Saus. .	11	17	14	19	18	20	13
Vas. . .	8	21	11	16	15	17	10
Kovas	8	21	11	16	15	17	10
Bal. . .	12	18	8	20	19	21	14
Geg. . .	10	16	13	18	17	19	12
Birž. .	14	20	10	15	21	16	9
Rugs. .	13	19	9	21	20	15	8
Spal. .	11	17	14	19	18	20	13
Lapkr.	8	21	11	16	15	17	10
Gruod	13	19	9	21	20	15	·8

MALONĒK SUTVARKĘS PADUOTI.

———————————— ——*Apskr. Superintendent.*

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

GINČAI.

Ginčai tarp yvairių klesų ir bendrijų atrasta kaipo vienas iš geriausių kelių studijavimo apie pirmą ją pagelbą, lygiai kaip ir atkreipimo visuomenės atydos į šį svarbų dalyką.

Atsitikus tokiems ginčams, naturališkai reikia juos išbandyti. Atsitikimų pavyzdį paduodame čia, paėmę iš programo, įėjusių madon ginčių Pennsylvanijos kasyklų apskrityj.

Atisitikimas 1.—Žmogus, užtroškintas gazų, be pagelbos. Viens vyras pakelia jį, nuneša penkias dešimts pėdų atstu į tyrą orą, paguldo jį ir daro nuduotą atsikvėpimą laiku vienos minutos.

Atisitikimas 2.—Žmogus sužeistas žemesnėj kūno dalyj. Du vyrai pasodina jį į keturrankę sėdynę ir nuneša penkias dešimts pėdų atstu.

Atisitikimas 3.—Žmogus sužeistas; nulaužta koja; padaro atsakantį neštuvą iš dviejų ilgų grąštų (drilių) ir dviejų žiponų ir nėša sužeistą penkias dešimts pėdų.

Atisitikimas 4.—Žmogus sužeistas; žaizda dešiniamjam smilkinyj. Vienas žmogus apriša žaizdą.

Atisitikimas 5.—Žmogus be sąmones; žaizdos, paprastas rankos sutrinimas tarp alkunės ir peties; sutrinta koja, neišpasakytai teka kraujas; pasigamink užstabdymui kraujo diržą, luobus dėl sutrintos vietos, nuduok vieną minutą atsikvepiąs, uždėk sužeistą ant neštuvų, nešk penkias dešimts pėdų atstu nuo vietos, nešk viršum vagonų, viršum kruvos akmenų, tada per tvorą ir įdėk į ambulansą.

Darant ką tokio, viens prižiūri, kits laiką skaito.

Raudonojo Kryžiaus pirmosios pagelbos departmentas gali pristatyti visus tokius įrankius, jei yra reikalas, teipgi vien tik už išdirbimo kainą. Atsižymėjusiems medelių teipgi pristato.

Raudonojo Kryžiaus egzaminai ir paliūdijimai.

Raudonaais Kryžius yra pasirengęs prie perkvotimo ir išdavimo paliūdijimų dēl bent kokios pirmos pagelbos klesos, turinčios nemažiau 20 narių, kurie užbaigią kursus.

Ant atsišaukimo tokios klesos prie Raudonojo Kryžiaus pirmos pagelbos departmento, kvotējas tuojaus bus paskirtas, jei ne iš savo tarpo, tai iš Y.M.C.A. (Jaunų Krikščionių Brolija).

Yra manoma, kad nurodymai egzamino bus geistini daugumui mokinių, todēl čia paduodame. Egzaminas padalintas į dvi dalis, ekančiai:

I. Teoretiškas (paprastai, rašytas).

1. Kaip tu apžiūrētum ligonį kuomet jam išnarytas petys, jei negalima tuojaus pašaukti daktarą?
2. Kaip tu prižiūrētum jei užnuodintas nuo įkvēpuotų blogų vodingų gazų?
3. Kaip tu užgesintum degančius drabužius?
4. Kaip tu gelbētum žmogų, pataikiusį ant "gyvos" elektriškos vietos?
5. Kaip tu apsieitum atsitikime žiaurių sukrētimų?
6. Labai šaltoj vietoj, ką tu darytum, kad apsaugot nuo peršalimo?
7. Padēkim, draugui abi rankas sutrintų, ką tu darytum?
8. Kaip tu apsieitum su kuila?
9. Ką tu darytum, kuomet iš žaizdos bēgtų labai kraujas?
10. Kaip tu apsieitum, kuomet nikstele arba išsisuka riešelį?

Praktiškas.

11. Raitšeliai: (a) kelis, (b) alkūnē, (c) letena, (d) žandas, (e) ranka žemiau alkūnēs.

12. Aprišimas nulaužtų: (a) koja žemiau kelio, (b) kelio ropē, (c) išnarintą apatinę žando pusę.

13. Aprišimas žaizdų: (a) krūtinēj ir sulaužytus šonkaulius, (b) sutrintos rankos kuomet kraujas labai teka, (c) apdegintą koją žemiau kelių, (d) išnarinimą šlaunies, (e) didelį įpiovimą galvos.

14. Nešimas sužeisto: (a) ant rankų, (b) skersą ant pečių, (c) kuomet nulaužta koja, ant neštuvų, (d) ypatą, kuri benešant ant neštuvų apsilpo, (e) "moters sēdynēje."

Nurodymai kvotējui.

Kiek viens kandidatas privalo atsakyt šešis iš teorijos klausimus, ne daugiau.

Kiekviens kandidatas privalo iliustruoti keturis šiuos klausimus: 11, 12, 13 ir 14. Dēl pavyzdžio gali buti 11(a), 12(b), 13(c), 14(d).

Jei vartojimas neštuvų yra reikalingas, kandidatas gali ką iš tarpo mokinių pasišaukti į pagelbą, bet pašauktasis turi kandidato visukame klausyti.

Tikras ženklas yra 10 ant kiekvieno klausimo ir 75 nuošimčiai reikalinga kad pereiti kvotimus.

Kvotējas užsižymēs visus pastatytas klausimus ir perstatys teip, kaip pasakyta.

Klausimai, kurie kuriam kandidatui prisieis atsakyti, neprivalo but žinoma patiems kandidatams.

Raudonas Kryžius nesuteiks pirmosios pagelbos paliūdijimą toms ypatoms, kurios neišlaikys kvotimų.

RODYKLE.

Akįs, 15
rugštis į, 98
kraujagysle į, 98
raišteliai jų, 23
svetimkuniai į, 91
sužeidimas, 91
kalkēs į, 92
plaušos į, 91
Alkaholius, kaipo paakstnitojas, 44
apsvaigimas nuo, 109
užsinuodijimas nuo, 109
Amonija, aromatiški jos spiritai kaipo paakstintojai, 44
Anatomija, 1
Antiseptišk i milteliai, 38
Apalpimas, 108
Apdeginimai, 94
nuo rugščių, 98
šarmarugščių, 98
elektros, 102
Apikaklē, 4
nusukimas jo, 68
Apoplekcija, 110
Apsvaigimas, nuo alkoholiaus, 109
Aromatiški spiritai amonijos, 44
Ausis, 15

Bandažai-raišteliai, 24
išnarinimas, 59
sulaužymas, 72
Bendrijos, pirmos pagelbos, 159
Besamonē, 101
Bichloridiškas gyvsidabris, 39
Žlebčiojimo sistema, 14

Diaphagrama, 2
Diegai (gemalai), 75
Dusinimas, 114

Elektra, apdeginimai, 98
sužeidimai, 154
sukrētimai, 102
Emetika, 45
Expliozijos, gazų, 96
šaudyklinio parako, 96

Fabrikuose sužeidimai, 151

Galva, 2
gyslinis kraujabēgis, 81
raištelis, 23
Garų graužimas, 38
Gazų expliozijos, 96
užsinuodijimas, 114
Gerklēs kraujabēgis, iš, 89
Ginčai, pirma pagelba, 163
Girtuoklystē, 109
Gyslos, 12

Įpiovimai, 77
Išdraskytos žaizdos, 77
Išsisukimai, 57
pirštų, 60
žandų, 59
pečių, 60
Ištinę gyslos, 88

Kaklas, raištelis, 24
kraujabēgis, iš, 82
žaizdos, 82
Kalkēs akyj, 92

Karštis, sukritimas nuo, 111
sužeidimai nuo, 94, 111, 113
Kaulai, 2
sulaužyti, 61
Kelio, ropēs sulaužymas, 67
Ketur-kampis raištelis, 32
Klesos, pirmos pagelbos, 157
Koja, iš gyslų kraujabēgis, 82
raišteliai, 22
Kolodijus, 40
Kraujabēgis, 78
iš galvos, 81
iš kojos, 82
iš kaklo, 82
iš peties, 82
iš nosies, 72
grobų, 71
paprastas, 61
kaukuolēs, 71
nugarkaulio, 73
šlaunies, 66
riešelio, 70
iš gyslų, 8, 80
užstabdymas veržtuvu, 83
iš rankos, 82
pažastēs, 82
iš letenos, 82
Kraujagyslēs, 8
kursai, 9
kraujabēgio nuo, 8, 80
taškai, ant kuriu daroma prispaudimas, 9, 81
Kraujas, 12
sutirštējimas, 12
kur rast apie kraujagyslę, 9
apie plonyčius, 12
apie gyslas, 12
Kraujo indeliai, 8
Krutinē, 2
užgavimai jos, 54
Kuila, 156
Kunas, 2
Kvēpavimas, 13
nuduotas, 105
Kvēpavimo sistema, 13
Kvotimas, pirmos pagelbos, 164

Mazgas, buožēs, 20
Medega, pirmai pagelbai, 19
Mikro-organizmai, 75
Morfina, užsinuodijimas nuo, 117

Nagai, pašinai po, 91
kasyklose, 145
ant geležkelio, 141
dirbtuvēse, 151
Nelaimēs ant geležkelių, 141
sužeidimai, 141
nuo elektros, 154
pabrikuose, 151
išdirbystēj, 139
kasyklose, 145
prie mašinerijų, 151
Nervai, 15
Nervų sistema, 15
Nešējo lazdelēs, 123
Nešimas ligonią, budas dēl, 121
Neštuvai, 121
Neštuvų, lazdelēs, 123
Nosis, kraujabēgis iš, 89
sulaužymas, 72
Nuduotas kvēpavimas, 105
Nugarkaulis, 2
nulaužimas, 73
Nuga- virve, 15
Nulaužimas strēnų, 73
Nulaužimai, sujungti, 64
pirštų, 70
rankųžemiau alkunēs, 69
žandų, 72
kelių ropių, 67
sprando, 68
Nuodai, 101, 118
alkaholiaus, 109
karbolišką rugščių, 117
gazų, 115
morfinos, 117

opijumo, 117
priežiura, 119
Nuplikimai, 94
Nutekējimai, 12

Oda, 17
Organizacija pirmos pagelbos instrukcijų, 157

Pakeliai, pirmos pagelbos, 37
Raud. Kryžiaus, 33
Pakorimas, 114
Paakstinimai, 44
Paliūdijimai, pirmos pagelbos, 164
Paprasti nulaužimai, 61
Patrūkimas, 156
Peršilimas, 111
Pernešimas sužeisto, 121
ambulansu ar vežimu, 129
kedēj, 118
ant neštuvų, 121
be neštuvų, 129
Petys, gyslinis kraujabēgis iš, 82
Phyzioliogija, 1
Pilvas, 2
užgavimai, 54
žaizdos, 90
Pirmos pagelbos bendrijos, 160
paliudijimas, 164
klesos, 157
užganēdijimai, 163
instrukcijų kursai, 161
kvotimai, 164
Pirštų, išsisukimas, 60
nulaužimas jų, 70
sužeidimas nuo, 99, 113
Plaučiai, 13
kraujabēgis iš, 89
Plaušos akyj, 91
odoj, 91
panagēj, 91
Plēstras, 40
Plonplaukiai, 12
Puliai, 76

Ranka, nulaužimas, 69
kraujatēkis is, 82
smugis, 22, 31
Rankų raištelis, 23, 24
Raudono kryžiaus paliudijimas, 164
kvotimas, 164
įrankis, 33
pakelis, 33
Raumens, 5
Raišteliai, 19
kaklaraištis, 23
akis, 23
skaičius iš, 8, 29
letena, 22
ketur-kampis, 32
ranka, 23, 24
galva, 23
žandas, 24
kaklas, 24
kočēlas, 25
ypatingumas, 33
spilka, 30
"T," 33
trikertis, 20
Riešelis, nulaužimas jo, 70
Ringiavimo raišteliai, 25
Rugštįs, apdeginimai nuo, 98
akių, 98

Šalčio užgriebimas, 99
Šaltis, 43
Sąnariai, 5
išnarinimas, 57
Šaudyklēms parako expliozijos, 96
Šarma rugštįs apdeginimas nuo, 98
akių, 92, 98
Saulēs užgavimas, 111
Selvestro metoda, nuduotas kvēpavimas, 105
Širdis, 7
Skaičius iš, 8
raištelis, 29

Skeveldos, 40
Skrynia, 2
Šlaunis, gyslinis kraujabēgis iš, 82
sulaužymas, 69
Smegenys, 15
sužeidimai jų, 110
Šonkauliai, 4
Spilkų raišteliai, 30
sulaužymas jų, 71
Spilkų raišteliai, 30
Strēnos sulaužymas, 73
Sujungti nulaužimai, 64
Sukritimas, 47, 49, 102
Suplēšytos žaizdos, 77
Sušalimas, 113
Suslēgimai, 34
Sutirštējimas kraujo, 12
Šuvių žaizdos, nuo, 77
Sužeidimai, smegenų, 110
akies, 91
fabrikuose, 151
nuo šalčio, 99, 113
nuo elektros, 98, 102, 148
nuo karščio, 94, 111, 113
kuriuose oda nesti suplēšoma, 52
kuriuose esti suplēšoma oda, 75
nuo vietinių, effektų, kaip ve salčio, karščio ir elektros, 94
vartojimas jo, 43
kasyklose, 145
dirbtuvēse, 151
Sužeistas, jo pernesimas, 121
Svarbiausi nuodymai išguldymui, 47
instrukcijos, 157
medegos, 19
organizacijos, 157
pakeliai, 37
pakeliai Raud. Kryž., 33
Svetimkuniai akįse, 91
žaizdose, 90

"T" raištelis, 33
Trikampiai sklypeliai, 20

Ugnįs, 95
Uždegimas, 76
Užgavimas rankos, 22, 31
Užkrēstos žaizdos, 76
Užsigavimai, 53
išsisukimas, niksterējimas, nulaužimai, 52
Užsikretimas, puliai, 76
Užsinuodijimas nuo karbolišku rugščų, 117
Užsinuodijimas nuo degtinēs, 109
nuo opiumo, 117
Užsmaugimas, 114
Užtroškimas, 114

Vēminimas, kaip priversti, 45
Veržtuvai, 41, 83
Vidurių kraujabēgis, 89

Ypatingi raišteliai, 33
pajautos, 15

Žaizdos, 75
nuo kulkų, 77
nuo pradurimo, 77
pilvo, 90
į piovimas, 77
šūvis, 77
į karpymas, 77
užsikrētimas, 76
suplēšymas, 77
įsidurimas, 77
pašinai, 91
įplēšimas, 77
apžiūrējimas, 36, 78
Žiponiniai neštuvai, 122

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS PIRMOS PAGELBOS KNYGOS IR ĮRANKIAI.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Rankvedis apie Pirmąją Pagelbą ir Palengvinimų koliumnas.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Sumažintas Rankvedis apie Pirmąją pagelbą. Skiramas ypač išdirbystēs darbininkams.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Sumažintas Rankvedis apie Pirmąją Pagelbą, abelnas leidimas.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus toblyčios. Skiriama mokymuisi apie Pirmąją pagelbą.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus instrukciju Įtaisa Pirmos Pagelbos.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Pirmos Pagelbos reikmenos.

Amerikoniško Raudonojo Kryžiaus Pirmos Pagelbos skrynelē. Skiriama ypač prie išdirbystēs.

Pirmos pagelbos reikmenos paminētos tik tos, kurios yra po ranka dabar. Ypatingas pirmos pagelbos reikmenas, kaip nebuk, pagaminame ant pareikalavimo bent kokios firmos ar vienutēs ypatos; kreipties reikia prie Pirmos Pagelbos Departmento Raudono Kryžiaus, Washington, D.C.

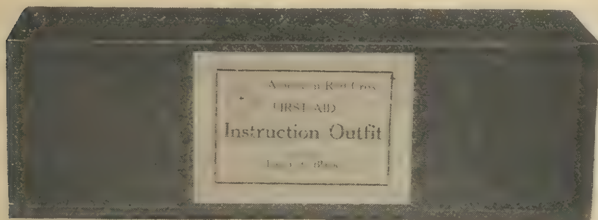
Visas knygas, žemlapius ir pirmos pagelbos įrankius galima gauti tame departmente. Knygas ir žemlapius tankiai galima gauti ir pas knygų pardavējus. Kurios reikmenos pirmos pagelbos jau išsieikvoja, jų vietą galima pamainyt kitom. Visos pirmos pagelbos reikmenos yra pečēčiuotos Raudonojo Kryžiaus pečēčiu, ir jokios kitos reikmenos nēra tikros be to pečēčio.

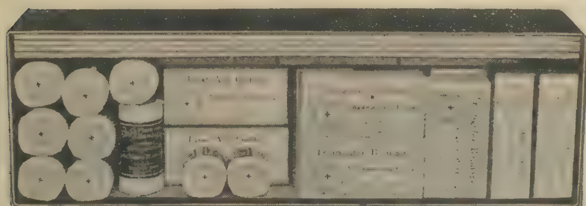
AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS RANKVEDIS apie Pirmają Pagelbą ir Palengvinimo koliumnas. (American Red Cross Text-book and Relief Columns.) Paraše MAJOR CHARLES LYNCH, *narys Med. skyriaus S. V. kariūmenēj.* Šis rankvedis labai plačiai apkalba pirmąją pagelbą, ir naudingas netik vienutēm ypatom, bet lygiai ir organizacijom. Šioje mažoje knygelēje, susidedančioje vos iš 250 puslapių, galima atrasti viską, kas liečiasi pirmosios pagelbos ir ką kiekvienas mokinys privalo žinoti. Teipgi yra patarimai kaip suorganizuoti Raud. Kryžiaus Palengvinimo koliumnas. Prekē, $1.00.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS SUTRUNPINTAS RANKVEDIS apie Pirmąją Pagelbą, skiriamas ypač išdirbystēs darbininkams. (American Red Cross abridged text-book on First Aid, industrial edition.) Parašē MAJOR CHARLES LYNCH, *narys Med. skyriaus S. V.* kariūmenēj ir M. J. SHIELDS, *narys Med. skyriaus, S. V. Kariūmenēj.* Tai yra mažas rankvedēlis, apšnekąs pirmos pagelbos reikalus darbininko, išdirbystēs apygardoje. Ši knygelē skiriama geležkelio darbininkui, kalnakasiui ir pabrikų ir dirbtuvių darbininkui. Prekē tik 30 c.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS SUTRUNPINTAS RANKVEDIS apie pirmą Pagelbą, abelnas leidimas. (American Red Cross abridged Text-book on First Aid. General Edition.) Parašē MAJOR CHARLES LYNCH, *narys Med. skyriaus S. V. Kariūmenēj.* Ši maža knygelē tai sumažinimas didelēs knygos to paties autoriaus ir išleista todēl, kad užganēdinti reikalaujančius mažesnēs knygos, už mažą prekę. Kuomet išdirbystei skiriamas išleidimas privalo but parinktas tos rųšies darbininkams, dēl paprastų darbininkų ši knygelē ypač parengta. Prekē 30 c.

TOBLYČIA II. Raumens. Įvairūs raumens yra užvardinti, todēl ši toblyčia labai paranki mokinimuisi ir mokymui.

TOBLYČIA III. Braižinys sistematiškos cirkuliacijos, trijose spalvose.

TOBLYČIA IV. Nulaužimas ir išnarinimas.

AMERIKONIŠKO RAUDONOJO KRYŽIAUS TOBLYČIOS (**American Red Cross Charts.**) **Dēl mokymosi apie pirmąją pagelbą.** Yra rankius iš penkių sieninių toblyčių, kiekviena 20–28 colių didumo.

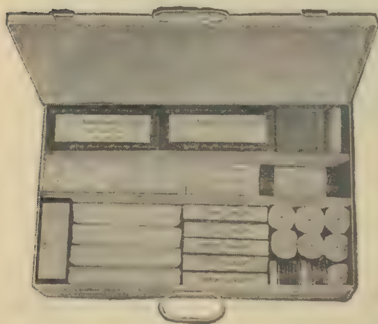
Prekē už rankių, užklijuota ant kočēlēlių $2.50.

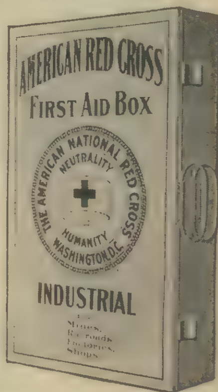
TOBLYČIA I. Skeletas.

TOBLYČIA V. Gyslos irspuogai spaudimo, kontroliavime kraujatekio. Ši toblyčia atspausta dviese spalvose.

Iliustruotas lakštas pasiunčiama kiekvienam atsišaukusiam.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS INSTRUKCIJŲ ĮTAISA. (**American Red Cross Instruction Outfit.**)

Ši įtaisa pagaminta dēl mierio instrukcijų. Su ja ir Raudonojo Kryžiaus toblyčioms, mokytojas gali mokyti savo mokinius apie viską, kas tik yra reikalinga, lygiai kaip iš to ir visokias instrukcijas gali suteikti kas link Pirmos Pagelbos sužeistam. Viskas yra sudēta tinkamoj skrynelēj ir susideda iš: ½ tuzino trikampių raištelių, vieno tuzino suvyniotų raištelių, tinkamos mieros, 4 medžio balanų, 2 S. V. Kariumenēs kraujaveržių,

6 Raud. Kryžiaus Pirmos Pagelbos Instrukcijų pakelių, 2 tuzinų dubeltavų spilkų, saugių—didelių. Prekē $3.00.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS PIRMOS PAGELBOS ĮTAISA. (American Red Cross First Aid Outfit.) Ši maža Įtaisa gavo jau labai daug pagirimų nuo geriausių daktarų. Ji susideda iš metališkos skrynelēs, kurioje yra gazelių raišteliai su viduryj įsiutu kompresu, trikampio raištelio su metoda atsišaukimo ant jų atspausta, dviejų saugių spilkų ir kortelēs su nurodymais. Su ja ir balanos, kurias paprastai bent kur galima gauti be didelio stropumo ir kurio vienos užtenka bent prie kokio ligonio. Skrynelē hermetikališkai užpečētyta, teip kad reikmenos čystos ir tokioms ir bus. Prekē 25 c. f.o.b. persiuntimas 6 c.

AMERIKONIŠKO RAUDONO KRYŽIAUS PIRMOS PAGELBOS SKRYNELĒ REIKALINGA IŠDIRBYSTĒJ YPAČ. (American Red Cross First Aid Box. Industrial.) Dēl geležkelių kasyklų, pabrikų ir dirbtuvių. Ši skrynelē yra tinkama dēl bent kokios išdirbystēj įstaigos. Ji yra plona, lengvute ir susideda iš: Amerikoniško Raudono Kryžiaus Pirmos Pagelbos Įtaisų, 6; Am. Raud. Kryžiaus pirmos pagelbos drabužių, 4; gazelēs, sterilizuotos, I masto pakelių, 2; gazinių raištelių, tinkamos mieros, 12; verštuvo, 1; karboliškų tepalų, 1; gazelių, pikriškos rugšties, vieno masto pakeliai, 4; medinių balanų (skeveldų), 4; vatos, ¼ masto pakeliai, 2; saugių spilkų, 12; žirklių, 1; žnyplių, 1; aromatiškų amonijos spiritų, 2 uncijų bonkelē, 1; popierino puodelio, 1; Raud. Kryžiaus pirmos pagelbos knygelēs, 1.

Prekē, $6.00 f.o.b. Chicago.